

GOETHE
GENÇ
WERTHER'İN
ACILARI

DİJİTAL e-KÜTÜPHANE

isev.org.tr

*****

Johann Wolfgang Goethe

Goethe, 1749 yılında Almanya'nın Frankfurt kentinde doğdu. Hukuk öğrenimi gördü. Ozan, düşünür, romancı, oyun yazarı ve doğa bilginidir. Devlet yönetiminin en üst düzeyinde görevlerde almıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

4 Mayıs 1771

Sevgili dostum, seni böylesine severken, hep sohbetlerimizi özlerken içimde oraları terk etmenin derin bir hüznü var. Diğer yandan oradan ayrılığıma nasıl da seviniyorum! Bir yer hakkında hem hüznün hem sevinç. Yani bir şey ve karşıtı tek kalpte aynı anda beraber; hiç olacak şey mi bu? İnsan kalbi gerçekten de ne anlaşılmaz, ne acayip bir şey! Fakat senin de beni sevdiğini, bu yüzden gidişimi anlayışla karşılayacağını ve beni bağışlayacağını biliyorum.

Sen de biliyorsun ki orayı terk etmemi gerektiren gelişmelerden beni sorumlu tutmak doğru olmaz. Oradaki ilişkilerim sanki kader tarafından benim bu hassas yüreğimi iğnelemek için özellikle karşıma çıkarılmış gibiydi. Bu konuda suçlu olduğuma inanmıyorum ama yine de o kıza acıyorum. Zavallı Leonore! Kız kardeşinin o nazlı, şımarıkça çekiciliğı ile gönlümü eğlendirirken, diğer yandan onun kalbine böyle bir tutkunun yerleşeceğini nereden bilebilirdim? Diğer yandan yine de tam olarak masum sayılmayabilirim. Onun duygularını ben alevlendirmedim mi? Aslında hiç gülünç olmadığı hâlde, çoğu zaman bizi gülümseten o saf duygularını ve abartısız heyecanlarını dışa vurumlarından hoşlanmıyor muydum? Bütün bunları yapan ben değil miydim? Kendinden yakınan insanlar ne kadar da anlaşılmazdır!

Fakat sana söz veriyorum, artık kendime çekidüzen vereceğim, sevgili dostum! Bundan sonra, her zaman yaptığım gibi

kederlerimi her zerresine kadar yaşamayacağım. Ve geçmiş benim için anılarda kalacak. Bu konudaki dostça uyarılarını düşündüğüm zaman sana hak vermemek elden gelmiyor. Evet dostum, kuşkusuz sen haklısın. İnsanlar geçmişteki acıları canlandırmak yerine -neden böyle olduklarını Tanrı bilir- o anki durumlarından memnun olsalar daha az acı çekerler. Bu arada, anneme işleri yoluna koyacağımı ve en yakın zamanda da ona bu konuda haber göndereceğimi iletmeni rica ediyorum. Teyzeme uğrayıp onunla bu konuyu görüştüm. Onun, anlatıldığı gibi hiç de kötü bir kadın olmadığını gördüm. Aslında çok iyi kalpli bir kadın. Miras payı konusunda annemin düşüncelerini ona anlattım. O da bana mirasın geri kalanını ve hatta istediğimizden daha fazlasını verebileceğini açıkladı. Anneme her şeyin yoluna gireceğini söyleyebilirsin. Şu anda bu konuyla ilgili daha fazla yazmak istemiyorum. Ancak bu iş dolayısıyla şunu anladım ki, dünyada karışıklıklara yol açan şeylere belki de hile ve kurnazlıktan çok yanlış anlamalar ve tembellik sebep oluyor. Sevgili dostum, burası gibi تنها yerlerin huzuru hasta ruhum için bulunamaz bir şifa kaynağı oluyor. Bu yüzden kendimi burada oldukça iyi hissediyorum. Benim kolayca ürperiveren yüreğim, her şeye canlılık veren baharın türlü güzellikleri karşısında coşuyor. Her ağaç bir çiçek demeti sanki... Bu güzelliklerden doyasıya keyif alabilmek için insanın bir kelebeğe dönüşmesi geliyor. Geldiğim kent pek hoşuma gitmedi fakat etrafında eşsiz bir tabiat güzelliği var. Sanırım bu yüzden, Kont M. sağlığında her biri değişik şekillerde yan yana sıralanan ve aralarında güzel vadiler oluşturan tepelerin birinde bir bahçe yaptırmış. Bahçede hiçbir gösteriş belirtisi yok. Daha ilk bakışta, bahçe planını usta bir bahçıvanın değil, bu güzelliğin tadını çıkarmak isteyen duyarlı bir yüreğin çizdiği hissediliyor. Yıkılan

odasında, kontu düşünerek birçok kereler gözyaşı akıttım. Eskiden onun çok hoşlandığı bu yer, şimdi de benim en sevdiğim yer oldu. Yakında bahçe benim olacak. Birkaç günden beri bahçivan bana dostça davranıyor ve varlığımdan ona bir zarar gelmeyeceğini de anladı elbette.

10 Mayıs

Beni şaşırtan bir neşe bütün ruhumu sarıyor. Tadını doya doya çıkardığım tatlı ilkbahar sabahlarını andırıyor. Yalnızım. Sanki benim gibiler için yaratılmış bu yerde bulunmanın keyfini çıkarıyorum. O kadar mutluyum ki dostum! Dingin bir varoluş duygusuna öylesine gömülmüşüm ki, yeteneklerim, sanatım bundan zarar görüyor.

Değil resim yapmak, tek bir çizgi bile çizemem şu sıralar ama yine de hiçbir zaman bugünlerde olduğum kadar büyük bir ressam olamadım.

Vadimde sisler yükselir, tepedeki güneş ormanımın geçit vermez karanlığının yüzeyine vurduğunda ancak birkaç ışık bu derin, gizli mabede bir hırsız gibi girerken; şırıldayan derenin kenarındaki uzamış otların içinde yere uzanarak toprağa daha çok yaklaşınca topraktaki binlerce bitki türünü şaşkınlıkla izliyorum. Otlar arasındaki küçük âlemin kaynaşmasına, küçük kurtların ve böceklerin bilinmeyen sayısız şekillerine yürekten yaklaştığımda, bizi kendine uydurarak yaratmış olan büyük ve ucu bucağı belirsiz güce, sonsuz sevinçler içinde yaşamımızı devam ettiren sevgi kaynağının soluğuna yaklaşıyorum. Evet, sevgili dostum! İşte o zaman sonsuz sisler kaybolur ve gözlerimin önünde canlanır âlemlerin içyüzü; gökyüzünü bir sevgilinin hayali gibi düşünürüm. İşte o zaman, çoğu kez bir

özlem duyuyorum ve şöyle haykırıyorum: “Keşke bu hislerimi anlatabilseydim! İçimde çağlayıp taşan bu canlılığa bir kâğıtta can verebilseydim! Ruhun sonsuz, yüce bir varlığın aynası olduğu gibi, kâğıt da ruhumun aynası olabilseydi...” Fakat dostum, çırpınmak bir işe yaramıyor. İçimdeki bu hislerin ağırlığı beni yıkıyor.

12 Mayıs

Bilmem buralarda aldaticı periler mi kol geziyor, yoksa içimi sıcak, tanrısal bir hayal gücü mü doldurdu ne, her şeyi cennete çeviriyor. Kentin kenarında bir pınar var; Melusine ve kız kardeşlerini tutsak eden o çeşme gibi, ben de bu pınarın güzelliğine vuruldum. Küçük bir tepeden aşağı inince bir kemerin önüne gelirsin. İçeri girip yirmi basamak indikten sonra, mermer kayalıkların arasında kaynayan dünyanın en duru suyuna rastlarsın. Yukarıda burayı çevreleyen küçük duvar, dört bir yanı gölgeleyen yüksek ağaçlar, o serinlik, her şey öylesine çekici, o denli ürpertici ki! Bir saatcik bile olsa oraya oturmaya gitmediğim tek bir gün yoktur. Sonra, kentin kızları su almaya gelirler oraya. Bir zamanlar bu önemsiz ama en gerekli işe kralların kızları bile anlayışla bakardı. Burada otururken düşüncelere dalar, atalarımızın çeşme başında nasıl karşılaştıklarını, ilk tanışıklığın heyecanını sonra da evlenmelerini düşünürüm; çeşme ve pınar başlarında her zaman iyilik perilerinin dolaşması belirir gözümün önünde. Bunları hissedemeyenler, yakıcı ve sıcak bir güneşin altında bir çeşmenin serinliğini hiç tatmamış olsalar gerek.

13 Mayıs

Kitaplarımı göndermeni isteyip istemediğimi soruyorsun. Sevgili dostum, Tanrı aşkına, onları benden uzak tut! Benim artık yönetilmeye, cesaretlendirilmeye, coşmaya ihtiyacım yok. Bu yürek kendi kendine de yeterince kaynıyor. Bana şimdi ninni gerek. Onu da bol bol buluyorum Homeros'ta. Kaç kez kaynayan kanımı Homeros okuyarak sakinleştirebildim; çünkü benimki gibi hoppa ve uçarı bir yürek görülmemiştir. Bunları sana mı söylüyorum, dostum? Benim tehlikeli bir durgunluktan coşkun bir sevince, tatlı bir hüzünden azgın bir çarpıntıya düştüğümü görmek senin sık sık katlanmak zorunda olduğun bir yük değil miydi? İşte bunun için kalbimi hasta bir çocukmuş gibi nazlandırıyorum ve beni sürüklediği şımarıklığa izin veriyorum. Fakat bunu kimselere anlatma; çünkü bunu büyük bir suç, büyük bir günah gibi görenler yok değil.

15 Mayıs

Kentin insanları şimdiden beni tanımaya ve sevmeye başladılar. En çok seven de çocuklar. Önceleri yanlarına gidip kendilerine dostça bir şeyler sorduğumda, bazıları onlarla alay etmek niyetinde olduğumu düşünüp bana oldukça kaba davranırdı. Ben buna hiç aldırmadım; fakat daha önce enine boyuna düşündüğüm şey yine birden önüme çıkıverdi. Üst tabakadan olanlar hep kendileriyle halkın arasında soğuk bir mesafe bırakıyorlar. Onlara yanaşırlarsa kendilerinden bir şeyler yitireceklermiş gibi korkuyorlar. Bazı sığıntılar ve kötü

niyetli şakacılar da var ki, kendi büyüklüklerini zavallı halka daha yakından duyurmak için aralarına karışırlar. Hiç kimse birbirine benzemez biliyorum ve hiçbir zaman da herkes aynı olmayacak. Ama saygınlıklarını korumak için kendilerini halktan uzak tutmaları gerektiğini düşünenler, en az düşmanın karşısında ölüm korkusuyla gizlenenler kadar yerilmeyi hak ederler kanısındayım. Geçenlerde pınar başına gittim. Bir hizmetçi kız merdivenin en alt basamağına oturmuş çevresine bakınıyordu, testi başına koymaya yardım edecek bir arkadaşını bekliyordu. Aşağıya indim ve ona baktım. "Size yardım etmemi ister misiniz, genç bayan?" dedim. Yüzü kıpkırmızı oldu. "Yoo, hayır efendim, size zahmet olmasın!" dedi bana. "Hiç zahmet olmaz!" dedim. Başının üzerindeki halkasını ayarladı ve ben de ona yardım ettim. Teşekkür etti ve merdivenleri çıkarak uzaklaştı.

17 Mayıs

Birçok iyi insanla tanıştım ama henüz bir çevrem yok. Bende insanları çeken şeyin ne olduğunu bilmiyorum. Herkes beni seviyor. Yöre halkının arayıp sorduğu ve sevdiği bir adam. Onlarla az vakit geçirsem de ayrılmak beni üzüyor. Buranın insanları nasıl insanlar diye sorarsan, her yerdekiler gibi derim. İnsanoğlu nereye gitsen hep aynı. Çoğu, zamanının büyük kısmını karnını doyurmak için çalışmakla geçiriyor. Geri kalan birazcık boş zamanlarında da öyle sıkılıyorlar ki, sıkıntıdan kurtulmak için türlü yollar arıyorlar. Ah, şu insanların kaderi! Ama bu yörenin insanları gerçekten çok iyi insanlar. Bazen kendimi unuttur, onlarla birlikte zevke dalarım. İnsanlar için hafızalarında zevk olarak kalan, güzel bir sofrada tatlı bir

sohbet, bir gezinti, hoş bir eğlence ve buna benzer şeyler... Tüm bunlar da bana çok iyi geliyor. Yalnız, istenmediği için körelen ve dikkatle korumak zorunda olduğum birçok kuvvetin içimde saklı bulunduğu aklıma gelmemeli. Bu benim soluğumu kesecek gibi olur. Fakat yanlış anlaşılacak hepimizin kaderi. Yazık, gençliğimin biricik sevgilisi yok artık. Keşke onu hiç tanımamış olsaydım. Kendi kendime “Sen bir delisin,” diyorum. “Artık hiçbir yerde bulunmayan bir şey arıyorsun.” Fakat o sevgili işte bir zaman kollarımın arasındaydı. Kalbinin atışını duymuştum. Bu büyük varlığın yanında kendimi aşmış, yükselmiş gibiydim. Çünkü onun yanında gücümün sınırlarına kadar ulaşmış hatta zorlamıştım. Ulu Tanrım! O zaman varlığımın harcanmamış, kullanılmamış tek bir gücü kalmış mıydı? Kalbimin bütün dünyayı kucaklayacak kadar büyük kudretini onun önünde göstermedim mi? Onunla olan konuşmalarımız en ince duygularla, bazen pek ileri giden ve hepsi de yaratıcı, iğneli noktelerin devamlı bir dokunuşu değil miydi? Ya şimdi! Benden biraz yaşlı olduğu için daha önce çöküp gitti. Onu, onun sağlam karakterini ve tanrısal sabrını hiç unutmuyacağım.

Birkaç gün evvel genç V.'yi tanıdım. Mesut görünümlü, açık yürekli bir delikanlı. Akademiden yeni çıkmış. Pek bilgili görünmüyor ama herkesten daha çok şey bildiğini sanıyor. Anladığıma göre epeyce uğraşmış da. Bir şeyler öğrenebilmiş. Çok resim yaptığını, Yunanca bildiğini -bizde en çok rağbet gören iki şey- duyunca bana geldi. Bateux'dan Wood'a, de Piles'ten Winckelmann'a kadar bütün bildiklerini ortaya döktü. Sulzer teorisinin birinci kısmını sonuna kadar okuduğunu, eski eserler üzerindeki çalışmalara dair Heynen'den bir metne sahip olduğunu tekrar tekrar söyledi. Bense hemen konuyu değiştiriverdim. Burada iyi bir adam daha tanıdım: Prensın yargıcı. Temiz ve samimi bir insan. “Onu dokuz çocuğunun

arasında görmek çok hoş oluyor.” diyorlar. Hele büyük kızını anlata anlata bitiremiyorlar. Beni evine davet etti. İlk fırsatta onu ziyaret edeceğim. Buradan bir buçuk saat uzakta, prensin bir av köşkünde oturuyor. Şehirde evinde oturmak sağlığıma dokunduğu için karısının ölümünden sonra buraya taşınma izni almış.

Bunun dışında, bazı gülünç kimseler de karşıma çıktı. Bunların her hâli, hele dostlukları hiç çekilmiyor.

Hoşça kal! Bu defa sana fazla haberler anlattım, o yüzden mektubun hoşuna gideceğinden eminim.

22 Mayıs

Bazı insanlar, hayatın bir rüyadan ibaret olduğunu düşünmüşler. Bu duygu benim de peşimi bırakmıyor. İnsanın yaratıcı ve araştırmacı kuvvetinin dar bir çerçeve içine sıkıştırıldığını anlıyorum. Şu zavallı varlığımızı sürdürmekten başka hedefimiz yok. Salt ihtiyaçlarımızı gidermekle uğraşıyoruz, başka bir şey yaptığımız yok. İçimizin rahat ettiği zamanlardaki sakinlik boyun eğişten geliyor. Böylelikle zindanlarının duvarlarına güzel resimler, iç açıcı manzaralar çizen mahkûmlara benziyoruz. Bunları düşündükçe sanki aklım duruyor, Wilhelm. Sonra kendi içime dönüyorum ve orada bir başka dünya buluyorum. Bu âlemde, hayat ve hareketten çok sezişler ve karanlık istekler var. Karşımda türlü türlü imgeler dolaşiyor. Ben ise gülümseyerek derin düşüncelere dalıyorum.

Çocuklar ne istediklerini bilmezler. Bütün eğitimciler bu konuda hemfikir. Ama yetişkinler de bu dünyada çocuklar gibi sendeleyerek dolaşır, onlar gibi nereden gelip nereye

gittiklerini bilmezler. Gerçek ülkülere doğru koşmaz, bisküviler ve çöreklerle avunurlar. Kimse buna inanmak istemez ama gerçekten bunun kadar açık bir şey yoktur.

Ne diyeceğini bildiğim için işte sana itiraf ediyorum: Bebeklerini sürükleyen, onları soyup giydiren, annelerinin pastaları sakladığı dolabın etrafında ağır ağır dolaşan ve bu pastalardan biraz elde edince de aç gözlülükle yiyip, “Daha isterim!” diye bağırان çocuklar gibi yaşayanlar en mutlu kişilerdir. Bunlar talihli yaratıklardır. Değersiz uğraşlarına veya basit heveslerine büyük payeler veren, bunları insanlığın kurtuluşu ve iyiliği için yapılmış büyük fedakârlıklar gibi gösterenlere ne mutlu! Ne mutlu böyle olabilene! Alçak gönüllülükle, her şeyin nereye varacağını anlayan; bahçesini cennete çevirmesini bilen mutlu insanlar ve bir bahtsızın bile ağır bir yük altında yılmadan, nasıl yolundan dönmeden yürüdüğünü, herkesin hep birlikte güneş ışığını bir dakikacık daha görmeye çalıştığını fark eden kimseler rahata ve mutluluğa erişmiştir. O da kendine göre bir dünya kurar. O da insan olduğu için mesuttur. Gücü sınırlı ise de, yine de içinde tatlı bir hürriyet duygusu taşır. Bu duygu içinde, istediği zaman aydınlığa kavuşabilir.

26 Mayıs

Eskiden beri huyumu bilirsin. Hoşuma giden bir yer buldum mu, orada bir kulübecik kurar, masrafsızca yaşarım. Burada da hoşuma giden bir yer buldum. Şehirden bir saat kadar uzakta, Wahlheim denilen bir tepenin yamacında çok güzel bir yer. Köye giden patikadan çıkarken bütün vadi bir bakışta görülebiliyor. Yaşına göre hiç de becerikli görünmeyen bir

meyhaneci kadın gelenlere şarap, bira, kahve veriyor. Evler, samanlıklar ve ambarlarla çevrili küçük kilise meydanını büyük dallarıyla gölgeleyen iki ıhlamur ağacı hepsinden de güzel. Bu kadar güzel ve huzur verici bir yer kolay kolay bulamazdım. Meyhaneden, masamı ve iskemlemi buraya çıkartıyorum. Kahvemi içerken Homer'imi okuyorum. Bir gün öğleden sonra tesadüfen ıhlamurların altına ilk geldiğim zaman meydan pek tenhaydı. Anlaşılan herkes tarlasına gitmişti. Sadece dört yaşlarında bir erkek çocuğu yerde oturmuş, altı aylık başka bir çocuğu iki kolu arasında göğsüne bastırmıştı. Kendini sanki ona sandalye yapmıştı. Sessizce otururken, kara gözleriyle etrafı dikkatlice araştırıyordu. Bu görüntü hoşuma gitti. Karşıda duran bir sabanın üstüne oturdum. Bu kardeşlik manzarasını büyük zevkle kâğıt üstüne çizmeye başladım. Arkadaki çiti, bir samanlık kapısını, birkaç kırık araba tekerleğini ve daha görünen ne varsa resme kattım. Bir saat sonra, kendimden bir şey katmadığım, salt olduğu gibi çizdiğim için güzel ve ilgi çekici bir resim meydana geldi. Bu, ileride sadece tabiatı örnek almak konusundaki kararımı kuvvetlendirdi. Zenginliği sonsuz olan, büyük sanatkârları yetiştiren sadece o tabiat. Toplumsal hayata dair iyi şeyler söylenebildiği gibi sanata dair de birçok iyi şey söylenebilir. Sanat kurallarına göre yetişen bir insan hiçbir zaman yavan, yüzeysel ve değersiz eserler vermez. Bunun gibi, kanun ve usulleri hayatını ölçü olarak seçen kimse de çekilmez bir komşu, kötü bir kişi olmaz. Buna karşın, herkes ne derse desin, bütün kurallar tabiatın gelen gerçek duyguları ve tabiatın gerçek ifadesini boğar. Diyeceksin ki, “Çok ileri gidiyorsun. Kurallar sadece sınır çizer, hızlı süren filizleri budar.” Buna benzer başka şeyler söyleyeceğini tahmin ediyorum. Aziz dostum, sana bir örnek vereyim mi? Aşkı ele alalım. Bir genç kızın birine bağlanır, bütün zamanını

onun yanında geçirir, ona tüm yüreğiyle bağlı olduğunu her an göstermek için bütün gücünü ve kudretini harcar. Dar kafalı biri, çevresinde de sözü dinlenen bir adam çıkar, ona der ki: “Güzel delikanlı! Sevmek insanlara hastır. Sen de insanca sevmelisin. Zamanını ikiye ayır. Bir kısmını işe, dinlenme zamanını da sevgiline ver. Gücünü hesapla, ihtiyacının ötesini iyice tart, artakalan zamanlarını da ona göre değerlendir. Ara sıra doğum ve isim günü gibi hâllerde sevgiline bir hediye vermeyi sana yasaklamıyorum.” Bu yolda yürüyen, akla uygun, ölçülü bir gençtir. Bütün prenlere tavsiye ederim; onu bir topluluğa soksunlar. Ama artık onun aşkı ölmüştür. Sanatçı ise sanatını kaybetmiştir. Dostlar! İlham dereleri neden böyle nadiren kabarıyor? Onun dalgaları neden arada bir coşuyor, ruhlarınızı böyle seyrek sarsıyor? Neden biliyor musunuz, aziz dostlarım? Çünkü o derenin iki tarafında da ağır başlı beyler otururlar; bahçelerini, laleliklerini, bostanlarını sular basmasın diye setler yaparlar, böylelikle de tehlikeyi önlerler.

27 Mayıs

Hatırladığıma göre heyecandan, tabiata dair düşündüklerimden, o olağanüstü yerleri tasvir etmekten sana çocukların hikâyesini sonuna kadar anlatmayı unutmuştum. Dünkü mektubumun orasına burasına serpiştirilmiş olarak anlattığım ressamlık duygularına gömülmüş hâlde tam iki saat sabanın üstünde oturdum. Akşama doğru genç bir kadın çocuklara doğru ilerliyordu. O yaklaşırken çocuklar yerinden kıpırdamıyorlardı. Kadının kolunda bir sepet vardı. Uzaktan bağırdı: "Philipps, sen çok iyi çocuksun." Beni selamladı. Ben de ona teşekkür ettim. Ayağa kalkarak yanına yaklaştım ve

"Çocukların annesi misiniz?" diye sordum. "Evet," dedi. Büyüğüne yarım beyaz ekmek verdi, küçüğünü de kucağına aldı ve tam bir anneye yaraşır bir sevgiyle öptü. Sonra bana dönerek, "Küçüğü Philipps'e bırakıp, en büyük oğlana beyaz ekmek, şeker, küçük bir de tava almak için şehre inmişim." dedi. Kapağı düşmüş olan sepetin içinde söylediği malzemeleri gördüm. "Akşama Hans'ıma (bu en küçüğünün adıydı) bir çorbacık pişireceğim." diye devam etti. "Öbürü koca yaramaz, dün Philipps ile lapanın başında çekişirken toprak tavayı kırdı." En büyüğünün nerede olduğunu sordum. Çayırda kızları kovaladığını söylerken sözü yarıda kaldı. Tam bu anda büyük oğlan koşa koşa geldi, elindeki fındık dalını küçük kardeşine uzattı. Kadınlı konuşmama devam ettim. Öğretmenin kızı olduğunu, kocasının, yeğeninden kalan bir miras işi için İsviçre'ye gittiğini öğrendim. "Onu aldatmak istediler." dedi, "Mektuplarına hiç cevap vermediler. Onun için kendisi gitti. Allah vere de başına bir şey gelmesin. Çoktandır haberini alamadım." Kadınlı ayrılmak bana zor geldi. Çocuklara biraz para verdim. Şehre inince en küçüğüne de beyaz ekmek alsın diye kadının eline de biraz para sıkıştırdım. Sonra da onlardan ayrıldım.

Sevgili dostum! Duygularım coşunca, kendi küçük çevresinde günlük rızkını arayarak tasasızca yaşayan, yaprakların döküldüğünü görünce kışın yaklaşmakta olduğundan başka bir şey düşünmeyen böyle bir varlığa rastlamak bütün taşkınlığımı yatıştırıyor.

O günden beri oraya sık sık gidiyorum. Çocuklar bana iyice alıştılar. Kahve içerken şekerini onlara veriyorum. Akşamleyin tereyağlı ekmekle sütü de paylaşıyoruz. Her pazar onlara para veriyorum. Kiliseden sonra oraya gitmezsem, parayı benim yerime meyhaneci kadın veriyor. Çocuklar çok cana yakın. Bana türlü şeyler anlatıyorlar. Köyün öbür çocukları da

etrafımıza toplanınca onların kıskançlıklarını göstermeleri doğrusu çok hoşuma gidiyor. Beni rahatsız ediyorlar diye annelerinin duyduğu endişeyi yatıştırıncaya kadar çok uğraşım.

30 Mayıs

Daha önce resim için söylediklerim şiir için de geçerlidir. Bütün mesele aslında güzel olanı bulup çıkarmak ve onu anlatmaya çalışmaktır. Az kelimeyle çok şey söyleyebilmiş olmaktır önemli olan. Bugün yine güzel bir görüntü gözlerimi kamaştırdı; hakkıyla anlatılsa, dünyanın en güzel manzarası olur. Fakat şiir, sahne, manzara ne demek? Bir tabiat olayını içimizde duymak için daima bazı kalıplara girmek şart mı? Bu başlangıca bakıp benden yüksek ve güzel bir şeyler anlatmamı bekliyorsan aldanırsın. Beni bu coşkun duygulara sürükleyen, bir köylü delikanlısından başka bir şey değil, evet. Her zamanki gibi, söylemek istediklerimi yine iyi anlatamayacağım. Sen de yine aşırılığa kapıldığımı düşüneceksin. Söz konusu yine Wahlheim. Böyle olmayacak şeylere hep Wahlheim'da rastlanır zaten. Kalabalık bir topluluk kahve içmek için ıhlamurların altına toplanmıştı. Böyle durumlardan hoşlanmadığımdan, bir bahane bularak oradan ayrıldım. Oradaki evlerden birinden bir köylü delikanlısı çıktı ve geçenlerde anlattığım sabanın bir yerini tamire başladı. Görünüşü hoşuma gittiği için ona yaklaştım. Hâl-hatır sordum; konuşmaya başladık ve hemen ahbab olduk. Bu türlü insanlarla çabucak içli dışlı olurum. Dul bir kadının yanında çalıştığını, onun çok iyi bir insan olduğunu anlattı. Kadından o kadar çok

söz etti, onu öyle övdü ki, ona adamakıllı tutkun olduğunu hemen anladım. Kadının artık pek genç sayılamayacağını söylüyordu. İlk kocası ona kötü davranmış. O da bir kez daha evlenmek istemiyormuş. Delikanlının anlattıklarından anlaşıldığına göre, kadını çok güzel ve sevimli buluyor ve onunla evlenmeyi çok istiyordu. İlk kocasının kötülüklerini ona unutturacaktı. Bu delikanlının temiz duygularını, sevgi ve bağlılığını anlatmak için onun söylediklerini sana birer birer tekrarlamalıyım.

Onun tavırlarını, sesinin ahengini, gözlerindeki gizli ateşi sana bütün canlılığıyla anlatabilmem için büyük bir şairin kudretine sahip olmam gerek. Ama aslında onun tavır ve ifadesindeki inceliği anlatacak söz bulmak çok zor. Benim şimdiye kadar yazdıklarım buna yetmiyor. Bana en çok dokunan kadına olan aşkını yanlış anlamam ve kadının temizliğinden şüphe edeceğimden korkmasıydı. Kadının güzelliğini, tazeliğini kaybettiği hâlde onu cezbedip büyüleyen yosmalığını öylesine güzel anlatıyordu ki söylediklerini ancak içimden tekrarlayabiliyordum. Ateşli duyguların, sıcak ve yakıcı isteklerin bu kadar temiz anlatıldığını hayatımda görmedim. Onların bu kadar temiz olabileceğini de hiç düşünmemiştim doğrusu. Bu masumiyeti ve ilk defa karşılaştığım bu gerçeği hatırladıkça içimin derinden yandığını, bu bağlılığın ve ince duyguların beni hiç bırakmadığını, bu ateşle yanıp tutuştuğumu sana itiraf edersem, bana kızma.

Şimdiyse en kısa zamanda o kadını görmek istiyorum. İyice düşününce de bunu yapmamalı diyordum. En iyisi, onu sevgilisinin gözleriyle göreyim. Belki kendi gözümle şimdiki kadar güzel bulmam. Böyle güzel bir hayali niçin bozayım?

16 Haziran

Çoktandır sana neden mektup yazmadığımı sorabilirsin. Sağduyu sahibi bir adam olduğundan sağlığımın iyi olduğunu da anlayabilirsin. Yani kısacası ben bu yakın zamanlarda birisiyle tanıştım. Öyle birisi ki nasıl anlatsam... Gönlümü fazlaca oyalamaya başladı.

Kızların en sevimlilerinden biriyle nasıl tanıştığımı gerektiği gibi sana anlatmak güç olacak. Sevinçliyim, mutluyum ama biliyorum ki iyi bir hikâye yazarı da değilim.

Bu kız bir melek. Vazgeç; bu olmadı. Herkes sevdiği için böyle şeyler söyler. Değil mi? Ama yine de, onun ne kadar kusursuz olduğunu ve neden kusursuz olduğunu sana anlatmak da elimden tam gelmiyor. Şu kadarını söyleyeyim, ona bütün kalbimle tutuldum.

Onda anlayış derinliği yanında büyük bir sadelik, demir gibi bir güç yanında okşayıcı bir yumuşaklık var. Birçok uğraşıya, işe güce rağmen yine de tam bir gönül rahatlığı içinde.

Ona dair bütün bu söylediklerim tamamen boş sözler; onun en ufak bir özelliğini anlatamayan pek bayağı genellemeler.

Başka bir defa... Hayır, başka bir defa olmaz. Bunu sana şimdi anlatmalıyım. Şimdi yapmazsam, bir daha hiç olmaz. Çünkü laf aramızda, kalemi fırlatarak atımı eyerleyip dışarı çıkmaya, mektubuma başlayalı beri üç defa niyetlendim. Oysa sabahleyin, bugün dışarı çıkmamaya kendi kendime yemin etmiştim. Yine de ikide bir pencereye yaklaşıp, güneşin ne kadar yükseldiğine bakıyorum.

Bu istediğimi bir türlü yenedim. Gidip onu görmeliydim. Görüp geldim işte. Sevgili Wilhelm, bir yandan tereyağlı ekmeğimi yerken, bir yandan da sana bu satırları yazacağım. Onu, hepsi birbirinden sevimli ve capcanlı sekiz kardeşinin arasında görmek benim için ne sevinç vericiydi.

Böyle anlatırsam hikâyenin ne sonunu anlayacaksın ne de başını değil mi? Peki öyleyse dinle, şimdi daha ayrıntılı anlatmaya çalışacağım.

Geçenlerde sana, Yargıç S. ile nasıl tanıştığımı yazmıştım. Onu en kısa zamanda, ücra kır evinde yahut da o küçük krallığında ziyaret etmemi rica etmişti. Ben de ihmal ettim. O ıssız yerde, gizli kalmış hazineyi bir rastlantı eseri bana buldurmasaydı, oraya belki de hiç gitmezdim.

Uzatmayayım bizim delikanlılar bir kır balosu düzenlemişlerdi. Bu baloya ben de gittim. Şehrin kızlarından iyi kalpli, güzel, fakat önemsiz birini koluma taktım. Aramızda sözleştik; bir araba bulup arkadaşımın yeğeniyle eğlence yerine götürecekti, yolda Charlotte S.'ye uğrayıp onu da alacaktım. Geniş ve seyrek ağaçlı ormanın içinden av köşküne doğru giderken arkadaşım, "Güzel bir kızla tanışacaksınız," dedi. Yeğeni de "Dikkat edin, ona tutulmayasınız," diye ekledi. "Neden?" dedim. "Çok iyi bir delikanlı ile sözlü." diye cevap verdi; "Nişanlısı, babası öldüğü için işlerini yoluna koymak ve kendine iyi bir iş bulmak üzere yolculuğa çıktı." Bu bilgiler beni pek ilgilendirmemişti.

Güneşin tepelerin arkasında kaybolmasına çeyrek saat kala, avlu kapısına vardık. Havada bir ağırlık vardı. Küçük hanımlar ufukta beliren açık gri kalın bulutlardan bir fırtına kopacak diye korkmaya başladılar. Havadan anlanmış gibi onları avuttum. Hâlbuki eğlencenin tadının kaçacağını ben de seziyordum.

Arabadan indim. Kapıya gelen bir hizmetçi kız, Bayan Lottchen'in inmek üzere olduğunu söyleyerek biraz beklememizi rica etti. Avluyu geçip bu güzel eve girdim. Önümdeki merdivenleri çıkıp da kapıdan içeri girince, şimdiye kadar eşini görmediğim güzel bir manzara ile karşılaştım. Ön salonda iki ile on bir yaşları arasında altı çocuk, orta boylu,

endamlı, sade bir beyaz elbise giymiş bir kızın çevresini sarmıştı. Elbisenin kollarında ve göğsünde soluk kırmızı fiyonklar vardı. Çocukların yaşına ve iştahına göre, elindeki siyah ekmekten birer parça koparıp hepsine teker teker veriyordu. Pek sevimli bir tavırla ekmeği dağıtıyor, çocuklar da ona oldukça içten bir şekilde teşekkür ediyorlardı. Daha ekmeğe kesilirken küçücük ellerini uzatıyorlardı. Ekmeğini alanlardan bazıları sevinçle sıçrayarak uzaklaşıyor, daha ağırbaşlı olanlar da yabancılarla ve Lottelerin gideceği arabaya bakmak için avlu kapısına koşuyordu. Lotte, "Sizi yukarıya kadar yorduğum ve küçük hanımları beklediğim için affınızı dilerim," dedi. "Giyinmekle, bazı ev işlerini bitirmekle uğraşırken çocukların ikinci kahvaltısını unutmuşum. Benden başka kimsenin de elinden ekmeğe almak istemezler." Ona şu anda hatırlamadığım basit bir iltifatta bulundum. Aklım, fikrim onun yüzünde, sesinde, tavrında, edasındaydı. Eldivenleri ile yelpazesini getirmek üzere odasına koştuğu zaman bu şaşkınlıktan kurtulacak zamanı ancak bulmuştum. Çocuklar biraz uzaktan bana yan yan bakıyorlardı. Çocukların en küçüğü ve en güler yüzlü olanına yaklaştım. Hemen geriye doğru çekildi. Lotte kapıya çıkınca ona, "Ver elini amcana Louis!" dedi. Çocuk bu kez samimiyetle elini uzattı. Küçücük sümüklü burnuna umursamadan onu içtenlikle öpmekten kendimi alamadım. Sonra elimi Lotte'ye uzatarak, "Amca mı?" dedim: "Sizinle akraba olmak mutluluğuna layık olduğumu mu sanıyorsunuz?" Hafif bir gülümseyişle, "Oh," dedi. "Bizde akrabalık çerçevesi çok geniştir. Sizin bunun dışında kalmanız bana üzüntü verir." Gideceğimiz sırada kendisinden sonra çocukların en büyüğü ve on bir yaşlarında bir kız olan Sophi'ye, çocuklara iyi bakmasını, babaları gezmeden döndüğünde onu karşılamalarını tembih etti. Çocuklara da, sanki kendisiymiş gibi Sophie'nin sözünü dinlemelerini

söyledi. Bazıları buna açıkça söz verdi. Altı yaşlarında konuşkan bir sarışın kız, "Ama sen o değilsin ki, Lottchen; biz seni isteriz." dedi. Daha büyüklerinden iki oğlan çocuğu arabanın arkasına tırmandı. Benim ricam üzerine, birbirlerini rahat bırakmaları ve sıkı sıkı tutunmaları şartıyla, ormandan çıkıncaya kadar bizimle gelmelerine Lotte izin verdi.

Arabaya yerleşir yerleşmez hanımlar birbirlerini selamladılar, birbirlerinin elbisesini, özellikle de şapkalarını övdüler.

Gideceğimiz toplantı üzerine de konuşulduktan sonra Lotte arabayı durdurdu ve kardeşlerini indirdi. Çocuklar bir daha elini öpmek istediler. Büyüğü, ablasının elini öperek on beş yaşındaki bir çocuk kadar nazik, öteki ise adamakıllı sert ve çevikti. Lotte, küçüklere bir daha selam yolladı. Biz de yola koyulduk.

Arkadaşımın yeğeni Lotte'ye, son yolladığı kitabı bitirip bitirmediğini sordu. Lotte, "Hayır," dedi, "Kitap hoşuma gitmedi. Onu size geri verebilirim. Bundan önceki de güzel değildi." Bunların ne tür kitaplar olduğunu sorunca şaşakaldım. Lotte şöyle cevap verdi: "Küçükken en çok romanları seviyordum. Tanrı bilir ya, pazar günleri bir köşeye çekilip Miss Jenni'nin mutluluğunu ve talihsizliğini içimde hissetmek ne kadar hoşuma giderdi. Bu tür duygu karmaşalarını bugün de sevdiğimi inkâr etmiyorum. Ama kitap okumak için pek az zaman bulabildiğime göre, elime aldığım kitap da tam zevkime göre olmalı. Bana kendi dünyamı veren, benim çevremdekine benzeyen olayları anlatan yazarları severim. Onun anlattıkları benim için şüphesiz bir cennet değilse de, bütünüyle tarifsiz bir mutluluğun kaynağı olan kendi ev hayatım kadar ilgi çekici ve güzeldir."

Lotte'nin bütün sözlerini çok manalı buluyordum. Her sözünde başka bir güzellik vardı. Gözlerinden durmadan zekâ kıvılcımları parıltıyor ve giderek daha çok açılıyordu. Bu

sözlerin bende yarattığı etkiyi ve heyecanı gizlemeye çalışıyordum. Ama bu kontrolüm uzun sürmedi. Von Wakefield ve daha başkalarından derinliğine söz ettiğini duyunca artık kendimden geçtim. Düşüncelerimi ona aynen anlattım. Lotte bir süre sonra ötekilerle konuşmaya başlayınca, onların yanımızda bulunduğunu iyice unuttuğumu fark ettim. Bizim yeğen alaylı bakışlara beni seyrediyordu ama ben hiç umursamadım.

Dans müziğinden ve danstan söz açıldı. Lotte, "Dansa düşkün olmanın bir kusur olduğu iddia edilse bile ben bundan rahatsızlık duymuyorum, kendi payıma danstan üstün bir şey bilmediğimi söyleyebilirim. Ne zaman içimde bir sıkıntı olsa, akortsuz piyanomda bir dans havası çalarım ve hiçbir şeyim kalmaz." dedi.

Konuşurken kara gözlerini büyük bir beğeni ve mutlulukla seyrediyordum. Canlı dudakları, taze yanakları bütün benliğimi sarıyordu. Sözlerinin derin anlamı içinde kendimi kaybetmiş, çoğu zaman söylediklerini, kullandığı kelimeleri bile ayırt edemiyordum. Beni tanıdığım için söylediklerimi anlarsın. Sözün kıyası, eğlence yerinin önünde durduğumuz zaman ben rüyada gibiydim. Öylesine dalmıştım ki, aydınlık salondan gelen müzik sesini bile güçlülle fark ettim.

Yeğen ile Lotte'nin kavalieri olan iki bay, Audran ile N.N. - bütün adları kim hatırında tutacak- bizi kapıda karşıladılar ve hemen kızlarını kollarına taktılar. Ben de benimkini alıp yukarı çıktım.

Önce ikişerli danslar yaptık. Birbiri ardı sıra neredeyse bütün kadınları dansa davet ettim. İçlerinden en çekilmez olanları, bir türlü dansa kalkıp işi kesip atmaya yanaşmıyordu. Lotte ile kavalyesi bir İngiliz dansına başladı. Çiftler karşılaşıırken onun bizim sıramıza gelmesinden ne kadar hoşlandığımı anlarsın. Onu dans ederken görmeli insan! Ne kadar içten ne kadar

candan dans ediyor bilsen! Doğru söylüyormuş dostum, onun için gerçekten dans her şeymiş; müzik dışında hiçbir şeyi duymuyor ve düşünmüyormuş gibi öyle rahat ve serbest bir dans edişi var ki, bütün vücudu ahenkle salınıyordu. O anda Lotte'nin gözü danstan başka bir şey görmüyordu.

İkinci dansa onu davet ettim. Davetimi üçüncü dans için kabul etti. İnanılmaz bir içtenlik ve samimiyetle, en çok Alman danslarını sevdiğini söyledi. "Alman dansında her çiftin daima beraber dans etmesi şimdi burada moda." diye devam etti.

"Kavalyem iyi vals yapamıyor ve onunla vals yapmazsam bana minnettar kalıyor. Gördüğüm kadarıyla sizin damınız da vals beceremiyor ve sanırım siz ondan hoşlanmıyorsunuz. İngiliz dansı sırasında sizin iyi vals yaptığınızı gördüm. Alman dansı için kavalyem olmak isterseniz benim kavalyeme gidin ve rica edin; damınız olayım." Elimi elinin üstüne koydum.

Kavalyesinin benim damımı eğlendirmesini kararlaştırdık.

Dansa başladık. Önce birçok kol geçmeleriyle vakit geçirdik.

Hareketleri ne kıvrak, ne oynaktı! Valse başlayınca gökteki yıldızlar gibi birbirimizin etrafında dönerken, pek az kimse bunu bildiği için önce ortada biraz karışıklık oldu. Akıllılık edip ortalığın yatışmasını bekledik. En acemileri meydanı terk edince ileri atıldık. Henüz ortada bulunan Audran çiftine katlandık. Ömrümde bu kadar hafif ve canlı dans etmemiştim.

Sanki artık etten kemikten bir insan değildim. Kollarımın arasında dünyanın en güzel kızı vardı ve sanki onunla havada uçuyordum; etraftaki her şey silinmişti. Sana açıkça

söyleyeyim Wilhelm, sevdiğim ve biraz da söz geçirebileceğim bir kızın -bu yolda öleceğimi bilsem de-

benden başka hiç kimseyle vals yapmasına izin

vermeyeceğime yemin ettim. Beni anlıyorsun, değil mi?

Biraz soluk almak için salonda gezdik. Sonra Lotte oturdu.

Daha önce gizlediğim portakalları getirdim. Başka portakal da

kalmamıştı. Bunlar ona çok iyi geldi. Fakat yanındaki geveze bir kadına bunlardan dilim dilim ikram ettikçe benim içim gidiyordu.

Üçüncü İngiliz dansında biz ikinci çifttik. Sırada dans ederken, koluna tutunup tertemiz ve olağanüstü güzel gözlerini derin bir hoşnutluk içinde seyrettiğim sırada, sevimli yüzüyle dikkatimi çeken orta yaşlı bir kadınla karşılaştık. Kadın gülümseyerek Lotte'ye bakıyordu. Ona parmağıyla bir tehdit işareti yaptı. Yanından geçerken de iki defa anlamlı bir şekilde Albert adını tekrarladı.

Lotte'ye, "Sorumu affedin ama kim bu Albert?" dedim. Tam cevap vereceği sırada, büyük bir diziye katılmak için ayrılmak zorunda kaldık. Biraz sonra karşılaştığımız zaman alnında bir düşüncenin belirtisini sezdim. Buraya gelince tekrar koluma girerken, "Sizden ne saklayayım," dedi. "Albert iyi bir insan ve benim nişanlımdır." Bu benim için yeni bir haber değildi. Çünkü yolda gelirken kızlar bunu bana söylemişlerdi. Ama öte yandan benim için o zaman önemsizdi ama ya şimdi, bu tamamen yeni bir şeydi. Birden şaşkına döndüm, kendimi unuttum ve çiftlerin arasına daldım. Dansın düzeni bozuldu. Tekrar çabucak düzene girmesi için Lotte beni sürükleyip çekiyor, yanımdan ayrılmıyordu.

Dans henüz bitmemişti. Çoktandır ufukta parladığını gördüğümüz ve havanın serinleyeceğine dair belirtiler olarak ileri sürdüğüm şimşekler gittikçe şiddetlenmeye başladı. Gök gürültüleri müziği bastırıyordu. Üç kız ve onların peşi sıra kavyeleri dansı bıraktılar. Kargaşa büyüdü; müzik durdu. Eğlence sırasında bir felaketin veya korkunç bir olayın ansızın yakalması, bizi her zamankinden daha çok etkiliyor. Bu, kısmen, aradaki tezadın kendini kuvvetle hissettirmesinden, kısmen de ve hatta daha fazlasıyla, duyularımızın o anda uyanık olması sebebiyle etki daha çabuk hissediliyor. Birçok

kadının yüzünde gördüğüm hoşnutsuzluğu bu sebeplere bağlamak zorundayım. İçlerinden en akıllısı sırtını pencereye çevirip bir köşeye oturdu ve kulaklarını tıkadı. Bir öteki de onun önüne diz çöküp başını kucağına sakladı. Bir üçüncüsü onların arasına sokulup gözyaşları içinde kız kardeşini kucakladı. Kimileri evine gitmek istiyordu. Ne yapacağını bilemeyenler de gökyüzüne bakarak içlerinden dua ediyorlar, kendileriyle alay eden genç züppelerin arsızlıklarına karşı koyacak kadar kendilerini toparlayamıyorlardı. Erkeklerden birkaçı, pipolarını rahatça tütürmek için aşağıya inmişlerdi. Ev sahibi kadın bize, pencerelerinde kepenkleri ve perdeleri bulunan bir oda göstermeyi akıl edince hiç kimse bu teklifi geri çevirmedi. İçeri girer girmez Lotte sandalyeleri daire şeklinde yan yana dizdi. Herkesi bir yere oturttu ve bir oyun oynanmasını teklif etti.

Bazı gençlerin, tatlı bir para oyunu oynanacağını ümit ederek ağzının sulandığını ve kıpırdanmaya başladıklarını gördüm. Lotte, "Sayı oyunu oynayacağız," dedi. "Şimdi dikkat edin. Ben dairenin içinde sağdan sola döneceğim. Siz de sırayla sayacaksınız, kimin yanına gelirim kendi sayısını şimşek hızıyla söyleyecek. Duraklayan, şaşırana olursa tokadı yiyecek. Böylece bine kadar sayacağız. Oyunu seyretmek oldukça keyifliydi. Lotte kolunu yana uzatmış dairenin içinde dönüyordu. Birincisi "Bir" diye başladı. Onun yanındaki "İki", ondan sonraki "Üç" dedi ve oyun böylece devam etti. Lotte daha sonra giderek hızlanmaya başladı. Hızını durmadan arttırıyordu. Biri şaşır mı, 'pat' bir tane! Gülüşmeler arasında kaçırana bir ikincisine de bir tane tokat. Hızını biraz daha arttırdı. Bundan nasibimi ben de aldım, iki tokat da ben yedim. Bana başkalarından daha hızlı vurduğunu gizli bir sevinçle sezer gibi oldum. Bine kadar gelemeden, kahkahalar ve bağrıışmalar arasında oyun bitti. Birbirleriyle en çok yakınlık

kuranlar bir kenara çekildiler. Fırtına dinmişti. Lotte'nin peşinden salona gittim, koşup ona yetiştim. Yolda bana, "Yedikleri tokatlar onlara fırtınayı, hatta her şeyi unutturdu," dedi. Ona verecek bir cevap bulamadım. "En çok korkanlardan biri de benim," diye devam etti. "Başkalarına cesaret vermek için korkusuz görünmeye çalışırken bana da cesaret geldi." Pencereye yaklaştık. Uzaklardan hâlâ gök gürültüleri geliyordu. Tatlı bir yağmur toprağın üstüne hafif hafif düşüyor, iç açıcı güzel bir koku bize doğru alabildiğine yükseliyordu. Lotte dirseğine dayanmış, dışarıyı seyrediyordu. Gökyüzüne baktı, sonra da bana. Gözleri nemlenmişti. Elini elimin üstüne koyarak, "Ah, Klopstock!" dedi. Aklından geçen o güzel şiiri hemen hatırladım. Söylediğiyle bende uyandırdığı duyguların coşkunluğu içinde boğuluyordum. Dayanamadım, eline doğru eğildim ve sevinç dolu gözyaşları içinde bu güzel eli öptüm. Sonra tekrar gözlerine baktım. Ey büyük Klopstock! Sen bu gözlerde nasıl tanrılaştığını mutlaka görmeliydin! Çok zaman küçük düşürülen o büyük adını bu andan itibaren başka bir ağızdan duymak istemiyorum.

19 Haziran

Geçen mektubumda hikâyenin neresinde kaldığımı bilmiyorum. Tek bildiğim, yattığım zaman saatin ikiye gelmiş olmasıydı. Yazacak yerde seni karşıma alıp anlatabilseydim keşke, belki de sabaha kadar elimden kurtulamazdın; bunu da biliyorum.

Balodan dönerken neler olup bittiğini daha anlatamadım, doğrusu bugün de anlatacak vaktim yok. Güneşin eşsiz bir güzellikte doğduğu bir sabahı. Etrafımızda ıslak ormanlar,

tazeliğe bürünmüş kırlar... Kızlar uyukluyordu. Lotte benim de biraz kestirmek isteyip istemediğimi sordu ve ondan çekinmememi söyledi. Gözlerinin içine bakarak, "Bu gözleri açık gördükçe benimkiler de kapanamaz." dedim. Evlerinin önüne gelinceye kadar ikimiz de gözümüzü kırpmadık. Hizmetçi ona yavaşça kapıyı açtı ve sorusu üzerine de, babası ile çocukların iyi olduğunu henüz uyanmadıklarını söyledi. Ayrılırken hemen o gün kendisini görmeye gelmek için izin istedim; razı oldu. Gidip onu gördüm. Artık Güneş, Ay ve yıldızlar istediği gibi dolaşabilir. Çünkü ben artık ne zaman gündüz, ne zaman gecedir bilmiyorum. Gözüm artık hiçbir şey görmüyor.

21 Haziran

Tanrının sadece sevgili kullarına bağışladığı mutlu günler yaşıyorum, her an sarhoş gibiyim. Bundan sonra başıma ne gelirse gelsin, yaşamın en güzel sevinçlerini tatmadım diyemem. Şu benim Wahlheim'dan bahsetmiştim. Artık oraya iyice yerleştim. Oradan Lotte'ye yarım saatte gidebiliyorum. Orada kendi varlığımı ve insanoğlunun duyabileceği bütün mutlulukları hissedebiliyorum.

Gezintilerim için Wahlheim'ı seçtiğim zaman, onun gökyüzüne bu kadar yakın olduğunu daha önce fark etmemiştim. Uzun yürüyüşlerimde, şimdi bütün arzularımın hedefi olan av köşkünü bazen tepelerin üstünden, bazen de ırmağın beri tarafındaki düzlükten çok seyretmiştim. Sevgili Wilhelm! İnsandaki açılmak, yeni şeyler keşfetmek, avare dolaşmak isteği, içini boğan sıkıntıya boyun eğmek,

alışkanlığın çizdiği yolu tutup sağına soluna bakmamak içgüdüğü üzerine uzun uzun düşündüm.

Ne acayip! Buraya gelip de tepeden aşağıya doğru güzel vadiye bakınca her taraf ne kadar da hoşuma gitmişti. İşte şurada o küçük orman! Ah, mümkün olsa da onun gölgeliklerine bir dalsam. Ötede bir tepe! Ah, mümkün olsa da bu nefis manzarayı ta ortadan seyretsem. Birbirine zincirlenmiş tepeler, ıssız vadiler...

Ah, kendimi bu güzelliğin içinde kaybetsem. Oralarda gezer gezer, aradığımı da bulamadan geri dönerdim. Uzaklık ne ise, gelecek zaman da odur! İkimizde belirsiz bir enginlik doğar, gözümüz nasıl dalarsa, duygularımız da bu enginliğin içine öyle kayar. O zaman kendimizi bu duyguya iyice kaptırmak, bu tek, yüce ve tatlı duygunun sevinci ile içimizi doldurmak için yanıp tutuşuruz. Oraya koşup erişince de aslında değişen bir şey olmadığını görürüz. Kendimizi yine yoksulluğumuzun, sıkıntımızın içinde buluruz. Ruhumuz da kaçıp giden mutluluğın özlemini çeker durur.

Bu yüzden, en azılı bir serseri bile sonunda vatanını özler, uzak ülkelerde boşuna aradığı sevinci, evinde, karısının göğsünde, çocuklarının arasında ve onlara bakmakta bulur. Sabahleyin güneş doğarken ben de Wahlheim'a gidip, evin bahçesinden kendim için topladığım bezelyeleri oturup ayıklıyor, bir yandan da Homer'imi okuyorum. Küçük mutfaktan bir tencere alıyor, içine tereyağını katıyor ve bezelyeyi ateşe koyuyorum. Tencerenin kapağını kapatıyorum, ara sıra karıştırmak üzere yanına otuyorum. O zaman, kendini beğenmiş Penelope'li âşıkların öküzleri ve domuzları nasıl kesip parçaladıklarını ve kebab yaptıklarını iyice anlıyorum. Eski aile hayatı kadar tatlı ve gerçek duygularla beni saran hiçbir şey yok; çok şükür ben de bu yaşam tarzını kendi hayatımda aynen uyguluyorum.

Kendi yetiştirdiği lahanayı sofrasına koyan insanın saf ve çocukça sevincini hissedebildiğim için ne kadar mutluyum. O yalnız lahananın tadını duymakla kalmıyor, onu yetiştirdiği güzel günlerin ve sabahların, onu suladığı tatlı akşamların, yavaş yavaş geliştiği günlerin sevincini de o anda tekrar yaşıyor.

9 Haziran

Önceki gün yargıca şehirde doktor geldi. Beni de Lotte'nin kardeşleri arasında yerde otururken buldu. Kimisi omuzlarıma tırmanıyor, kimisi de oramı buramı çekiştiriyordu. Ben de onları gıdıklıyordum. Bir gürültüdür gidiyordu. Pek dar kafalı bir kukla olan, konuşurken durmadan kollarını kıvıran ve yakalığını çekiştiren doktor, bu hâlimi akılı başında bir insana yakıştıramadı. Bunu yüzünden anladım. Ama hiç istifimi bozmadım. İçinden ne geçirirse geçirsin diye düşündüm. Çocukların yıktığı iskambil kâğıdından evi tekrar yaptım. Doktor şehre gidince, “Yargıcın çocukları zaten iyi bir terbiye görmemişken, Werther de şimdi onları iyice bozuyor,” diye söylenmiş.

Evet, sevgili Wilhelm, dünyada en çok çocuklara yakınlık duyuyorum. Onları seyrederken, bu küçük varlıkların ileride büyüdükleri zaman ihtiyaç duyacakları bütün faziletlerin ve yüceliklerin filizlerini gördükçe, inatçılıklarında ilerideki karakter sağlamlığını, yaramazlıklarında zekâ gücünü ve hayat uçurumlarını kolaylıkla geçecek yaradılışta oluşlarını, onlardaki her şeyin temiz ve bozulmamış olduğunu gördükçe, her zaman o büyük öğretmenin parlak sözlerini tekrarlarım: "Siz de onlar gibi olabilirsiniz!" Ama dostum, bize benzeyen,

kendilerini örnek almamız gereken bu çocuklara sözümüzü dinlemeleri gereken bir kul muamelesi yaparız. Onların dediği olamaz. Peki, bizim dediğimiz oluyor mu? Onlardan fazla neyimiz var? Çünkü biz daha yaşlı, daha akıllıyız; ondan mı bu isteğimiz? Ulu Tanrım, sen bu dünyada koca bebeklerle küçük çocuklardan başka bir şey yaratmamışsın. Bunların hangisini daha çok beğendiğini elçin bize söyleyeli çok oldu. Kocaman bebekler ona inanırlar ama söylediklerini yapmazlar. Bu böyle gelmiş böyle gider. Çocuklarını da kendilerine benzetmeye çalışırlar. Hoşça kal, Wilhelm. Bu konuda bu kadar gevezelik yeter.

1 Temmuz

Lotte bir hastayı nasıl görüyorsa, benim zavallı kalbimin de öyle görülmesi gerektiğini düşünüyorum. Bu kalp, yatağında inleyen herhangi bir hastadan daha çok acı çekiyor. Lotte birkaç gün kadar şehirde zavallı bir kadıncağızın yanında kalacak. Doktorların söylediğine göre çok yaşamayacakmış, ömrünün son anlarını yaşarken de yanında Lotte'nin olmasını istemiş.

Geçen hafta onunla ... papazını ziyarete gittik. Burası, bir saat uzaklıkta, dağlar arasında küçük bir köy. Saat dörde doğru oraya vardık. Lotte kız kardeşini de yanına almıştı. İlk büyük ceviz ağacının gölgeliği kilise avlusuna girdiğimiz sırada ihtiyar adam kapının önündeki tahta kanepede oturuyordu. Lotte'yi görünce sanki birden zindeleşti. Boğumlu bastonunu unutarak, ayağa kalkıp Lotte'ye doğru koştu. Lotte ona doğru atıldı, ihtiyarı yerine oturttu. Kendisi de yanına oturdu. Ona babasının selamını ilettili. İhtiyarın şımarık ve pis torununu

sevdi. İhtiyarla konuşurken onu bir görmeliydin. Biraz ağır işiten kulağına eğilerek sesini yükseltiyor, sapasağlam gençlerin ansızın öldüğünü, Karlsbad kaplıcalarının faydasını, gelecek yaz oraya gitmeye karar vermekle ne iyi ettiğini, onu geçen seferkinden daha iyi ve daha dinç bulduğunu anlatıyordu. Bu arada ben de papazın hanımına iltifatta bulunuyordum. İhtiyar iyice canlanmıştı. İç açıcı gölgelerinde oturduğumuz güzel ceviz ağaçlarını övmekten kendimi alamadığım için, biraz güçlkle de olsa bize onların hikâyesini anlatmaya başladı. "Büyüğünü kimin diktiğinin bilmiyoruz," dedi, "Bazıları o papaz, bazıları bu papaz diyorlar. Fakat şu arkadaki küçüğü karımla yaşıt; ekimde ellisini dolduracak. Akşamüstü o doğduğu zaman, ertesi sabah babası bu ağacı dikmiş. Babası benden önce buranın papazıydı. Bu ağacı ne kadar sevdiğini söylemeye gerek yok. Şüphesiz ben de ondan aşağı kalmam. Yirmi yedi yaşında fakir bir öğrenci iken buraya ilk geldiğimde karım onun altında bir kütüğün üstünde oturmuş örgü örüyordu." Lotte ihtiyara kızını sordu. Kızı, Bay Schmidt'le çayıra işçilerin yanına gitmişti. İhtiyar hikâyesine devam etti. Kayınbabasının onu ve kızını ne kadar sevdiğini, önce onun yardımcılığını yaptığını sonra da yerine geçtiğini anlattı. Hikâye henüz bitmişti ki, kızı Bay Schmidt'le bahçeden geçerek geldi. Lotte'yi candan bir kucaklayışla karşıladı. Ne yalan söyleyeyim, kız hoşuma gitmedi değil. Bu canlı ve endamlı esmer kızla, kısa bir zaman için köyde iyi zaman geçirilebilirdi. Sevgilisi (Bay Schmidt'in bu özelliği hemen kendini gösteriyordu) nazik, ama pek sessiz bir adamdı. Lotte o kadar uğraştığı hâlde bir türlü sohbe katılmadı. Beni en çok üzen, aklının kıtlığından çok aksiliğinden ve huysuz karakteri sebebiyle konuşmaya katılmadığını yüz hatlarından anlamam oldu. Nitekim çok geçmeden düşüncemde haklı çıktım. Bir gezintiye çıktık. Frederike, Lotte'den ayrılmıyor, bazen de

benimle yalnız kalıyordu. Baktım, Schmidt'in zaten esmer olan rengi iyice karardı. Öyle ki, Lotte beni kolumdan çekerek kıza biraz soğuk davranmamı söyledi. En çok canımı sıkan şey insanların birbirleriyle didişmeleri. Hele gençler, bütün zevkleri en çok tadabilecekleri, hayatın en güzel çağında düşüncesizce dertlendirir, o güzel birkaç gün geçince de boş yere dövünürler. Bu duruma içerledim doğrusu ve akşama doğru gezintiden dönüp avluda bir masada süt içerken, söz, yaşam sevincinden ve acılarından açılınca, fırsatı değerlendirerek tüm gücümle Schmidt'in tersliğine saldırmaktan kendimi alıkoyamadım. "Biz insanlar," diye söze başladım, "Çok zaman iyi günlerin az, sıkıntılı günlerin çok olduğundan şikâyet ederiz. Bence, bu şikâyetlerimizin çoğu haksız yere yapılıyor. Tanrının her gün için bize verdiği iyi şeylerin tadını çıkarmak için içimizi daima rahatlatırsak, başımıza bir felaket geldiğinde de ona dayanacak kuvveti de kendimizde buluruz. Papazın karısı, "Ama" dedi, "Duygularımıza hâkim olamayız ki! Bu bir yaratılış meselesi. Bir kimsenin derdi varsa nereye gitse gönlü hoş olmaz ki." Ona hak verdim. "Öyleyse," diye devam ettim, "Bunu bir hastalık olarak kabul edelim, ilacı olup olmadığını araştıralım." Lotte, "Doğru," dedi, "Hem bence, birçok şeyi başarmak kendi elimizdedir. Kendimde denedim de biliyorum. Bir şeye canım sıkılır, üzülürsem, hemen bahçeye çıkarım, gezinirken birkaç dans havası söylerim ve bir şeyim kalmaz." dedi, "Ben de bunu söylemek istiyorum," dedim. "Neşesizlik tıpkı tembellik gibidir. Hem aslına bakarsanız o da bir çeşit tembelliktir. Üstümüze böyle bir tembellik çöktüğü zaman onu yenecek kuvveti bulduk mu, işimizi çabucak başarır ve çalışmaktan gerçekten zevk alırız." Frederike dikkatle beni dinliyordu. Delikanlı, bunların insanın elinde olmadığı, duygulara hükmedilemeyeceği şeklinde itirazda bulundu. "Burada söz

konusu olan, herkesin kurtulmak istediği sıkıntılardır." diye cevap verdim; "Hiç kimse, bir kere bile denemeye kalkışmadan, kuvvetinin ölçüsünü bilemez. Diyelim ki bir kimse hastalansa, bütün doktorlara başvurur. Sağlığına kavuşmak için, en ağır sıkıntılara, en acı ilaçlara katlanır." Saygıdeğer ihtiyarın dinleyebildiğini fark ettim. Sözlerimi ona yöneltirken sesimi yükselttim. "Ahlâk üzerine vaazlarda bulunuluyor ama," dedim, "Neşesizlik konusunda vaaz edildiğini hiç duymadım." İhtiyar da "Bunu şehir papazları yapsın," dedi, "Köylüler hiç neşesini kaybetmez ki. Ara sıra yapılsa da kötü olmaz; hiç olmazsa yargıçla karısına bir ders veririz." Bu sözler herkesi güldürdü. O da bizimle birlikte, öksürüğe tutuluncaya kadar samimiyetle güldü. Bu öksürük konuşmaya biraz ara verdi. Sonra delikanlı söze başladı: "Neşesizliği bir hastalık olarak adlandırdınız; bence bu aşırı oldu." "Asla," diye cevapladım. Ardından da "Eğer insan bununla kendine ve yakınlarına zarar veriyorsa ona başka bir şey denemez. Birbirimizi mutlu edemediğimiz yetmiyor mu? Herkesin bazen tadabildiği sevinci yok etmeye ne hakkımız var? Sıkıntılı olup da bu hâlini belli etmeyen, ona tek başına katlanarak başkasının neşesini kaçırmayan bir kimse gösterebilir misiniz? Daha doğrusu bu hâlimiz, kendi değersizliğimizi anlamamızdan, yersiz bir kendini beğenmişliğin doğurduğu kıskançlıkla ilgili olarak sürekli kendimize karşı duyduğumuz hoşnutsuzluktan ileri gelmiyor mu? Etrafımızda, mutluluğunu bize borçlu olmayan mutlu, neşeli insanlar görüyor ve bunu çekemiyoruz." Lotte, böyle heyecanla konuştuduğumu görünce bana gülümsedi. Frederike'nin gözlerinin nemlenmesi beni iyice coşturdu. "Bir kalpte kendiliğinden filizlenen temiz sevinçleri yok etmek için güç kullanan kimselere lanet olsun. Kaba ve ters insanların

kıskançlıktan doğan sıkıntısının zehirlediği bir anlık sevincin yerini dünyanın bütün hediyeleri, bütün iyilikleri tutamaz." İçim dopdoluydu. Eski hatıraların yeniden canlanması bana sıkıntı vermişti. Gözlerim yaşla doldu.

"Kendi kendimize her gün şöyle demeliyiz," diye haykırdım; "Senin dostlarına karşı görevin, onların neşesini kaçırmamak, onların mutluluğuna ortak olup onları daha mutlu kılmaktır. Onların ruhu coşkun bir sevinç içinde kıvrılırken, derin bir acı ile inerken, yüreklerine bir damla su serpebiliyor musun? Hayatın en tatlı günlerinde kalbini kemirerek titizlendiğin zavallı tazenin artık ölüm döşeğine uzandığını gözünün önüne getir! Bitkin bir hâlde, sönmüş gözlerini semaya dikmiş, ecel terleri döküyor. Sen bir mahkûm gibi yatağının yanında duruyorsun. Elinden bir şey gelmediği için parça parça oluyorsun. İçin eziliyor. Hastaya birazcık güç, bir damla şifa verebilisen, her şeyini feda edeceksin."

Bu sözleri söylerken, daha önce gözlerimle gördüğüm böyle bir sahne kafamda bütün kuvvetiyle tekrar canlandı. Mendilimi gözlerime tutarak yanlarından ayrıldım. Lotte'nin sesini duyunca kendime geldim. Arkamdan, "Gidelim artık!" diye bağırıyordu. Yolda giderken, her şeyde böyle ileri gittiğim için beni azarladı. Bu beni iflah olmazmışım. Kendimi korumalıymışım. Ah, meleğim benim! Benim, senin için yaşamam gerek!

6 Temmuz

O yine hasta kadıncağızın yanında. Hep öyledir o, iyi yürekli, sevimli varlık. Nereye bakarsa, acıları dindirir, mutluluk getirir. Dün akşam Mariane ve Malchen ile birlikte gezmeye

gidecekti. Benim de bu gezintiden haberim vardı. Onlarla buluştum. Birlikte yürüdük. Bir buçuk saat gezdikten sonra şehre doğru yöneldik. Benim için çok değerli, şimdiyse eskisinden bin kat daha değerli olan çeşmeye geldik. Lotte küçük duvarın üstüne oturdu. Biz de karşısında ayakta duruyorduk. Çevreme bakındım. Gönlümün yalnızlıkla savrulurken geçirdiğim saatleri şimdi burada tekrar yaşıyordum. "Sevgili çeşme," dedim. "O zamandan beri serinliğinde oturup dinlenmedim. Acele ile yanından geçerken bazen sana dönüp bakmadım bile." Aşağıya baktım. Malchen, bir bardak su ile yukarı çıkmaya çalışıyordu. Bir yandan da Lotte'yi seyrediyordum. Onda, isteyebileceğim her şey vardı. Bu sırada Malchen elinde bardakla geldi. Mariane bardağı elinden almak istedi. Çocuk sevimli bir tavırla, "Hayır!" diye haykırdı, "Olmaz, önce sen içeceksin Lotte'ciğim!" Onun söyleyişindeki sadelik ve tatlılık öyle hoşuma gitti ki, duygumu ifade edecek kelime bulamadım. Çocuğu kucağıma aldım ve içtenlikle öptüm. Hemen bağırma ve ağlamaya başladı. "Çocuğu incittiniz," dedi Lotte. Utanmışım. Lotte çocuğun elinden tutup merdivenlerden indirirken, "Gel Malchen," dedi, "Şu taze suda elini yüzünü yıka, bir şeyciğin kalmayacak." Bir kenarda durup, çocuğun ıslak elleriyle yanaklarını nasıl bir gayretle ovduğunu seyrederken, bu tılsımlı suyun bütün kirleri götürüleceğine, yüzde çirkin sakal çıkması gibi bir ayıbın da nasıl yok olabileceğine inandım. Lotte "Yeter artık!" dediyse de dinlemiyor, ne kadar çok yıkarsa o kadar faydası olacaktı gibi çocuk durmadan yıkıyordu. İnan ki Wilhelm, hiçbir vaftiz törenini bu kadar saygı duyarak ve zevkle seyretmedim. Lotte yukarı çıkınca, ümmetin günahlarını affettiren bir peygamberin huzurundaymışım gibi, önünde secde etmek istedim.

Akşamleyin, akıllı olduğu için duygulu olabileceğine inandığım birine, bu olayı coşkun bir sevinç içinde anlatmaktan kendimi alamadım. Ama tam da adamını bulmuşum. Lotte'nin de hiç de iyi etmediğini, çocuklara böyle şeyler söylememesi gerektiğini, bu tavırların ileride birçok yanlışlığa ve batıl inanca sebep olabileceğini, çocukları böyle şeylerden zamanında korumak gerektiğini anlattı durdu. Oysa bu adam daha sekiz gün önce çocuğunu vaftiz ettirmişti. Bu yüzden hiç sesimi çıkarmadım, ama içimden yine gerçeğe sadık kaldım. Bizi hoş bir hayal içinde avuttuğu zaman en çok mutlu eden Tanrı bize nasıl davranıyorsa öyle davranmalıyız.

8 Temmuz

Şu insanlarınki de ne çocukluk! Bir bakışa bu kadar kapılmak! Ne çocukluk! Wahlheim'a gitmiştik; kadınlar araba ile dolaşıyorlardı. Ben de yürürken sandım ki, Lotte'nin siyah gözlerinde... Ben bir deliyim; affet beni! Görmek gerek o gözleri. Sözü uzatmayayım (Çünkü uykusuzluktan gözümü açamıyorum); dönüşte kadınlar arabaya binerken genç W., Selstadt ve ben arabanın etrafını sarmıştık. Kadınlar arabanın penceresinden bu güzel havayı gençlerle konuşuyorlardı. Bense, Lotte'nin gözlerini arıyordum. O gözler başkalarının bakışları üstünde dolaşıyordu, beni hiç görmüyordu. Ben sadece onlarla ilgilendiğim hâlde, onlar bana dönüp bakmıyordu bile. Kalbim o güzel gözlere, binlerce kere “Hoşça kal” diyordu. Lotte bana bakmadı. Araba çekip gitti. Gözlerim yaşardı. Arkasından bakıyordum. Başını arabanın penceresinden çıkardı, geriye doğru baktı. Ah! Acaba bana mı? Şimdi hep bunu düşünüyorum dostum! Belki bana bakmıştır

diye avutuyorum kendimi. Belki de! İyi geceler. Ah, ben ne kadar çocukmuşum!

10 Temmuz

Bir toplulukta ondan söz açılrsa ne şaşkın hâllere giriyorum; görmelisin. Hele bir de onu beğenip beğenmediğimi sordular mı... Beğenmek ne demek? Bu kelimeden ölesiye nefret ediyorum. Lotte'den hoşlanıp da, bütün kalbini ve duygularını ona vermemiş bir insan olabilir mi? Beğenmek ha! Geçenlerde biri bana Ossian'lı beğenip beğenmediğimi soruyordu.

11 Temmuz

Bayan M.'nin durumu kötüleşmiş. İyileşmesi için dua ediyorum. Çünkü Lotte ile birlikte ben de üzülüyorum. Ona ara sıra bir arkadaşında rastlıyorum. Bana bugün garip bir olay anlattı; Bayan M.'nin kocası pek cimri, açgözlü bir adammış. Karısına yapmadığını bırakmaz, onu sıkıntı içinde yaşatırmış. Ama kadın bir kolayını bulur, evin idaresini bir şekilde yürütürmüş. Birkaç gün önce, doktor ondan ümidini kesince kocasını yanına çağırılmış ve Lotte'nin yanında ona şöyle demiş: "Bir şey var, içime dert oldu. Ölümünden sonra iş çatallaşmasın diye bunu sana söylemeliyim. Bugüne kadar evin idaresini mümkün olduğu kadar düzgün ve idareli bir şekilde yürüttüm. Ama otuz yıldır seni aldattığım için beni affet. Evlendiğimiz günden beri mutfak masrafı ve evin diğer ihtiyaçları için pek az para veriyordun. İşimiz büyüdüğü hâlde

evimizin masraflarının çoğalabileceği ve verdiği paranın yetmediği, aklından bile geçmedi. Sözün kısası, masrafların en çok olduğu zamanda bile haftada yedi gulden ile geçinmemi istiyordun. Ben buna ses etmedim. Ama her hafta fazladan yapılan masrafı, senin kasandan gizlice aldığım parayla öderdim. Evin kadınının kendi evinde hırsızlık yapacağı kimsenin aklından geçmezdi değil mi? İnan bana hiç boşa para harcamadım. Sana bunları söylemeden de ölebilirdim. Ama benden sonra evin idaresini yüklenecek olan kadın, kendisine vereceğin bu kadar parayla işin içinden çıkamazdı; sen de ilk karının bu kadarla idare ettiğini de dayatıp duracaktın." Masrafın belki de iki katına çıktığını görüp de yine de yedi guldenle nasıl idare olduğunu araştırmayacak kadar anlayışsızlığın ve duyarsızlığın üzerine Lotte ile uzun uzun konuştuk. Ama evinde peygamber duasına uğramış bir yağ küpü bulunduğuna şaşmayacak kimseler de bilirim.

13 Temmuz

Hayır, aldanmıyorum. Onun kara gözlerinde, bana ve kaderime gerçek bir bağlılık görüyorum. Evet, bunu seziyorum. Onun - ah, bana yeri göğü bağışlayan bu sözleri avazım çıktığı kadar söylemeye cesaret edebilecek miyim?— beni sevdiğini söyleyen sezgime güveniyorum.

Beni seviyor! Kendi gözümde değerim ne kadar arttı bilsen! O beni seveli, bunu sana söyleyebilirim sade, sen bunu anlarsın, kendime karşı sevgim ne kadar da arttı!

Kendime pek mi güveniyorum? Yoksa duygularım şaşmıyor mu? Lotte'nin gönlünü kazanmasından korkacağım bir adam tanımıyorum. Ama o nişanlısından sıcacık bir sevgiyle söz

edince, bütün nişanları ve rütbeleri geri alınan, kılıcını teslim eden bir askere dönüyorum âdeta.

16 Temmuz

Ansızın eli elime değse, masanın altında yanlışlıkla ayaklarımız birbirine dokunsa, bütün damarlarımdaki kan coşuyor. Ateşe dokunmuş gibi geri çekiliyorum. Sonra gizli bir güç yine beni ileri itiyor. Başım dönüyor, bütün duygularım alt üst oluyor. Ah, masumluluğu, ruhunun temizliği yüzünden, bu ufak tefek, önemsiz görünen samimi davranışların beni ne kadar üzdüğünü anlamıyorum. Konuşurken elini elimin üstüne koyması, güzel soluğu soluğuma karışırçasına bana yaklaşması... Bunlar bana kendimi unutturuyor, şimşek çarpmış gibi oluyorum. Ama Wilhelm! Bu saflığa, bu güvene karşı hiç yüzsüzlük edebilir miyim! Beni anlıyorsun. Hayır, benim kalbim o kadar bozuk değil. Ama zayıf! Oldukça zayıf! Bu da bir bozukluk değil mi? O, benim için kutsaldır. Onun karşısında kötü niyetler susuverir. Onun yanında olduğum zaman bana neler oluyor, bilmem. Sanki ruhum kabına sığmıyor, taşıyor. Piyanoda bir melek tatlılığı ile inanılamayacak kadar hoş ve içten çaldığı bir melodi var. Bu onun en sevdiği şarkı. Daha bunu çalmaya başlar başlamaz bütün acılarım, perişanlığım ve karamsar düşüncelerim kaybolur gider.

Eskiden müziğin sihirli bir kuvvet taşıdığının düşünülmesi bana hiç de imkânsızmış gibi görünmüyor. Bu basit şarkı bana öyle dokunuyor ki! Bana bunu dinleteceği zamanı nasıl da buluyor! Tam da kafama bir kurşun sıkacak hâlde oluyorum.

Fakat onu dinledikçe ruhumun şaşkınlığı ve karanlığı dağılıyor, yeniden geniş soluk almaya başlıyorum.

18 Temmuz

Aşksız yaşamak neye yarar Wilhelm! Sihirli fener ışıksız olur mu? Feneri yakar yakmaz, beyaz duvarda renk renk resimler görürsün. Bunlar birer düştten başka bir şey olmadığı hâlde, çocuklar gibi onları seyredip hayran kalır, mutlu oluruz. Bugün Lotte'yi görmeye gidemedim. Kaçınılmaz bir ziyaret beni bundan alıkoydu. Ne yapayım? Hiç olmazsa bugün onu gören biri yakınımnda bulunsun diye uşağımı gönderdim. Onu ne kadar sabırsızlıkla bekledim! Dönünce de ne kadar sevindim! Utanmasam, boynuna sarılıp öpecektim.

Söylenildiğine göre, Bolonya taşını güneşe koyunca güneş ışınlarını emer, geceleyin de biraz ışıldarmış. O delikanlı da benim için öyle oldu. Lotte'nin gözleri onun yüzünde, yanaklarında, düğmelerinde, yakasında izler bırakmıştır diye dikkatlice baktım. Bütün bunlar benim için ne kadar kutsal, ne kadar değerli! Şu anda bin altın verseler o çocuğu vermezdim. Onun yanındayken işte böylesine avundum. Tanrı seni bu hâllerime gülmekten korusun. Mutluluk da bir aldaniş mıdır, dersin Wilhelm?

19 Temmuz

Sabahleyin uyandıgımda, güneşi bütün parlaklığı ve güzelliği ile görünce "Bugün onu göreceğim!" diye haykırıyorum.

"Bugün onu göreceğim!" Artık gün için başka hiçbir dileğim yoktur. Her şey bu ümidin içinde eriyip gidiverir.

20 Temmuz

Elçi ile ... ye gitmemi istiyorsunuz. Henüz bu düşüncenize katılamayacağım. Emir altına girmeyi sevmiyorum. Üstelik bu adamın geçimsiz olduğunu da hepimiz biliyoruz. Söylediğine göre, annem benim çalışmamı istiyormuş. Buna güldüm. Şimdi de çalışmıyorum muyum sanki? Aslında, bezelye ayıklamışım, mercimek ayıklamışım, ne fark eder hep bir değil mi şu dünyada, her şeyin ucu bir saçmalığa dayanır. Kendi istek ve ihtiyacı dışında yaranmak, para kazanmak, ün salmak veya buna benzer şeyler uğruna çalışan bir kimse gerçekten de budaladır.

24 Temmuz

Başladığım resmi ihmal edişim seni çok ilgilendirdiği için, bugüne kadar pek az ilerlediğimi söylemektense, bu soruna hiç değinmemek istiyorum. Şimdiye kadar hiç bu kadar mutlu olmamıştım. En küçük taşından, en ufacak otuna kadar tabiattan bu kadar çok, böylesine içten duygulanmamıştım. Nasıl anlatayım, bilemiyorum. Hayal gücüm öylesine zayıf ki... Gözlerimin önünde her şey öylece kalıyor ve titriyor; bir çizgi bile tutturamıyorum. Onu kafamda canlandırıyorum, elimde kil

veya balmumu olsaydı, bir şeyler meydana getirirdim. Fazla dayansa kil de bulacağım ve yoğuracağım, hamur edeceğim. Lotte'nin portresine üç kere başladım. Üçünde de başarısızlığa uğradım. Birkaç zaman önce onunla daha sık buluşabildiğim için şimdiki bu durum benim canımı daha da sıkıyor. Bunun arkasından onun bir silüetini çizdim. Bu kadarı da bana yeter.

26 Temmuz

Evet, sevgili Lotte, ben her şeyi bulur getiririm; yeter ki sen benden iste. Hem, çok çok iste, sık sık iste! Yalnız senden bir ricam var; bana yazdığın mektubun mürekkebinin kurutmak için üstüne kum serpmeye. Bugün mektubu dudaklarıma götürdüğümde kumlar dişlerimin arasında çatırdadı.

28 Temmuz

Bundan önce birkaç kez daha, onu bu kadar sık görmemeyi tasarlamıştım. Ama hiç elden gelir mi? Bir gün bile bu isteğe karşı koyamıyorum. Her gün kendi kendime söz veriyorum: Yarın ona gitmeyeceğim. Fakat ertesi gün yine esaslı bir sebeple ve nasıl olduğunu anlayamadan kendimi onun yanında bulurum. Bazen de akşamdan bana: "Yarın geleceksiniz, değil mi?" der. Şimdi, gel de gitme! Başka bir gün de bana bir iş buyurur. "Sonucunu kendim götürsem daha iyi olur," diye düşünürüm. Ya da hava o gün çok güzeldir. Wahlheim'a giderim. Oraya varınca, onunla aramda yarım saatlik yol kalır. Artık onun soluduğu havanın pek yakınındayım. Sonra bir

bakarım, onun yanındayım. Büyük annem Mıknatıslı Dağın masalını anlatırdı. Bu dağa yaklaşanların demire ait nesi varsa birden sökülür, çiviler dağa doğru uçarmış. Zavallı gemiciler birbiri üstüne yığılan tahtaların arasında boğulup kalırmış.

30 Temmuz

Albert geldi. Ben de oraya gitmeliyim. Dünyanın en iyi, en asil adamı da olsa, her yönden benden üstün olduğunu da bilsem, onu görmeye katlanamayacağım. Onun bu kadar üstün olmasına dayanmam. Üstelik bir de ona sahip... Sözün kısası, Wilhelm, beklenen nişanlı sonunda geldi. Sevilmesi gereken, namuslu ve iyi bir adam. Geldiği zaman iyi ki orada değildim. Biliyorum ve eminim içim parçalanırdı. Öyle iyi biri ki, Lotte'yi geldiğinden beri bir kerecik bile yanımda öpmedi. Dilerim Tanrı bir dediğini iki etmesin. Hiç olmazsa bu kıza gösterdiği saygı için onu sevmem gerek. Benden hoşlanıyor. Ama sanıyorum ki, bu onun içinden gelmekten çok Lotte'nin işi. Çünkü kadınlar bu konuda daha ustadırlar ve hakları da vardır. Pek seyrek olmakla beraber, iki âşığı birbiriyle iyi geçindirebilirlerse, bu onların daima yararınadır. Bunun dışında, Albert'e saygı duymamak da elden gelmez. Onun ağırbaşlılığı, benim ateşli ve huzursuz karakterimin tam zıddı. Pek duygusal bir insan olduğu için Lotte'nin değerini biliyor. Neşesiz hâline de çok seyrek rastlanıyor; biliyorsun, insanların kusurları arasında en çok tepemi attıran budur. Albert bana çok değer veriyor. Lotte'ye bağlılığım, onun bütün davranışlarına karşı duyduğum memnuniyet Albert'in koltuklarını kabartıyor. Bu yüzden onu daha çok seviyor. Ufak tefek kıskançlıklarla ara sıra onu üzüyor mu, bilemem. Onun

yerinde ben olsaydım, bu şeytanın elinden kolay kolay kurtulamazdım.

Albert nasıl biri olursa olsun, şimdiye kadar Lotte'nin yanında duyduğum mutluluk artık bitmiş demektir. Buna delilik mi diyeyim, yoksa şaşkınlık mı? İsim koymaya ne gerek var! İş meydana işte! Şimdi olup bitenlerin böyle olacağını Albert gelmeden önce de biliyordum. Onun üzerinde hiçbir hak ileri süremeyeceğimi de biliyordum. Bu olamazdı da... Bunun için, elimden geldiği kadar onun güzelliğinden kendime pay çıkarmamaya çalışıyordum. Şimdi de gerçekten o görünmeyen biri ortaya çıkıp da kızı elimden alınca, bu şaşkın adam afallayıp kalıyor.

Öfkemden dişlerimi gıcırdatıyordum, hâlime gülüyorum. "Madem kaderin buymuş katlanmalısın!" diyenlere daha çok, fazlasıyla gülüyorum. Bu beş para etmeyen adamlar gözüme görünmesin! Ormanlarda koşup duruyorum. Lotte'nin yanına dönüp de, küçük bahçede kameriyenin altında Albert'i onunla baş başa bulunca, daha öteye gitmeyeceğimi anlıyorum. Bu beni çıldırıyor, şaşkına dönüyorum, ne yaptığımı bilmiyorum. Lotte bugün bana, "Tanrı adına sizden rica ediyorum," dedi, "Bir daha dün akşamki gibi yapmayın! Çok neşelenince korkunç oluyorsunuz." Laf aramızda, Albert'in işi çıksa da bir yana gitse diye dört gözle bekliyorum. Hemen oraya damlarım. Onu yalnız bulmaktan başka bir şey istemem.

8 Ağustos

Rica ederim, sevgili Wilhelm, kadere katlanmak gerektiğini söyleyen kimseleri kötülerken seni aklımdan geçirmediğime inan! Senin bu düşüncede olabileceğini gerçekten

düşünmedim. Aslında haklısın da... Yalnız bir nokta var, dostum! Dünyada her iş, şöyle olsun, böyle olsun demekle bitmiyor. Atmaca burunla yassı burun arasında ne kadar ayrılık varsa, duygu ve davranışlar da o kadar fark vardır.

Öne sürdüğün delili kabul etmekle beraber, beni çemberi içine almak istediğin mantık oyunundan sıyrılma çabamı da hoş karşıyorsun umarım.

Diyorsun ki, “Lotte'yi elde edeceğini ya umuyorsun, ya da imkânsız olduğunu düşünüyorsun. Umuyorsan, bunu gerçekleştirmeye, istediğini elde etmeye çalış; imkânsız olduğunu düşünüyorsan da, kendini toparla, seni yiyip bitirecek olan bu kara sevdadan kurtulmaya bak.” Ah, dostum, söylemesi ne kadarda kolay!

Karşısında onu içten içe kemiren bir hastalığın durmadan ölüme yaklaştırdığı bir hasta var. Kalbine bir hançer saplayıp bu acıdan kurtulvermesini o hastadan isteyebilir misin? Onu kemiren bu hastalık, ondan kendini kurtaracak hâl bırakıyor mu?

Bu söylediklerime karşı bana belki de şöyle diyeceksin: Korku ve kaygı içinde hayatını tehlikede gören bir kimse, kolunun birini fedaya razı olmaz mı? Bunu birtakım benzetişlerle tartışmayalım. Yeter. Evet Wilhelm, bazen öyle ateşli, öyle başıboş bir cesaretim oluyor ki, nereye gittiğimi bilsem de, hiç durmayacağım.

Akşamüstü çoktandır ihmal ettiğim hatıra defterim bugün yine elime geçti. Bu yolda bilerek adım adım nasıl yürüdüğüme şaşıtm. Daima durumumu iyice görmüşüm. Ama yine de bir çocuk gibi davranmışım. Bugün de böyle görebiliyorum. Ama hiçbir kurtuluş belirtisi yok.

10 Ağustos

Ben eğer bir deli olmasaydım, şüphesiz dünyanın en rahat, en mutlu adamı olurdu. Bir insanı mutlu etmek için, içinde bulunduğum elverişli şartlar kolay kolay bir araya gelmez. İnsan kendi mutluluğunu kendi yaratmış sözü ne kadar doğru! O sevimli ailenin bir üyesi olmak, ihtiyar tarafından bir oğul gibi, çocuklar tarafından bir baba gibi sevmek... Lotte tarafından sevmek... Sonra, iyi kalpli Albert... Hiçbir aksiliği ile mutluluğumuzu bozamaz. Bana daima samimi bir dostluk gösterir. Lotte'den sonra dünyada en çok sevdiği insan benim. Birlikte gezerken Lotte'den nasıl söz ettiğini bir duymalısın, Wilhelm! Dünyada aramızdaki ilişkiden daha gülünç bir şey yoktur. Ama yine de bu sık sık benim gözlerimi yaşartır. Bana Lotte'nin annesinden söz açınca, ölüm döşeğindeyken evi ve çocukları Lotte'ye teslim edip, Lotte'yi de kendisine nasıl emanet ettiğini, Lotte'nin o andan itibaren nasıl bambaşka bir insan olduğunu, ciddiyeti ve evin idaresindeki titizliği ile nasıl gerçek bir anne hâline geldiğini, işten güçten bir an bile başını kaldıramadığı hâlde yine de neşesini ve canlılığını kaybetmediğini anlatır. O bunları anlatırken ben yanında yürür, yol boyunca çiçekler toplardım. Onları özene bezene bir buket hâline getirdikten sonra akıp giden ırmağa atar, suyun üstünde hafifçe kayarak gidişini seyredirdim. Albert'in burada kalacağını ve saraydan dolgun maaşlı bir iş alacağını bilmem sana yazdım mı? Sarayda pek seviliyor o. İşindeki titizliği ve çalışkanlığı konusunda onun gibisini pek az gördüm.

12 Ağustos

Albert gerçekten eşi olmayan bir insan. Dün aramızda tuhaf bir olay cereyan etti. Vedalaşmak için yanına gitmişim. Dağda bir at gezintisi yapmak istiyordum. Şimdi bu mektubumu da sana oradan yazıyorum. Odasında bir aşağı bir yukarı dolaşırken tabancaları gözüme ilişti. "Yolculuğum için şu tabancalardan versene," dedim. "Doldurmak zahmetine katlanırsan vereyim," dedi. "Zaten ben bunları âdet yerini bulsun diye tutuyorum." Bir tanesini aldım; o sözüne devam ediyordu: "Kendi dikkatsizliğim yüzünden başıma kötü bir iş geldiğinden beri böyle şeylerle hiç uğraşmıyorum." Acaba ne oldu diye meraklandım tabii. "Üç ay kalmak üzere bir arkadaşımın çiftliğine gitmişim," diye anlatmaya başladı; "Yanımda bir çift tabanca vardı. Tabancalar boştu ama ben umursamıyor yine rahatça uyuyordum. Yağmurlu bir gündü. Hiçbir şey yapmadan otururken nasıl oldu bilmem, içime bir kurt düştü. "Ya bir baskına uğrasak," diye düşündüm. Tabancalarımız dolu olmalıydı. İnsanın içine kurt düşmeye görsün, ondan sonrasını bilirsin. Tabancaları uşağıma verdim ve onları temizleyip doldurmasını söyledim. Uşak, bu işi yaparken hizmetçi kızlarla şakalaşmaya, tabancalarla onları korkutmaya başlamış. Derken nasıl olmuşsa olmuş tabanca ateş almış. Harbisi de içindeymiş. Harbi, bir kızın sağ elinin başparmağına rastlamış ve parmağı parçalamış. Kızın epeyce derdini çektim; üstelik de tedavi masraflarını ben ödedim. O günden beri hiçbir silahı dolu bırakmam. Görüyorsun ya dikkatli olmak yetmiyormuş, aziz dostum? Tehlike kendini önceden belli etmiyor. Bununla beraber..." Artık biliyorsun ya, ben Albert'i çok severim ama bununla beraberlerinden hiç hoşlanmam. Her kuralın istisnasının bulunması doğal değil midir? Bu iyi adamın da bir kusuru var, adalete öylesine düşkündür ki, sözünde aceleci, genel yargılı, şüpheli olduğunu fark edince, konuşmasının çerçevesini daraltmaya başlar; ötesini berisini

öyle kırpar, değiştirir, ekler ki, sonunda başlanılan konu kaybolup gider. Bu sefer de konunun pek derinlerine daldı. En sonunda onu hiç dinleyemez oldum, kendi hayallerime daldım. Birdenbire tabancanın ağzını sağ gözümün üstünden anlıma dayadım. Albert tabancayı elimden alarak, "Aman, ne yapıyorsun?" dedi. "Dolu değil," dedim. Telâşla, "Olsun, ne olur ne olmaz?" diye karşılık verdi. "Bir insanın kendini vuracak kadar deli olacağını düşünemiyorum. Bunu düşünmek bile tüylerimi ürpertiyor."

"Siz insanlar!" diye haykırdım, "Herhangi bir şeyden söz ederken, 'Bu yanlıştır, bu doğrudur, bu iyidir, bu kötüdür!' diye kestirip atmadan yapamazsınız bir türlü. Bu ne demektir? Herhangi bir olayın asıl nedenlerini araştırdınız mı hiç? Bu olayı doğuran, önüne geçilmez hâle koyan sebepleri arayıp buldunuz mu? Eğer bunu yapsaydınız, hükümlerinizde bu kadar aceleci olmazdınız."

"Ama kabul edersin ki," dedi Albert, "Sebebi her ne olursa olsun, bazı işler suç olmaktan kurtulamaz."

Omuz silkip ona hak verdim. "Ama dostum," dedim. "Bunda da istisnalar vardır. Hırsızlığın bir suç olduğu doğrudur ama kendini ve çoluk çocuğunu açlıktan kurtarmak için hırsızlık yapan bir insana acımalı mı, yoksa onu cezalandırmalı mı? Haklı bir öfkeye kapılıp vefasız karısı ile onu baştan çıkaran adamı boğazlayan bir kocaya ya da en çok hoşnutluk içinde olduğu bir anda aşkın karşı konulamaz zevklerine kapılıp kendini kaybeden bir kıza ilk taşı atacak bir insan çıkar mı? Kanunlarımız o taş yürekli bilgin taslakları bile böyle olaylar karşısında duygulanıp cezadan kaçınırlar."

Albert, "Bu bambaşka bir mesele," diye cevap verdi;

"İhtiraslarına kapılan kişi düşünme gücünü kaybeder. Ona bir sarhoş, bir deli gözüyle bakılır."

Gülerek, "Ah, bizim akıllı geçinenlerimiz!" dedim. "İhtiras, sarhoşluk, delilik, işinize nasıl gelirse öyle söylersiniz. Sizde bir duygusuzluk, bir vurdumduymazlık var, ey ahlakçılar. Kimini sarhoş diye azarlar, kiminden deli diye yüz çevirir, hatta papazlar gibi daha da ileri giderek sizi de onlar gibi yaratmadığı için bir yobaz gibi Tanrıya şükredersiniz. Ben birkaç kere sarhoş oldum, delilik derecesine yakın ihtiraslara kapıldım. Ama ikisinden de pişmanlık duymuyorum. Çünkü bu şekilde büyük ve imkânsızmış gibi görünen işler başarmış bütün üstün insanlara neden sarhoş ve deli dendiğini anlamış oldum.

Günlük hayatımızda da, kendi çabasıyla üstün ve beklenmeyen bir iş tutmuş olan her insanın arkasından sarhoş, deli diye çağrıldığını işitmek çekilmez bir şey. Utanın, ey akıllılar! Utanın, bilgiçler!"

Albert, "İşte yine karakterinin garipliklerini gösteriyorsun," dedi. "Her şeyde aşırı gidersin. Hiç olmazsa, şimdi söz konusu olan intiharı büyük işlerle karşılaştırmakta tamamen haksızsın. Oysa intihar, zayıflıktan başka bir şey sayılamaz. Çünkü ölmek, binbir sıkıntı dolu bir hayata göğüs germekten şüphesiz daha kolaydır."

Sözünü kesmek üzereydim. Çünkü ben böyle samimi konuşurken beylik sözlerle karşıma dikilenlere dayanamam, çileden çıkarım. Ama böylesi sözleri çok dinlediğim ve bu konuda çok kimselerle atıştığım için kendimi tuttum, ona sertçe cevap verdim: "Sen buna zayıflık mı diyorsun? Rica ederim, herkesin söylediğine aldanma! Başındaki zorbaların boyunduruğu altında inleyen bir millet, günün birinde kükreyip zincirlerini koparırsa sen buna zayıf millet diyebilir misin? Evinin saçaklarını alevlerin sardığını gören bir insan korkunun verdiği güçle başka zaman yerinden kıpırdatmadığı ağır yükleri kolaylıkla kaldırır; gördüğü hakareten öfkelenen bir

adam altı kişiye karşı koyar, onları yenerse, buna da zayıflık mı demek gerekir? Peki dostum, çabalama bir güçse, üstün bir gayret neden bunun aksi olsun?" Albert yüzüme bakarak şöyle dedi: "Kusura bakma ama verdiğin örneklerin konumuz ile hiç ilgisi yok." "Olabilir," dedim, "Zaten benim düşünce tarzımı saçma bulanlar az değildir. Başkaları için değerli olan hayat yükünü sırtından atmaya karar veren bir insanın nelerden geçtiğini başka bir yoldan anlayıp anlayamayacağımızı araştıralım. Çünkü bir şeyi anlamadan onun üzerinde konuşmak doğru olmaz."

"İnsan tabiatının belli sınırları vardır," diye devam ettim; "Sevince sıkıntıya, acıya bu sınırlar içinde katlanabilir ancak. Sınırı aştı mı, perişan olur. Öyleyse buradaki sorun, bir insanın zayıf veya güçlü olması değil, maddi veya manevi acılara dayanıp dayanamayacağıdır. Yaşamına son veren bir insana korkak demekle, ateşler içinde yanıp kavrularak ölen bir kimsenin korkak olduğunu söylemek arasında bir fark göremiyorum."

Albert, "Hayır, hiç de öyle değil!" dedi. "Sandığın kadar da farklı değil," diye cevapladım. "İnsanın bütün gücünü emip bitiren, bir daha kendine gelemeyecek ve hiçbir değişimle yaşayışını eski hâline koyamayacak, kolunu kanadını kıran bir hastalığa öldürücü hastalık dediğimizi kabul ediyorsun değil mi? Öyleyse dostum, şimdi bunu manevi alana uygulayalım. Ruhun kolu kanadı kırılmış bir insanı gözünün önüne getir. Her şey onun üzerinde nasıl bir iz bırakır hayal edebiliyor musun? Düşünceler onda katlaşıp kalır, sonunda tutulduğu kara sevda onun bütün düşünme gücünü alır, onu yok eder. Soğukkanlı, akli başında bir insanın, o zavallının durumunu görmeyip ona öğüt vermesi tamamıyla boşunadır. Hastanın yanı başında duran sağlam bir insan, kendi gücünden birazını bile onun damarlarına akıtabilir mi?"

Albert için bu, fazlasıyla genelleştirilmiş bir konuşmaydı. Kısa zaman önce suda boğulan bir kızını ona hatırlattım ve hikâyeyi yineledim: "Bu kızcağız, bir evin dar çevresi içinde, rutin işler yaparak yetişmiş hoş ve genç bir kızdı. Pazar günleri, uzun zamandır edindiği süslü elbiselerini giyerek arkadaşlarıyla birlikte şehrin çevresinde bir gezinti yapmak, bazen de bayram geldikçe dans etmek, bunların dışında da bir komşu kadınla türlü konular üzerinde birkaç saat tatlı tatlı dedikodu yapmaktan başka bir eğlencesi yoktu. Sonunda, ateşli yaradılışında yeni yeni duygular uyanmaya başladı. Erkeklerin iltifatları bunları daha da çoğalttı. Eski zevkleri giderek tadını kaybetti. En sonunda, bir adama rastladı; karşı koymadığı belirsiz bir duygu ile ona bağlandı. Bütün ümitlerini ona bağladı. Çevresini iyice unuttu. Onun dışında hiçbir şey işitmez, görmez, duyamaz oldu. Yalnız onun için yanıp tutuşuyordu. Kararsız bir hiçliğin tatsız keyiflerine kapılmadan yalnızca bir amaca yönelmişti; onun olmak, ona sonsuza kadar bağlanıp yokluğunu duyduğu bütün mutluluğu bulmak, özlediği sevinçlerin hepsini tatmak istiyordu. Ümitlerinin boş gitmeyeceğini perçinleyen söz verişler, arzularını kamçılaman pervasız okşayışlar bütün benliğini sarıyordu. Kendinden geçiyor, ufuktaki sevinçlerinin hazzı içinde yaşıyordu. Büyük bir sabırsızlık içindeydi. Sonunda, bütün isteklerine kavuşmak için kollarını açtı. Ama sevgilisi onu terk etmişti. Bütün duyguları uyuştu; ne yapacağını bilmeksizin bir uçurumun önünde duruyordu. Çevresi kapkaranlıktı. Ne bir ümit, ne bir teselli, ne de bir çare vardı. Terkedilmişti, kendini yapayalnız hissediyordu. Önündeki uçsuz bucaksız dünyayı, kaybının yerini tutacak birçok zevkleri göremiyordu. Yalnızdı, herkes onu terk etmişti. Gözü kararmıştır, içindeki olağanüstü sıkıntının yükü altında, acılarını yok etmek üzere ölümün kucasına atılır. Bak Albert, birçok insanın başından geçenlerin

hikâyesi bu. Söyle bakalım, hastalık sorunu da böyle değil mi? Tabiat karmakarışık ve çelişen güçlerin labirentinden kurtulacak bir yol bulamıyor ve insan ölümün pençesine düşüyor sonunda.

‘Deli kız! Bekleyip de işi oluruna bıraksaydı üzüntüsü yatıştır, onu teselli edecek başka birisi çıkardı,’ diyen gençlere yazıklar olsun. Bunu söylemekle, deli ateşler içinde kıvranıp duruyor! ‘Gücü kuvveti yerine gelip de kanlanıp canlanıncaya, kanının coşkunluğu yatışınca kadar bekleseydi, hiçbir şeyi kalmaz, bu güne kadar yaşardı,’ demek arasında ne fark var?”

Bu benzetmeyi henüz kavrayamamış olan Albert, bazı itirazlar öne sürdü ve bu arada şöyle dedi: "Sen sadece basit bir kızdan söz ettin, onun gibi kabuğuna çekilmemiş, görüş açısı daha geniş olan akıllı bir insanın nasıl temize çıkacağını anlayamıyorum." "Dostum," dedim, "İnsan hep insandır; ihtiras kabarıp, insanlık sınırları bir kimseyi zorlarsa, akıl az olmuş, çok olmuş, önemli değildir. Aksine... Başka bir kere bundan..." Aniden sözümü kesip, şapkamı aldım. Ah, içim öylesine doluydu ki... Birbirimizi anlamadan ayrıldık. Şu dünyada insanların birbirini anlaması ne kadar zor.

15 Ağustos

Bununla birlikte insan için dünyada sevgi kadar gerekli bir şey yok. Lotte'nin beni kaybederse üzüleceğini anlıyorum. Çocukların beni her gün görmekten başka isteği yok. Bugün Lotte'nin piyanosunu akort etmeye gitmiştim. Ama bir türlü yapamadım; çocuklar bir masal yüzünden peşimi bırakmadılar. Lotte bile, istediklerini yapmaktan başka yol olmadığını söyledi. Kahvaltılarını ben yaptırdım. Şimdi yalnız Lotte'den

değil, benim elimden de ekmeklerini alıyorlar. Onlara, peri kızlarının hizmet ettiği prensesin masalını anlattım. İnan ki bu arada ben de birçok şey öğreniyorum. Masalların onlarda bıraktığı izlenimlere şaşıyorum. Daha önce anlattığım bir masalda kendiliğimden uydurduğum yerleri ikinci seferde unutursam, hepsi bir ağızdan, geçen defa böyle söylememiştin, diyorlar. Bu yüzden, şimdi onlara masalları ezbere, şiir okur gibi, hiçbir yerini değiştirmeden aynı ahenk içinde anlatmaya çalışıyorum. Bundan anladım ki, bir yazar ikinci basılıştta hikâyesini değiştirirse, eskisinden daha iyi bir şekilde de soksa, yine de eserine zarar vermiş olur. Biz insanlar daima ilk izlenime değer veririz. İnsan, en inanılmayacak şeylere kanabilecek yaratılıştadır. Ama bir kez de kafasına bir şey yerleşti mi, onu söküp atmak isteyenin vay hâline!

18 Ağustos

Nasıl oluyor da, insanı mutlu eden bir şey aynı zamanda onun felaketinin de kaynağı oluyor?

Beni hazlar içine gömen, çevremi bana cennet hâline getiren capcanlı tabiat karşısındaki coşkun ve sıcak duygularım, şimdi benim için çekilmez bir dert, her yerde peşimden gelen işkenceci bir zebani oluverdi. Kayaların üstünde durup ırmağın üzerinden o tepelere bakar, verimli vadiyi seyreder ve çevresindeki her şeyin filizlendiğini ve topraktan âdeta fişkırdığını görürdüm. En aşağılardan tepelere kadar yüksek ve sık ağaçlarla kaplı dağları, en güzel ormanların gölgelediği kıvrım kıvrım vadileri seyrederdim; hışırdayan sazların arasından ırmak tatlı tatlı kayıp gider, ilk akşam rüzgârının gökyüzünde kıpırdattığı sevimli bulutları aynasında yansıtırdı.

Sonra ormanda kuşların cıvıldağını duyardım. Milyonlarca sivrisinek güneşin son kırmızılığında oynaşıp dururdu. Güneşin son titretici bakışı, vızıldayan mayıs böceğini otların arasından azat ederdi. Yerdeki vızıltı ve kıpırdamışlara kulak kesilirdim. Üstünde durduğum sert kayadan besinini almaya çalışan yosun, çıplak kum tepenin diplerinde büyüyen çalılar, bana doğadaki gerçek, coşkun, kutsal canlılığı anlatıyordu. Bütün bunları sıcacık kalbime dolduruyor, kendimi sonsuz bir yücelik içinde tanılaşmış gibi hissediyordum. Uçsuz bucaksız bir dünyanın ulu görüntüleri içimi alabildiğine coşturuyordu. Yüce dağlar çevirmişti beni. Önümde uçurumlar vardı. Seller kabarmıştı, ayaklarımın altında ırmaklar çağlıyordu. Ormanlar ve dağlar uğulduyordu. Bütün bu anlaşılmaz gücü ve onların toprağın derinliklerinde birbirine etkileyip birbirini meydana getirdiğini gördüm. Yeryüzünde ve gökte sayısız yaratıklar var. Hepsi de binbir şekillere bürünmüş. İnsanlar da evlerine çekilmiş, yuvasına yerleşmiş, akıllarınca bu sonsuz dünyaya hükmediyorlar. Kendi küçük olduğu için her şeyi pek az fark eden zavallı budala! Aşılmaz dağlarda, ayak basılmamış çöllerin üzerinde, bilinmeyen okyanusun öbür ucuna kadar her yerde yaratıcının ruhu dolaşüyor, onu duyan ve yaşayan her toz zerresinden bile hoşnut oluyor. Bir zamanlar sonsuzluğun köpüren bardağından yaşamının coşkun sevincini içmek, her şeyi kendinde ve kendi gücüyle meydana getiren varlığın yüceliğinden bir damlasının göğsümdeki zayıf kuvvetin içine döküldüğünü bir an için duymak üzere, üstümden uçan turnanın kanatlarına binip o uçsuz bucaksız denizin kıyısına gitmeyi ne kadar isterdim. Artık yalnız böyle zamanlarımı hatırlamak beni mutlu ediyor, kardeşim. Bu anlatılamaz arzuları hatırlamak ve tekrar ifade etmek çabası bile ruhumu yüceltiyor, şimdi içinde bulunduğum durumun kaygısını bana iki kat duyuruyor.

Önüme sanki bir perde gerildi. Sonsuz hayat manzarası, sonsuza kadar açık duran bir mezara dönüyor. Her şey gelip geçince, bir şimşek hızıyla kaybolup gidince, varlığına bu kadar az bir zaman sahip olan bir vücut akıntıya kapılıp sulara gömülerek kayalarda parçalanınca, sen buna artık varlık diyebilir misin? Kendini ve etrafındakileri kemirip yemediğin bir an bile yoktur. Elinde olmayarak, sürekli önüne geleni yıkarsın. En masumane bir gezintinin bile binlerce zavallı böceğin hayatına mal olur. Binbir zahmetle meydana gelmiş karınca yuvaları bozmak, küçük bir dünyayı mezara çevirmek için bir adım atman yetişir. Bana dokunan, dünyanın bir takım büyük felaketleri, köyleri silip süpüren baskınla, şehirleri yıkan depremler değil. Tabiatın tümünde saklı duran, etrafındakileri ve kendini yıkacak hiçbir şey meydana getirmeyen kemirici bir kuvvet beni yıkıyor. Ben böylesi şeylerden korkmuş hâlde sendeleyerek dolaşırım. Yerle gök ve onların yaratıcı güçleri çevremi sarmış; hiçbir zaman gözü doymayan, yırtıcı bir canavardan başka bir şey görmüyorum.

21 Ağustos

Sabahleyin sıkıntılı bir rüyadan uyandığım da kollarımı ona doğru boşuna uzatıyorum. Mutlu ve temiz bir rüyaya aldanarak, kendimi onun yanında, çimenlerin üstünde oturmuş, eli elimde, ellerini binlerce öpücükle okşar sanıp geceleyin yatağım da onu boşuna arıyorum. Ah, henüz daha yarı uyku hâlindeyken onu yanımda aradıktan sonra iyice kendime gelince, içim sıkıntıdan kan ağlıyor, karanlık bir gelecek yüzünden acı gözyaşları döküyorum.

22 Ağustos

Acınacak hâldeyim Wilhelm, bütün gücüm kuvvetim kayboldu. Yine de yerimde duramıyorum. Boş kalmak elimden gelmiyor ama bir şey de yapamıyorum. İfade gücüm yok artık. Tabiat karşısında duygulanıyorum. Kitaplardan tiksiniyorum. Kendimizi kaybettiğimiz zaman her şeyi de kaybediyoruz. Sana yemin ederim, sadece sabahleyin uyanınca o gün için bir ümidim, bir isteğim, yapacak bir şeylerim olsun diye gündelikçi olmayı arzuladığım çok olmuştur. Çok kere Albert'i kâğıtların içine gömülmüş gördüğümde ona imreniyorum, onun yerinde olsaydım mutlu olurdu diyorum. Sana yazmak istiyordum; elçilikten o işi istemeyi birkaç kere düşündüm. Bu işi bana vereceklerini söylüyorsun. Ben de öyle umuyorum. Elçi, eskiden beri beni sever. Bir iş sahibi olmamı hep ister. Böyle bir işi herhâlde yaparım. Ama uzun uzun düşünüp, başıboş dolaşmaktan bıkarak sırtına eyeri, ağzına yuları vurduktan sonra başına gelmedik hâl kalmayan atın hikâyesini hatırlayınca, ne yapacağımı bilmiyorum. Ah, sevgili dostum, belki de içinde bulunduğum durumu değiştirmek isteyişim, hiçbir yerde peşimi bırakmayacak olan bir sıkıntı yüzünden değil mi?

28 Ağustos

Doğrusu eğer derdimin çaresi olsaydı elbette sevgili dostlarım o dermanı bulurlardı. Bugün benim doğum günüm. Sabah erkenden Albert'ten bir hediye aldım. Paketi açar açmaz

gözüme ilişen ilk şey gül şeklinde bağlanmış bir fiyonk idi. Lotte'yi ilk gördüğüm gün bu fiyongu göğsüne takmıştı. Ondan sonra kaç kez bunu kendisinden istemişim. Ayrıca içinde iki tane de ciltli kitap vardı. Westein baskısı Homer. Bu şık kitapları elde etmeyi çok istiyordum. Bendeki baskı çok büyük bir cilt olduğundan gittiğim yerlere götürmem çok zor oluyordu.

Bak dostum, ne istediğimi nasılda biliyorlar? Sahibinin gururu dolayısıyla bizi küçük düşüren o göz kamaştırıcı hediyelerden bin kat daha değerli olan bu ufak tefek dostluk yadigarlarını buluyorlar. O kurdeleyi binlerce defa öpüyorum. Her soluk alışımında, bir daha geri gelmeyecek olan o birkaç mutlu anı tekrar yaşıyorum. Yakınmak gibi olmasın ama Wilhelm, hayatın çiçekleri hayalden başka bir şey değil. Çoğu hiçbir iz bırakmadan göçüp gider, pek azı yemiş verir; bu yemişlerin de pek azı olgunlaşır. Ama yine de bu çiçeklerden çok var. Olgun yemişlere bile dönüp bakmadığımız, el değdirmeden çürümeye bıraktığımız olmuyor mu, sevgili kardeşim?

Hoşça kal! Bu yıl yaz çok güzel. Lotte'nin bahçesindeki yemiş ağaçlarından birinde oturuyorum. Uzun bir sılıkla tepesindeki armutları düşürüyorum. O da ağacın altında durup, düşürdüğüm armutları tutmaya çalışıyor.

30 Ağustos

Zavallı! Sen deliden başka nesin? Kendi kendini aldatabiliyor musun? Bu çilgınlıktan, sonu gelmez kara sevdadan ne bekliyorsun? Benim ondan başka dileğim yok ki. Hayalimde yalnız o yaşıyor. Etrafımda yalnız onunla ilgili olan şeyleri görüyorum. Ondan istemeyerek ayrılınca kadar bunlarla

oyalanıyorum. Ah Wilhelm, nedir bu kalbimin bana ettiği! Onun yanında iki-üç saat oturup, güzelliğini, tavırlarını seyreder, tanrısal sözlerini dinlersem, yavaş yavaş bütün damarlarım tutuşmaya başlar, sonra gözlerim kararır, kulaklarım işitmez olur. Bir katilin eli boğazımı sıkıyormuş gibi nefesim daralır. Kalbim, boğulan duyularıma çırpınarak soluk aldırmaya çalışır, ama onların perişanlığı durmadan artar. O zaman, var mıyım, yok muyum, bilmiyorum, Wilhelm. Bazen acılarım kabından taşınca, Lotte bana elini uzatıp, ellerine kapanarak kana kana ağlamama izin vermezse, kaçıp gitmem, kırlarda başıboş dolaşmam gerek. Böyle zamanlarda dik bir dağa tırmanmak, geçit vermez bir ormandan yol açıp geçmek, çalılıklar arasında paralanmak, dikenler içinde yaralanmaktan hoşlanırım. Bu bana birazcık iyi gelir, ferahlarım. Bazen yorgunluktan ve susuzluktan bitkin düşer, bazen de yaralanan ayaklarımın acısını biraz azaltmak, alaca karanlığın donuk sessizliğinde birazcık dinlenmek için göğün tepesindeki dolunayın pırıltıları altında, ıssız ormanda, eğri büğrü bir ağacın üstüne gece vakti otururum. Ah, Wilhelm! Bir manastırın ıssız odası, vücudu dağlayan elbiseler, dikenli kemerler bana birer ilaç olabilir ancak. Ben bunların hasretini çekiyorum. Hoşça kal! Bu bitmez işkenceye mezardan başka bir çare göremiyorum.

3 Eylül

Artık buradan kaçmalı, uzaklaşmalıyım. Kararsızlığıma, bir son verdiğin için teşekkür ederim, Wilhelm. On dört gündür ondan ayrılmayı düşünüyorum. Gitmeliyim artık. Lotte yine şehirde bir arkadaşının yanında. Albert de. Evet gitmeliyim.

10 Eylül

Ne geceydi bilsen, Wilhelm. Şimdi her şeye göğüs gerebilirim. Onu bir daha görmeyeceğim. Ah, şimdi senin boynuna sarılısam da, kalbime saldıran duyguları gözyaşları içinde heyecanla anlatabilsem dostum. Şimdi burada oturmuş, güçlükle soluk almaya, içimi yatıştırmaya çalışıyorum. Sabahı bekliyorum. Güneş doğarken atlar gelecek.

Ah, o şimdi rahat rahat uyuyor, beni bir daha görmeyeceği aklına bile gelmiyor. Ondan ayrıldım. İki saatlik konuşmamızda niyetimi açığa vurmuyacak kadar metindim. Ne konuşmadı o, ulu Tanrım!

Albert akşam yemeğinden hemen sonra Lotte ile birlikte bahçeye çıkacağına söz vermişti. Büyük kestane ağaçlarının gölgelediği terasta durmuş, güzel vaadinin ve tatlı tatlı akan ırmağın üzerinden güneşin batışını son defa olarak seyrediyordum. Kaç sefer onunla burada durmuş, bu güzel manzarayı yine böyle seyretmiştik. Ya şimdi! Çok sevdiğim, iki tarafı ağaçlıklı yolda gezinirdim. Daha Lotte'yi tanımadan önce gizli bir sır, bir bağ beni buralara çekmişti. İlk tanıştığımız sıralarda, sanatta en romantik sayılan yerlerden biri olan bu yeri ikimizin de sevdiğini anlayınca ne kadar da sevinmiştik.

Fakat kestane ağaçlarının arasından manzara bütün genişliğiyle görülebiliyor. Yüksek kayın ağaçları ufku çeviriyor, bitimindeki bir koruluk ağaçlıklı yolu gittikçe karartıyor ve sonunda her şey ıssız ve sessiz bir meydancığın içinde sıkışıp kalıyor. Bunları sana kaç kere yazdım hatırlamıyorum artık. Sade bir günü, tam öğleyin buraya ilk geldiğim zaman

duyduğum huzuru şimdi bile hatırlıyorum. Buranın mutluluğu ve acıyı derinden hissettirecek bir yer olduğunu birazcık sezmişim.

Ayrılmak ve buluşmak konusu ile ilgili acı ve tatlı düşünceler içinde yarım saat kadar vakit geçirdikten sonra terasa çıktıklarını duydum. Onlara doğru koştum. Ürpererek Lotte'nin elini yakaladım, öptüm. Yürümeye başladık. Ay, fundalık tepenin arkasından henüz doğuyordu. Dereden tepeden konuşarak yürürken farkına varmadan karanlık bir odanın önüne geldik. Önce Lotte içeri girdi, oturdu. Bir yanına Albert, bir yanına da ben oturdum. Fakat sıkıntıdan uzun zaman yerimde duramadım. Kalktım. Lotte'nin önüne geldim, bir aşağı bir yukarı gezinmeye başladım. Sonra tekrar oturdum. Korkunç bir görünümüm vardı. Lotte, kayın ağaçlarının tepesinden önümüzdeki terası aydınlatan ay ışığının güzelliğine dikkatimizi çekti. Etrafımızı çevreleyen alaca karanlığın içinden daha göz alıcı, daha güzel bir manzara görülüyordu. Hepimiz susmuştuk. Biraz sonra Lotte konuşmaya başladı: "Ay ışığında hiç gezmeye çıkmak istemem. Ne zaman çıksam, ölen bir yakınımı hatırlarım, ölüm ve ahiret düşüncesine saplanırım." İçli bir sesle böylece devam etti: "Bir gün ölüp sonra yeniden dirileceğiz ama yine buluşacak mıyız, Werther? Yine birbirimizi tanıyacak mıyız acaba ne dersiniz?"

Yaşlı gözlerle elimi ona uzattım ve: "Yine buluşacağız, Lotte!" dedim. "Ya burada, ya da orada yine birbirimizi göreceğiz." Sözüme devam edemedim, Wilhelm. İçimde bu korkunç ayrılığın acısı varken bana bunu mu sormalıydı?

"Bizden ayrılan sevgililer, ne hâlde olduğumuzu, onları sıcak bir sevgiyle hatırladığımızı biliyor ve anlıyorlar mı?" diye devam etti. "Ah, akşam olup da çocuklarının veya çocuklarımın arasında oturunca, çocuklar onun etrafında

toplandığı gibi çevremi sarınca annemin hayali gözümün önünde dolaşır. O zaman yaşlı gözlerimi gökyüzüne çevirir, bir an için bana bakıp, çocukların anası olacağıma dair son nefesinde verdiğim sözü tuttuğumu görmesini isterim. İçli içli haykırırım: Çocuklarına karşı senin yerini tutamadıysam beni affet, anneciğim! Ben elimden geleni yapıyorum. Üstleri başları temiz, karınları tok. Hepsinden önemlisi: iyi bakılır ve sevilirler. Ahengimizi bir görebilseydin, sevgili anacığim! Ölürken çocuklarının iyiliği için acı gözyaşı dökerek yalvardığın Tanrıya şükrederdin."

Bunları o söylüyordu, Wilhelm. Onun söylediklerini kim tekrarlayabilir! Bu soğuk ve cansız harfler, onun sözlerindeki canlılığı nasıl anlatabilir? Albert tatlılıkla sözünü kesti: "Bu hatıra sizi çok üzüyor, sevgili Lotte. Biliyorum, bunlara çok bağlısınız ama rica ederim..." Lotte, "Ah, Albert," diye atıldı, "Babam seyahatte olduğu zamanlar, çocukları uyuttuktan sonra küçük yuvarlak masanın çevresine toplandığımız akşamları unutmazsın biliyorum. Çok zaman elinde bir kitap olurdu. Ama onu okumaya sıra gelmezdi. O temiz kadınla konuşmayı her şeyden üstün bulmaz mıydık? Ne iyi kalpli, sevimli, neşeli, becerikli bir kadındı o! Tanrı bilir onun gibi bir kadın olmak için geceleri yatağımnda ne kadar gözyaşı döktüm, nasıl yalvardım!"

"Lotte!" diye haykırarak dizlerine kapandım, elini tutup gözyaşlarımla ıslattım. "Lotte! Annenin ruhu gibi Tanrı da daima seninle beraberdir." Elimi sıkarak, "Ah, bir de onu tanımış olsaydınız!" dedi. "Sizin tarafınızdan tanınmaya değerdi." Kendimi kaybeder gibi oldum. Şimdiye kadar benim için bundan değerli bir söz söylenmemişti. Sözüne devam etti: "Bu kadın, gencecik yaşında, en küçük oğlunu henüz altı aylıkken bırakıp kara toprağa girdi. Hastalığı uzun sürmedi. Kendi hâlinde ve sabırlıydı. Yalnız çocuklar, hele en küçüğü

onu üzüyordu. Öleceğine yakın bana, "Çocukları yanıma getir," dedi. Hepsini getirdim. Küçüklerin bir şeyden haberi yoktu. Büyüklerin de henüz aklı ermiyordu. Hepsi yatağının çevresinde toplandılar. Ellerini kaldırdı, onlar için dua etti. Hepsini birer birer öptü. Çocukları gönderdikten sonra bana, "Onların annesi sen olacaksın!" dedi. Yemin ettim. "Büyük bir şey için söz veriyorsun, kızım." dedi, "Onlara bir ana gibi bakacak, bir ana gibi seveceksin. Bunun ne demek olduğunu biliyorsun. Çok kere gözlerinin şükranla yaşardığını gördüğüm için bunu anlıyorum. Kardeşlerine annelik edeceğin gibi, babana da bir kadının sevgi ve saygısını göstereceksin. Onu avutacaksın." Babamı sordu; oysaki o, duyduğu dayanılmaz acıyı gizlemek için dışarı çıkmıştı. Onun yüreği parçalanıyordu.

O zaman sen içeri girmiştin, Albert. Ayak sesini duyunca, kim olduğunu sordu. Sonra seni yanına çağırdı. Bizi seyrederken, ileride birlikte mutlu olacağımızı düşünerek avunuyordu." Albert onu kucaklayarak öptü ve: "Mutluyuz! Mutlu olacağız!" diye haykırdı. Her zaman sessiz olan Albert, kendinden geçmişti. Ben ise artık ne olduğumu bilmiyorum.

Lotte, "Werther," diyerek yine söze başladı, "İşte bu kadın göçüp gitti. Ulu Tanrım! Bazen düşünürüm, insan sevdiğinin elinden gitmesine nasıl da katlanıyor. Bunu hiç kimse çocuklar kadar derinden duyamaz. Aradan bu kadar zaman geçtiği hâlde, bizimkiler hep, annemizi kara adamlar götürdü diye şikâyet ediyorlardı."

Ayağa kalktı. Heyecanlıydım, titriyordum. Yerimden kıpırdamıyordum, eli elimdeydi. "Gidelim," dedi, "Geç oldu." Elini çekmek istedi. Ben daha sıkı tuttum. "Yine görüşeceğiz." diye haykırdım, "Ne şekilde olursa olsun, yine buluşacağız. Ben gidiyorum," diye devam ettim, "Kendi isteğimle gidiyorum. Hiç görüşmemek üzere gidiyorum dersem yalan

söylemiş olurum. Hoşça kal, Lotte! Hoşça kal, Albert! Yine görüşürüz." Lotte şaka yollu: "Yarın sanırım," diye cevap verdi. Bu yarının manasını anladım. Ah, elini elimden çekerken bilmiyordu ki... Ağaçlıklı yoldan uzaklaştılar. Durdum. Ay ışığında arkalarından baktım. Sonra yere kapandım, hıçkırarak ağladım. Tekrar kalktım, terasın önüne koştum. Aşağıda büyük ıhlamur ağaçlarının gölgesinde beyaz elbisesinin bahçe kapısına doğru ışık saçtığını görüyordum. Kollarımı ileri uzattım. Sonra... Her şey gözden kayboldu.

İKİNCİ BÖLÜM

20 Ekim 1771

Dün buraya geldik. Elçi, hastalığı yüzünden birkaç gün dışarı çıkamayacak. Bu adam huysuz olmasa her şey yolunda gidecekti. Bakıyorum, kaderim beni çetin sınavlardan geçirecek. Ama yılmamak gerek. Kaygısız olunca her şeye katlanır insan. Kaygısız mı? Bu sözün kalemimden dökülmesi seni güldürüyor. Ah, birazcık kaygısızlık beni dünyanın en mutlu insanı yapardı. Ne? Başkaları birazcık güç ve hayata karşı duruşlarıyla karşımda rahatça böbürlenirken, ben gücümden ve yeteneklerimden şüphe mi ediyorum yoksa. Bana her şeyi veren Ulu Tanrım, bunların yarısını alıkoyup da, bana kendime güven ile yetinme gücünü niçin vermedin? Sabır! Sabır! Her şey düzelecek. Yineliyorum, haklısın, evet haklısın dostum. Bütün günlerimi halkın arasında geçirmeye,

onların neyi nasıl yaptığını görmeye başlayalı beri kendimle daha iyi anlaşıyorum.

Şüphesiz, her şeyi kendimizle ve kendimizi de her şeyle karşılaştıracak yaradılıştaki olduğumuz için, mutluluk veya sıkıntı da bizimle ilgili olan konularla ilgilenir. Bunların içinde en tehlikelisi de yalnızlıktır. Tabiatı dolayısıyla böbürlenmeye elverişli olan ve şiir sanatının akla sığmaz anlatımlarıyla beslenen hayal gücümüz her şeyi bir sıraya dizmiş. Biz bu sıranın en alt basamağındayız. Bizim dışımızda her şey bize daha iyi, herkes bizden daha üstün görünüyor. Hem bu, bize pek doğal geliyor.

Çok zaman bizde bazı eksiklikler olduğunu seziyoruz. Bizdeki eksikliklerin başka birinde bulunduğunu sanıyoruz ve bizde ne varsa hepsini o kişiye veriyor, üstelik de ideal bir huzuru ona bağışlıyoruz. Kendimizin yarattığı bu mutlu kişinin artık hiç bir eksiği yoktur.

Buna karşılık, bütün güçsüzlüğümüze ve ağırlığımızı rağmen, işimize biteviye devam edince, sallana sallana ve güçlkle yaptıklarımızın, başkalarının hızla ve olanca gücüyle yaptıklarından daha ileri olduğunu görürüz. Ama insan başkalarıyla bir olur hatta onlardan ilerde giderse, kendi varlığının gerçekliğini duyumsar.

26 Kasım

Bir bakıma buraya geldiğimde iyi ettiğimi anlıyorum. En iyi tarafı, tabii işimin hiç eksik olmayışı. Bunun dışında, tanıdığım değişik insanlar, gördüğüm yeni yeni yüzler beni epeyce oyalıyor. Burada Kont C. ile tanıştım. Ona karşı duyduğum saygı günden güne artıyor. Sağlam bir kafası var, kavrayışı

geniş olduğu için de duyarlılıktan uzaklaşmıyor. Dostluğu ve sevgisi pek derin. Bir iş için kendisine gittiğim zaman bana yakınlık gösterdi. Konuşmaya başlar başlamaz birbirimizi anladığımızı, benimle herkesten başka türlü konuşabileceğini fark etti. Bana karşı olan samimi davranışını ne yapsam gerektiği gibi anlatamam. Büyük ve saygı değer bir insanın size açıldığını görmek kadar gerçek ve tatlı bir sevinç olamaz.

24 Aralık

Elçi canımı pek sıkıyor. Böyle olacağını önceden de biliyordum zaten ya. Benzeri olmayan, delinin delisi bir adam. İncir çekirdeğini doldurmayacak işlerde gereksiz bir titizlik gösterir. Ne kendinden memnundur, ne de başkasını hoşnut eder. Ben işimi hemen yapıp bitirmek isterim. Baştan nasıl yaptımsa öyle kalır, değiştirmem. Oysa o, her seferinde bana yazıyı geri verir ve der ki: "Güzel olmuş ama bir daha gözden geçirin. Bir yazıyı her okuyuşta, daima daha güzel bir kelime, daha uygun bir ifade akla gelir." O zaman çıldırarak gibi olurum. Bir bağlama edatının eksikliği onu çileden çıkarır. Bazen elimde olmayarak cümlelerin kelime sırasında yaptığım değişikliklerin aman vermez düşmanıdır. Öteden beri alıştığı eski üslupta yazılmamış cümlelerden hiçbir şey anlamaz. Böyle bir adamla çalışmak işkenceymiş. Bu arada Kont C.'nin gösterdiği yakınlık tek avantaj oluyor. Geçen gün bana, elçinin gevşekliğinden ve ağır davranışlarından pek sıkıldığını açıkça söyledi. "İnsanlar hem kendilerine, hem de başkalarına durmadan güçlük çıkarılır ama," dedi, "Asla yıılmamalı. Yolunun üstüne bir dağ çıkan

yolcu gibi olmalı. Şüphesiz, bu dağ olmasaydı yol daha rahat, daha kısa olurdu ama mademki dağ vardır, onu aşmak gerek." Elçi bizim yaşlı kontun beni daha çok tuttuğunu anlıyor ve bu onu öfkelenendiriyor. Her fırsatta kontu bana çekiştiriyor. Ben kontun tarafını tutunca iş daha da kötüleşiyor, Dün iyice çileden çıktım; çünkü bana da taş atıyordu. Kontun işten anlar bir adam olduğunu, çok çalıştığını ve kaleminin güçlü olduğunu, ama şiire düşkün olan herkes gibi esaslı bir bilgiden yoksun bulunduğunu söyledi. Ayrıca yüzünde öyle bir ifade vardı ki, sanki şöyle demek istiyordu: "Kimi iğnelediğimi anlıyor musun?" Ama ben hiç aldırmadım. Sadece, böylesi bir zihniyete ve davranışa sahip olan bu adamı küçümsedim. Karşısında dimdik durdum, şiddetle ona karşı koydum. Kontun, gerek karakteri, gerekse bilgisi dolayısıyla saygı gösterilmesi gereken bir insan olduğunu söyledim. "Ben," dedim. "Bir taraftan bilgisini her konuda geliştirmeyi, bir taraftan da günlük hayatta çeşitli faaliyetler göstermeyi başarabilmiş onun gibi bir kimse tanıyorum." Ama bunlar onun anlayacağı türden sözler değildi. Saçma sözlerini daha fazla dinlememek için karşısında eğilerek yanından ayrıldım. Bana işten söz eden, durmadan çalışmayı ileri sürüp gevezelik eden herkesin bunda suçu var. Çalışmak! Patates eken, buğdayını atmak için şehre giden kimse benden çok iş yapıyorsa, mahkûm bulunduğum şu kürek cezasını daha on yıl çekmeye razıyım.

Böyle insanların yanında bulunmak ne üzücü, ne can sıkıcı! Hepsi gelecek hırsı ile dolu. Bütün çabaları, hiç olmazsa başkasını bir adımcık ileri geçmek amacını güdüyor. En bayağı, en acınacak ihtiraslar bütün çıplaklığı ile onlarda var. Örneğin bir kadın var; herkes onun asaletinden ve mal varlığından söz eder. Öyle ki, bir yabancı onun, birazcık asaletle, arazisinin şöhreti ile böbürlenmiş bir kaçık olduğunu

sanır. İnsanı daha çok öfkeliendiren de, bu kadının çevremizde bulunan ileri gelenlerden bir memurun kızı olması. Şu insanoğlunu bir türlü anlayamıyorum, nasıl oluyor da kendini bu kadar bayağılaştırıyor!

Başkalarını kendine göre değerlendirmenin ne kadar budalaca bir şey olduğunu her gün biraz daha iyi anlıyorum. Benim kendimle uğraşmaktan başka herhangi bir şeyle uğraşacak vaktim yok. Kalbim alabildiğine coşmuş. Başkaları beni yolundan alıkoymasa, onların kendi bildiğine gitmesine aldırmayacağım.

En çok canımı sıkan şeylerden biri de; topluluk ilişkilerinin bayağı oluşu. Herkese kendi durumuna göre davranılması gerektiğini ben de biliyorum. Bunun bana da yararı var. Ama bu durum, birazcık sevinç duyduğum, birazcık mutluluğu tadabildiğim yerde bana engel olmamalı. Geçen gün bir gezintide Bayan B.'yi tanıdım. Yapmacık bir çevre içinde doğallığını koruyabilmiş, sevimli bir kızcağız. Yaptığımız sohbetten ikimizde hoşlandık. Ayrılırken kendisini evinde ziyaret etmek için iznini istedim. Bu isteğimi öyle temiz bir yürekle karşıladı ki, onu ziyaret için uygun bir fırsat çıkmasını bekleyemedim. Kendisi buralı değil, teyzesinin yanında konuk olarak kalıyor. Teyzesinden hiç hoşlanmadım. Ama bütün dikkatimi ona yönelttim ve daha çok onunla sohbet ettim.

Yarım saatten kısa bir zamanda kadının ne olduğunu anladım. Kızcağızın da bana sonradan anlattığı gibi, bu ihtiyar teyzenin soyu soppu ile böbürlenmekten başka bir serveti, yeteneği ve dayanağı yok. Her şeyde asaletini kendine siper ediyor. Bütün işi gücü, evinin üst katından aşağıya doğru, kendi gibi yüksek soydan olmayanlara tepeden bakmak. Galiba gençliğinde epeyce güzelmiş. Anlamsız bir ömür sürmüş, hoppalıklarıyla bazı zavallı delikanlıların gönlünü yakmış. Yaşı epeyce ilerledikten sonra da yaşlı bir subayın himayesi altına girmiş.

Ufak bir gelirin hatırı için bu evliliğe katlanan subay, ömrünün en çetin yıllarını onunla geçirdikten sonra ölmüş. Şimdi bu son günlerinde yalnız kalan yaşlı kadının yeğeni böyle sevimli olmasa, yüzüne bakan bulunmayacak.

8 Ocak 1772

Teşrifat kurallarından başka bir şey düşünmeyen, yıllarca aklı fikri ziyafet masasında bir sandalye ileri geçebileceği konusuna saptanan ne kadar çok insan var! Oyalanacak başka bir iş bulmadıkları için mi böyle yapıyorlar? Hayır. Aslında, ufak hoşnutsuzluklar önemli konuların ele alınmasına engel olduğu için, işleri üst üste yığıyor. Geçen hafta bir kızak gezintisinde can sıkıcı olaylarla karşılaştık. Eğlencemiz berbat oldu.

Akılsızlar nerede bulunduğunun asla önemi olmadığını, en önde oturanın da başrolü pek nadiren oynadığını anlamazlar. Bazı kralları bakanlar, bakanları da sekreterleri yönetir. Böyle olunca başroldeki kimdir? Bence, başkalarını alt eden, başkalarının gücünü ve zayıf taraflarını kendi planlarını gerçekleştirmek için kullanacak kadar güçlü veya kurnaz olan kimselerdir.

20 Ocak

Havanın bozmasından sonra sığındığım bu küçük köy hanının odasından sana yazmalıyım, sevgili Lotte. O kasvetli D.'de bana pek yabancı gelen kimselerin arasında yaşadığım süre

içinde, sana yazmak bir türlü içimden gelmedi. Şimdi kar ve tipinin penceremi dövdüğü bu kulübede, bu ıssızlık ve yalnızlık içinde aklıma ilk gelen siz oldunuz. İçeri girer girmez hayaliniz gözümün önüne geldi; o yüce ve tatlı hatıranız içimde canlandı, sevgili Lotte! Ulu Tanrım! Nerede o zaman tattığım mutluluk!

Beni bir görmeliydiniz, meleğim; öylesine dalgındım ki, anlatamam. Duygularım tükenmişti sanki. Kalbimin o eski coşkunluğu kaybolmuştu, bomboştum âdeta. Bir kukla seyircisine benziyordum. Önümden küçük küçük adamlar ve atlar geçiyordu. Kendi kendime “Acaba bir göz aldanması mı?” diye soruyordum. Ben de bu oyuncuların biriyim. Daha doğrusu beni de kurulmuş bir kukla gibi oynatıyorlar. Bazen yanımdakinin taştan elini tutar ve sonra ürpererek geri çekilirim. Sabahleyin güneşin doğuşunu seyretmeyi akşamdan aklıma koyarım. Sabah olur; bir türlü yataktan kalkmam. Geceleyin ay ışığını seyretmeye gündüzden niyetlenirim, geceleyin odamdan çıkamam. Niçin kalktığımı, niçin yattığımı bilmiyorum.

İçimi kaynatan maya kayboldu. Gecenin geç vakitlerinde beni uyanık tutan, sabahleyin uykumdan uyandıran o güzel uyarıcı güç yok artık.

Burada tek bir kadın bulabildim; Bayan B. Herhangi birini sizinle karşılaştırmak mümkünse eğer, size benziyor diyebilirim, sevgili Lotte. "Oo," diyeceksiniz, "Ne güzel de komplimanlar yapıyor." Hani yalan da değil. Birkaç zamandan beri, başka türlü olamadığım için pek nazik oldum. Durmadan nükteler yapıyorum, onları hoşnut edecek sözleri buluyorum. Kadınlar, kimsenin kendilerini benim kadar güzel övemeyeceğini söylüyorlar ve bu kadar yalan söylenemeyeceği sözünü de siz ekleyebilirsiniz, çünkü bu iş yalansız olmaz, Bayan B.'den, söz etmek istiyorum. Mavi gözlerinden

okunuyor, pek duygulu bir kız o. Soyunun sopunun asaleti gönlünün isteklerine engel olduğu için sıkılıyor. O kuru kalabalığın içinden çıkmak için can atıyor. Bazen onunla kırlarda saatlerce dolaşır, tertemiz bir mutluluğun düşüne dalarız. Ah, ama siz de hep bizimle berabersiniz. O, size karşı derin bir saygı besliyor. Sizden söz edilmesini daima istiyor, sizi seviyor.

Ne olurdu, şimdi sevimli ve küçük odanızda dizinizin dibinde otursaydım. Sevgili küçükler, etrafımızda oynayıp zıplasalardı. Çok gürültü ettikleri zaman, onlara korkunç bir masal anlatıp sessizce yanıma oturtsaydım.

Güneş karların pırıltılar saçtığı tepelerin ardından bütün güzelliğiyle batıyor. Fırtına dindi. Ben de yine kafesime kapanmak zorundayım. Hoşça kalın, Albert yanınızda mı? Nasıldır? Tanrı bu sorumdan dolayı beni affetsin!

8 Şubat

Sekiz gündür hava çok kötü. Ama ben hâlimden memnunum. Çünkü buraya geldiğimden beri hiçbir gün hava güzel olup da bana günümü zehir eden veya canımı sıkan biri karşıma çıkmadı. Yağmur yağar, kar serpiştirir, soğuk olur veya buzlar erirse, evde kalmak dışarıda bulunmaktan kötü değil, bunun aksi de olsa yine iyi diye düşünürüm. Sabahleyin güneş doğar, hava da güzel olacağı benzerse, yine bu insanlar güzel bir gün yaşayacak ve bu yüzden birbirlerini yiyecekler diye bağırılmak için kendimi zor tutarım. Onların, uğruna birbirini yemediği hiçbir şey yoktur. Sağlık, ün salma, sevinç, iyilik, tüm bunlar hep birbirlerini yemek için aracıdırlar. Onları tamamen iyi niyetle dinlese bile, çoğu zaman budalalık,

anlayırsızlık ve sıkıntıdan böyle olduklarını görürüz. Bazen önlerinde diz çöküp, bu kadar çılgınca öfkelenmemeleri için yalvarmak isterim.

17 Şubat

Korkarım elçi ile daha fazla geçinemeyeceğiz. Gerçekten çekilmez bir adam. Çalışma ve işleri yürütme şekli öyle gülünç ki, onun söylediğinin tersini yapmaktan, herhangi bir işi kendi kafama ve bildiğime göre yapmaktan kendimi alıkoyamıyorum. Bu da onun hiç hoşuna gitmiyor. Bu yüzden geçenlerde beni saraya şikâyet etmiş. Bakan da yumuşak bir üslupla beni azarladı. Yumuşak da olsa nihayetinde bir azardı bu. İşimi terk etmek üzereyken özel bir mektubunu aldım. Mektuptaki yüce, temiz ve doğru düşünce tarzı karşısında saygı ile eğildim. Bakan mektubunda, aşırı coşkunuğuma dikkati çekmekle beraber, işlerin çabuk yürümesi için gösterdiğim titizliği ve çalışkanlığı, başkaları üzerindeki nüfuzumu, becerikliliğimi bir gençlik ateşi olarak övüyor ve bu ateşi tamamen söndürmeye değil, onu yumuşatmaya, daha verimli olabilecek bir yöne çevirmeye çalışıyor. Bu bana, sekiz gün daha dayanacak gücü verdi ve kendi kendimle uyuşmamı sağladı. Gönül rahatlığı çok güzel bir şey. Yalnız, güzel ve değerli olduğu kadar kırılğan bir mücevher olmasaydı keşke, sevgili dostum.

20 Şubat

Tanrı sizden razı olsun dostlarım, benden esirgediği güzel günleri size versin!

Beni aldattığın için sana teşekkür ederim, Albert. Düğününüzün ne zaman olacağına dair haberi bekliyordum. O gün Lotte'nin resmini duvardan indirip kitaplarımın arasına gömmeye niyetliydim. İşte şimdi birleştiniz ve resim yine duvarda. Hep orada kalacak bu resim. Hem niye kalmasın? Ben de hep sizin yanınızda değil miyim? Sana hiç zararı dokunmadan Lotte'nin kalbindeyim. Benim de orada bir yerim var. Bu yerimi hiç bırakmaya niyetim yok ve bırakmamalıyım da... O beni unutursa çıldırırım. Bunu düşünmek cehennem azabı, Albert. Hoşça kal, Albert! Hoşça kal, göklerin meleği! Hoşça kal, Lotte!

15 Mart

Bir hakarete uğradım. Bu yüzden burada kalmayacağım. Hırslımdan dişlerimi gıcırdatıyorum. Kör şeytan! Artık dövünmenin, sızlanmanın bir yararı yok. Bütün kusur yalnız sizde. Hiç hoşlanmadığım bu işe girmek için siz beni zorladınız, başımın etini yediniz. Başıma neler geldi, görün! Sevinin şimdi! Yine titizleniyorsun, işi büyütüyorsun demeden bir dinle, şimdi objektif bir tarihçi gözü ile sana her şeyi olduğu gibi anlatacağım.

Kont C. beni sever ve çok iyi davranır. Bunu biliyorsun zaten. Belki yüz kere sana bunu yazdım. Dün akşam ona yemeğe gitmiştim. Yüksek tabakanın hanımları, beyleri orada toplanmıştı. Böyle olacağını hiç düşünmemiştim. Bizim gibi küçük memurların onların arasında yeri olmayacağı da aklıma gelmemişti. Neyse, olan oldu bir kere. Kontla yemeği yedim.

Yemekten sonra büyük salona geçtik. Aşağı yukarı dolaşırken konuşmaya daldık. Bir ara Albay B. de bize katıldı, söze karıştı. Böylece epey zaman geçti. Bu sırada toplantı zamanı gelmiş. Tanrı bilir ya, ben hiçbir şeyin farkında değildim. Derken, asaletli Bayan Von S. kocası ile birlikte içeri girdi. Yanlarında, çökük göğüslü, korseden beli ipincecik görünen, telgraf direği gibi kızı vardı. Derebeyi tarzı kendini beğenmişliğiyle yüzüme bile bakmadan yanımdan geçtiler. Bu insanların yüzünü bile görmek istemediğim için selam verip uzaklaşmak istiyordum. Ama vedalaşmak üzere kontu bekliyordum. Tam bu sırada Bayan B. içeri girdi. Onu görünce birazcık ferahladım. Gitmekten vazgeçtim. Oturduğu koltuğun arkasına dikildim. Kendisiyle biraz konuştuktan sonra her zamanki gibi özgür davranmadığımı, hatta benimle sıkılarak konuştuğunu fark ettim. Şaşırıp kaldım. Bu da ötekiler gibi diye düşündüm. Canım sıkıldı. Gitmek istedim. Fakat yine vazgeçtim. Onun bu çirkin tavrından kurtulmasını istiyor, gönlüme ferahlık verecek bir söz söylemesini bekliyordum. Yahut da sen ne dersen de, gidemiyordum. Bu arada salon gittikçe doluyordu. Şu Fransız 1. zamanına ait kıyafetleriyle Baron F., öteki daima rütbesiyle anılan müsteşar R. ile sağır karısı; eski Gotik devrin kıyafetleriyle son modayı birbirine karıştırdığı için gülünç olmaktan kurtulamayan berbat kılıklı J.'yi de unutmamalım. Tanındıklarımın her kimle konuşsam hep kısa ve kestirme cevaplar alıyordum. Sadece Bayan B.'yi düşünüyorum, ona bakıyordum. Bu yüzden salonun öbür ucunda kadınların kulaktan kulağa fısıldaştıklarını, erkeklerin homurdanışlarını, Bayan Von S.'nin kontu bir kenara çekerek onunla konuştuğunu fark edemedim. Bütün bunları sonradan bana Bayan B. anlattı. Sonunda, kont yanıma gelip beni bir pencerenin yanına çekerek, "Bizim şu garip âdetlerimizi bilirsin." dedi; "Anladığıma göre, sizin burada olmanızdan

hoşlanmayanlar var. Gerçi hatırladığınız için her şeyi..." Hemen sözünü kesip, "Ekselans," dedim, "Öncelikle affınızı dilerim. Bunu daha önceden düşünmeliydim. Herhâlde bu kusurumu başlatılabilecektiniz. Kaç kere gitmeye niyetlendim ama kör şeytan beni alıyordu." Son sözümü söylerken gülümsedim ve önünde saygıyla eğildim. Kont anlamlı bir şekilde elimi sıktı. Kibar topluluğun arasından yavaşça çıkıp gittim. Bir arabaya bindim, hem tepeden güneşin batışını seyretmek, hem de Homer'den, Ulyss'in yüce ruhlu domuz çobanı tarafından nasıl misafir edildiğini anlatan güzel şarkıyı okumak üzere M.'ye yollandım. Şimdiye kadar anlattıklarımın herhangi bir sorun gözüküyor hey şey iyi, hoş.

Akşam yemeği için otele döndüğüm zaman, içerde ancak birkaç kişi vardı. Masanın örtüsünü kenara itmişler, bir köşede zar atıyorlardı. O sırada Adelin içeri girdi, bana bakarak şapkasını astı. Sonra bana yaklaştı ve yavaşça, "Hakarete mi uğradın?" dedi. "Ben mi?" dedim. "Kont seni akşamki toplantıdan yollamış." Ben de, "Toplantısı batsın!" cevabını verdim; "Dışarı, temiz havaya çıkmam daha iyi oldu." "Güzel," dedi, "Sen buna önem vermiyorsan önemi yok. Ancak, her yerde bunun dedikodusunun yapılması canımı sıktı." Ama bir taraftan da mesele içimi kemirmeye başladı. Yemeğe gelenlerden kimin gözü bana takılsa, işte bunun da olaydan haberi var diye düşünüyordum. Bu da beni gittikçe daha fazla öfkeliyordu.

Ama şimdi anlıyorum ki, beni çekemeyenler gittikleri yerlerde bire bin katarak dedikodu yapıyor, benim gibi bilgili geçinip burnu havada olanların eskiden beri yerleşmiş âdetleri söküp atmaya kalkıştığını söylüyorlarmış. Daha neler neler... İnsanın bunları duymamak için kalbine bir bıçak saplayacağı geliyor neredeyse. Aldırış etmemeli, herkes bildiğini söylesin diyecek, kendi çıkarları için hakkında aşağılık bir şekilde gevezelik

edenlere ses çıkarmayacak adamı görmek isterdim.
Söylediklerinin hiçbir gerekçesi olmasa, insan bunlara kulak
asmayabilir.

16 Mart

Artık her şey beni çileden çıkarıyor. Bugün caddede Bayan B.'ye rastladım. Onunla konuşmadan edemem. Onu bir kenara çekerek, o geceki davranışına içerlediğimi söyledim. Titrek bir sesle: "Werther," dedi, "Siz beni bilirsiniz, o tavrımı buna yormamalısınız. Salona girdiğim andan itibaren sizin için ne kadar üzuldüm bir bilseniz! Olup bitenleri daha önceden tahmin etmiştim. Size bunu kaç kez söylemek istedim. Bayan S. ve T.'nin kocalarıyla birlikte sizinle bir arada bulunmaktansa toplantıyı terk edeceklerini, kontun da asla onlarla bozlaşmak istemeyeceğini biliyordum. Şimdi de bunun dedikodusu aldı yürüdü." Endişemi gizlemeye çalışarak, "Demek öyle ha?" dedim; geçen gün Adelin'in bana söyledikleri kaynar su gibi damarlarımda dolaşıyordu. Sevimli kızcağız, gözleri yaşararak, "Bilseniz ne kadar üzuldüm." dedi. Ben de kendimde değildim. Ayaklarına kapanacağı geldi. "Ne olur, anlatın!" diye haykırdım. Gözyaşları yanaklarından aşağıya doğru süzülüyordu. Benden gizlemeksizin onları sildi. "Teyzemi tanırırsınız," diye başladı, "O da oradaymış, bize bakıyormuş. Ah, bakamaz olsaydı! Sizinle görüştüğüm için dünden beri işitmediğim laf kalmadı. Bilseniz hakkınızda ne kadar küçük düşürücü sözler dinledim. Sizi istediğim gibi savunamadığım için de ne kadar üzuldüm."

Ağzından çıkan her kelime kalbime bıçak gibi saplanıyordu. Bunları benden saklasaydı ne kadar büyük bir iyilik yapmış

olacağını bilmiyordu. Arkamdan ne söylenmişse hepsini birer birer anlattı. Burnum pek büyümüşmüş. Kimseyi adam yerine koymuyormuşum. Buna benzer, eskiden beri söyleyip durdukları laflar işte. Bütün bunları ondan işitmek, söylerken sesinin titrediğini duymak, beni perişan etmişti, Wilhelm. Çılgına dönmüştüm. Birisi karşıma çıksa, kılıcımı vücuduna saplasam, diyordum. Gözüm kan görse ferahlayacağım sanıyordum. Belki yüz kez bıçağa el atıp, sıkışan kalbime soluk aldirmek istedim. Çatlayacak derecede koşturulunca daha kolay soluk alabilmek için dişleriyle damarlarından birini koparan cins atlar olduğunu anlatırlar. Ben de çok zaman böyle oluyorum. Damarımın birini koparıp sonsuz bir hürriyete kavuşayım istiyorum.

24 Mart

Görevimden affımı saraydan istedim. Dileğimin kabul olunacağını umuyorum. Daha önceden size danışmadığım için affınızı dilerim. Buradan ayrılmam gerekti. Beni bundan alıkoymak için neler söyleyeceğinizi biliyorum. Lütfen şimdi annemi buna razı etmeye çalışın. Ben kendimi memnun edemiyorum. Onu da hoşnut edemezsem kusurumu bağışlayın. Şüphesiz o buna üzülecek. Oğlunun, yüksek ve ileride elçi olmak yolunda attığı adımdan geri döndüğüne, yine gerisin geriye gittiğine üzülecek. Ne isterseniz yapabilirsiniz, acaba bu işte nasıl kalabilir diye çareler bulmaya da çalışabilirsiniz. Ama yararı yok. Ben gidiyorum. Nereye gittiğimi öğrenmek isterseniz, burada Prens ... adında biri var. Benden çok hoşlanıyor. Gideceğimi duyunca, ilkbaharı birlikte geçirmek üzere beni çiftliğine davet etti. Bana söz verdi, orada tamamen

özgür olacakmışım. Birbirimizi belli bir noktaya kadar anladığımız için şansımı deneyerek onunla gitmek istiyorum.

19 Nisan

Her iki mektubun için de teşekkür ederim. Saraydan onay beklediğim için cevap yazamadım. Annemin oraya başvurup işimi güçleştirmesinden korkuyordum. Saraydan cevap geldi, artık korkmuyorum. Bu cevabı bana nasıl istemeyerek verdiklerini, Bakanın bana neler yazdığını size anlatmak istemiyorum. Çünkü bana yine öfkeleneceksiniz. Ayrılışım dolayısıyla veliaht bana yirmi beş altın göndermiş. Bir de mektup yazmış ki, kendimi tutamadım, gözlerim yaşardı. Geçenlerde annemden istediğim paraya da ihtiyacım kalmadı.

5 Mayıs

Yarın buradan ayrılıyorum. Gececeğim yoldan altı mil uzaklıktaki doğum yerimi de ziyaret etmek, mutlu bir dünya diye hatırladığım, o eski günlerimi anmak istiyorum. Annemin, babamın ölümünden sonra bu güzel ve sevimli yeri bırakarak sizin o sıkıntılı şehrinize kapanmak için giderken beni yanına alıp çıktığı, unutamadığım o kapıdan tekrar geçmek istiyorum. Hoşça kalın, Wilhelm! Yolculuğumu sana sonra anlatırım.

9 Mayıs

Doğduğum yere yaptığım ziyareti hacca giden birinin yoğun manevi duyguları içinde tamamladım. Hiç tahmin edemediğim tuhaf duygular içindeyim. Şehre bir çeyrek saat uzaktaki büyük ıhlamur ağacının yanında arabadan indim. Arabacıya yola devam etmesini söyleyerek yürümeye başladım. Anılarımı iyice canlandırmak, onları damla damla tatmak istiyordum. Çocukluğumda gezintilerimin hedefi ve sınırı olan ıhlamur ağacının altında durdum. Şimdi her şey ne kadar da başkaydı! O zamanlar hiçbir şey bilmemenin mutluluğu içinde, gönlümü, sönük göğsümü dolduracak binbir zevki bulacağımı sandığım bilinmeyen dünyaya açılmak isterdim. Şimdi ise o dünyadan başladığım noktaya dönüyorum. Ah dostum, ne boşa çıkmış ümitlerle, ne yıkılmış planlarla döndüm buraya. Küçüklüğümde isteklerimin hedefi olan dağlar karşımda duruyordu. Orada saatlerce oturur, sisten perdelenen, bana dostça bakan ormanların ve vadilerin içinde kaybolmak isterdim. Eve dönmek zamanı gelince bu sevimli yerden ne kadar da zor ayrılırdım. Yavaş yavaş şehre yaklaştım. Tanıdığım bütün eski evleri ve bahçeleri selamladım. Yenileri pek de hoşuma gitmedi. Yeni olan hiçbir şeyi beğenemedim bir türlü. Kapıdan içeri girince kendi benliğimi yine buldum. Sözü uzatmayayım, dostum. Ne kadar istesem de duyduklarımı olduğu gibi anlatamam. Pazar yerinde, eski evimizin hemen yanında bir ev tutmaya karar verdim. Oraya varınca baktım ki, çocuklukta yaşlı bir kadının bizi içine tıktığı okul, bir bakkal dükkânı olmuş. Bu daracık yerde geçirdiğim sıkıntıyı, döktüğüm gözyaşlarını, duyduğum üzüntü ve korkuları hatırladım. Attığım her adım şaşkınlığımı artıyordu. Mukaddes ülkeyi ziyaret eden hiçbir hacı, kutsal anılar uyandıran bu kadar çok yere rastlamamıştır. Manevi duyguların altında böylesine ezilmemiştir. Yürüdükçe yeni bir hatıraya

rastlıyordum. Irmak boyunca yürüyerek aşağıya indim. Bir çiftliğin bulunduğu yere geldim. Eskiden bu yoldan çok geçmiştım. Orada çocuklarla suyun üstünde taş sektirme yarışı yapardık. Şimdi çok iyi hatırlıyorum: Bazen orada durup garip duygularla suların akışını seyredirdim. Suyun akıp gittiği yerlerin kim bilir ne kadar esrarlı olduğunu hayal ederdim. Hayal gücümün sınırları orada sona ererdi. Ama ben bununla yetinmez, durmadan uzaklara kadar gider ve görülmeyen uzak yerlerin manzarası içinde kendimi kaybediverirdim. Bak dostum, atalarımız böyle dar bir çevre içinde yaşadıkları hâlde, ne kadar mutluydular! Duyguları ve anlatışları da ne kadar temizdi. Ulyss'in denizleri sonsuz, dünyayı uçsuz bucaksız sanması ne kadar gerçek, insanca, içten gelen, duygulu ve esrarlı bir şeydir. Şimdi bir okul çocuğu gibi, Dünya'nın yuvarlak olduğunu söylesem neye yarar? İnsanoğlunun, yaşamak ve sonunda kalıbını dinlendirmek için pek küçük bir toprak parçasına ihtiyacı vardır.

Şimdi prensin av köşkündeyim. Onunla iyi vakit geçiriyorum. Prens doğru ve temiz bir insan. Ama çevresini, hiç anlayamadığım garip insanlar çevirmiş. Bunların hepsine dalavereci diyemiyorsam da, namuslu insanlar da sayılmazlar. Bana karşı bazen iyi davranıyorlar ama yine de onlara güvenemiyorum. Hoşuma gitmeyen bir şey de, prensin sadece işittiklerinden ve okuduklarından söz etmesi; hem bunları, sanki kendi düşünceleri yokmuş gibi salt başkalarının kendisine telkin ettiği görüş açısından anlatıyor.

Bunun yanında, düşüncelerime ve bilgilerime değer veriyor ama duygularımı umursamıyor. Oysa bana gurur veren tek şey duygularımdır. Her şeyin kaynağı, bütün gücü ve kuvveti, bütün sevinçleri ve acıları veren kalptir. Benim bildiklerimi herkes bilir ama bu kalp yalnız benimdir.

25 Mayıs

Bir tasarım vardı. Gerçekleştirenceye kadar bunu size söylemek istemiyordum. Fakat artık vazgeçtiğim için söyleyebilirim. Savaşa katılmak istiyordum; çoktandır bunu kafama koymuştum. O yüzden prensin ardı sıra buralara kadar geldim. Çünkü Prens ... ordusunda generaldir. Bir gezinti sırasında ona düşüncemi açtım. İsteğime karşı koydu. İleri sürdüğü nedenleri kabul etmeseydim anlamsız bir inatçılık etmiş olurdu.

11 Haziran

Ne dersene de, burada daha fazla kalamayacağım. Ne yapayım ki burada? Zaman bir türlü geçmiyor. Prens bana elden geldiği kadar iyi davranıyor ama ben gerçek yerimi bulmuş değilim. Aslında ortak olan hiçbir şeyimiz yok. Akıllı bir insan olmakla beraber pek bayağı cinsten bir kafası var. Gelişigüzel yazılmış bir kitabı okuyormuşum gibi, artık onunla konuşmaktan zevk almıyorum. Daha sekiz gün burada kalacağım. Ondan sonra yine başıboş dolaşmaya başlayacağım. Burada yaptığım en iyi iş resimlerim. Prens sanattan anlıyor. Birtakım saçma bilgilerin, bayağı terimlerin dar çerçevesi içinde sıkışıp kalmasa daha da iyi anlayacak. Bazen onu yakın bir ilgiyle tabiata ve sanata yaklaştırdığım zaman sadece beylik bir sanat sözü söyleyerek kendini göstermeye çalışınca dişlerimi gıcırdatıyorum.

16 Haziran

Evet, doğru, ben sadece bir gezginci, başıboş dolaşan bir kişiyim bu dünyada. Peki, siz benden başka türlü müsünüz sanki?

18 Haziran

Nereye mi gitmek istiyorum? Aramızda kalsın, bunu sadece sana söyleyeceğim. Daha on dört gün burada kalmak zorundayım. Ondan sonra da ... madenlerini ziyaret etmek istiyorum. Ama asıl sorun bu değil: Ben yalnız Lotte'ye yaklaşmaya çalışıyorum. Hepsi bu kadar. Şu kalbimin hâline gülüyorum ve karşı koyamayıp ne isterse yapıyorum.

29 Temmuz

Hayır, iyi olmuş. Her şey pek güzel olmuş. Ben onun kocası olsam... Ah, beni yaratan ulu Tanrım! Bu sonsuz mutluluğu bana bağışlasaydın, bütün ömrüm sana dua etmekle geçerdi. Sana karşı gelmek istemiyorum; bu gözyaşlarımdan, anlamsız isteklerimden dolayı beni affet! Evet, o benim eşim ha! Dünyanın bu en güzel varlığını kollarımın arasına alabilseydim! Albert, onun endamlı vücudunu sardıkça bütün vücudum ürperiyor, Wilhelm.

Acaba bunu söylesem mi? Niçin söylemeyeyim, Wilhelm? Lotte benim olsaydı, onunla olduğundan daha büyük bir mutluluk duyardı Albert. O, kalbin bütün arzularını karşılayabilecek yetenekte bir kimse değildir. Bir çeşit duygu eksikliği ya da ne dersen de işte, bir eksiklik var onda. Güzel bir kitap okurken Lotte ile ikimizin kalpleri bir noktada birleşiyor, ama bu onun gönlünde herhangi bir duygu uyandırmıyor. Bunun gibi daha yüzlerce olay vardır ki, duygularımız onunkilerin üstüne çıkar. Ama Wilhelm, onu bütün kalbiyle seviyor. Böyle bir sevgi neye değmez ki! Çekilmez bir adam geldi, mektubumu yarıda bıraktırdı. Gözyaşlarım kurudu. Aklım dağıldı. Hoşça kal, dostum!

4 Ağustos

Biliyorum bu hâle düşen dünyada yalnız ben değilim. Bütün insanlar ümitlerinde aldanmış, beklediklerini bulamamıştır. İhlamur altında tanıdığım o iyi kalpli kadını ziyaret ettim. Büyük oğlu, sevinç çılgınlıkları ile bana doğru koştu, onun gürültüsü annesini de sürükledi. Kadın pek bitkin görünüyordu. Bana ilk sözü şu oldu: "Ah, benim saygıdeğer efendim, Hans'cığım öldü." Hans çocukların en küçüğüydü. Sesimi çıkarmadım. "Kocam da," dedi, "İsviçre'den eli boş döndü. Bazı iyiliksever insanların yardımını olmasaymış neredeyse dilenmek zorunda kalacaktım. Üstelik yolda hastalanmış da..." Ona bir şey söyleyemedim. Yalnız çocuğuna bir bağışta bulundum. Kadın, sepetinden birkaç elma almamı rica etti. Elmaları aldım ve bende acı bir hatıra bırakan bu yerden uzaklaştım.

21 Ağustos

Bir anda benim için her şey değişiveriyor, neredeyse an içinde yaşıyorum. Bazen hayatın tatlı pırıltısı bana yine ışık saçmaya başlıyor ama bu pek kısa sürüyor. Böyle hayallere dalıp kendimi kaybettiğim zaman kafamda dolaşıp duran o düşünceyi söküp atamıyorum. Albert ölse, nasıl olur diyorum. Evet, o zaman o senin olabilir. Bu düşüncenin peşine takılıp giderken önümde uçurumlar oluştuğunu görünce de titreyerek geriliyorum.

Şehirde dışarı çıkarken, vaktiyle Lotte'yi alıp dansa götürürken ilk defa geçtiğim yoldan giderim. O zamanlar her şey bambaşkaydı. Her şey, evet her şey geçip gitti artık. O zamanki duygularımın hepsi kayboldu, bir damlası bile kalmadı. Ben şimdi, gençliğinde yaptırdığı ve türlü türlü güzelliklerle donattığı, ama şimdi yanıp yıkılmış şatosuna dönen ve bu şatoyu ölüm hâlindeyken büyük ümitlerle sevgili oğluna terk eden bir prenze benzetiyorum kendimi.

3 Eylül

Bazen anlayamıyorum, ben onu böyle çok, böyle içten sevdiğim, ondan başka hiçbir şeyi görmediğim ve bilmediğim hâlde nasıl oluyor da, başkalarını seviyor, sevebiliyor!

4 Eylül

İşte böyle, tabiat sonbahara yaklaştıkça benim de içimde ve çevremde her şey solmaya başlıyor. Ağaçların yaprakları dökülünce benim de sanki kolum kanadım kırılıyor. Oraya ilk gidişimde tanıdığım bir köylü delikanlısını sana anlatmamış mıydım yoksa? Bu defa da Wahlheim'da onu sordum. İşinden kovulduğunu söylediler. Nereye gittiğini bilen de yoktu. Dün ona başka bir köyün yolunda rastladım. Beni hatırladı, konuştuk. Bana başından geçenleri anlattı. Bunları şimdi sana anlatınca ne kadar üzüldüğümü de kolayca anlarsın. Ama neye yarar bunlar? Beni üzen, hasta eden şeyleri neden kendime saklamıyorum ki? Neden seni de üzüyorum? Neden daima bana acımak ve beni azarlamak fırsatını veriyorum sana? Ne yapayım, bu da benim kaderim.

Delikanlı önce üzüntüsünü belli etmemeye çalışarak ve ürkek, sorularına cevap verdi. Ama aynı yolun yolcusu olduğumuzu anlayınca hemen açıldı. Yaptığı hataları anlattı, başına gelenlerden yanıp yakıldı. Ne olurdu, dostum, söylediklerini sana olduğu gibi yazabilseydim; içini döktü, anlattı durdu. Anılarını tazelemek onu mutlu ediyordu. Hanımına olan sevgisi günden güne artmış. Sonunda ne yaptığını, kendi deyimiyle, nereye başvuracağını bilemez hâle gelmiş. Yemekten içmekten kesilmiş. Uyku uyuyamaz, soluk alamaz olmuş. Yapmaması gereken şeyleri yapmaya başlamış. Kendisine verilen işleri unutupmuş. Sanki kötü ruhlar peşinden kovalıyormuş. Bir gün hanımının yukarıdaki odalardan birinde olduğunu görünce arkasından gitmiş. Daha doğrusu onun peşinden sürüklenmiş. Kadının, yalvarmalarına kulak asmayınca onu zorla yola getirmek istemiş. Bunu nasıl yapabildiğini kendisi de bilmiyor. “Tanrı şahidimdir ki, şimdiye kadar ona karşı kötü niyet beslemedim, onunla evlenip birlikte yaşamaktan başka bir şey istemedim,” diyor. Uzun

uzadıya anlattıktan sonra duraklamaya başladı. Daha söyleyecekleri olduğu belliydi. Ama fark ettim ki söylemek cesaretini de gösteremiyordu. En sonunda, kadının bazen kendisine yüz verdiğini ve yakınlık gösterdiğini çekine çekine anlattı. Birkaç defa durakladı ve sonra bunu söylemekle onun namusunu lekelemek amacını gütmemediğini, onu eskisi gibi sevdiğini ve saydığını tekrar tekrar söyledi. Böyle şeyleri ağzına almak bile aklına gelmezken, kendisinin kötü ve düşüncesiz bir insan olmadığına beni inandırmak için bunları söylediğini anlattı. Sana her zaman söylediklerimi şimdi yineleyeceğim, dostum. Onu sana gördüğüm gibi, gözümün önüne geldiği gibi anlatabilseydim. Onunla aynı kaderi paylaştığımı, paylaşmam gerektiğini duyabileceğin gibi sana her şeyi söyleyebilseydim. Ama bu kadarı yeter, çünkü kaderimi ve beni de tanıyorsun ne de olsa. Beni bütün zavallıların, hele şu zavallının dert ortağı eden şeyi çok iyi biliyorsun.

Yazdıklarımı bir daha gözden geçirince hikâyenin sonunu yazmayı unuttuğumu anladım. Gerçi bu kendiliğinden de kolayca anlaşılır ya! Kadın, ona karşı direnir. Bu sırada kadının kardeşi üstlerine gelir. Bu adam ona çoktandır ona kin besliyor, oradan ayrılmasını istiyormuş. Kız kardeşi evlenirse mirasının kendi çocuklarının elinden kaçacağından korkuyormuş. Çünkü kadın, çocuksuz olduğundan, mirası da onun çocuklarına düşüyormuş. Bu olay üzerine adam onu kapı dışarı etmiş. Olayı da her yerde dedikodu konusu yapmış. Bu yüzden kadın, istese bile onu tekrar evine kabul edemeyecek hâle gelmiş. Şimdi başka bir hizmetkâr tutmuş. Fakat kardeşi onu da çekemiyormuş. Kadının bu adamla evleneceği söyleniyormuş. Ama delikanlı buna meydan vermemeye kararlıymış.

Söylenenleri sana olduğu gibi, hiçbir şey eklemeyen anlattım. Hatta diyebilirim ki, benim anlatışım pek sönük kaldı. Eskisinden beri alıştığımız kelimeleri kullandığım için olayı bütün inceliğiyle anlatamadım. Bu sevgi, bu bağlılık, bu düşkünlük bir şairin uydurması değil. Cahil ve kaba dediğimiz insanların gönlünde bu duygular bütün kuvvetiyle ve temizliğiyle yaşıyor. Asıl biz aydınlar adamakıllı bozulmuşuz. Yalvarırım, bu olayı samimiyetle oku! Bugün bunları yazarken sakinim. Görüyorsun her zamanki gibi elim titremiyor, mürekkebi etrafa sıçratmıyorum. Oku, sevgili dostum, oku! Hem iyi bil ki, bu aynı zamanda dostunun da hikâyesidir. Benim de başıma gelen ve gelecek olan budur. Oysa ben, kendisiyle boy ölçüşmeye yanaşmadığım o zavallı delikanlının yarısı kadar bile cesur ve kararlı değilim.

5 Eylül

Lotte, işleri dolayısıyla köye giden kocasına yazdığı mektubuna şöyle başlıyordu: "Dostum, biricik sevgilim, mümkün olduğu kadar çabuk gel, sabırsızlıkla seni bekliyorum." O sırada bir arkadaşı geldi, haber getirdi; sonradan ortaya çıkan bir takım işler yüzünden Albert hemen dönemeyecekmiş. Mektup bir kenarda kalmış, akşamleyin benim elime geçti. Mektubu okuyunca gülümsedim. Lotte niçin güldüğümü sordu. "Hayal ne tatlı bir şeydir," dedim, "Bir an için, onun bana yazılmış olduğunu sandım." Sesini çıkarmadı. Canı sıkılmış gibiydi. Sustum.

6 Eylül

Lotte ile ilk defa dans ettiğim zaman giydiğim mavi frakı çıkarmak bana epeyce zor geldi. Ama artık iyice eskimişti. O fraka benzeyen bir tane daha yaptırdım. Yakası ve şeridi aynen öyle. Onun gibi bir de sarı yelek ve pantolon. Ama ötekinin yerini tutmayacak. Bilmiyorum, belki zaman geçtikçe bunun da değeri artar.

12 Eylül

Lotte, kocasını almaya gitmişti, birkaç gün yoktu. Bugün odasına gittim, beni karşıladı. Sevinçle elini öptüm. Bir kanarya, aynanın önünden uçarak geldi omzuna kondu. "Yeni bir arkadaşım," diyerek kuşu elinin üstüne koydu, "Çocuklar için aldım. Ama benim için de eğlence bakınız, ne kadar da güzel bir mahlûk! Ekmek verdiğim vakit kanatlarını çırparak gelir, elimi gagalar. Bakın, beni nasıl da öpüyor!" Dudaklarını uzatınca kuş, tattığı zevkin büyüklüğünü anlamış gibi o tatlı dudakların arasına gagasını sokuşturmaya çalıştı. "Sizi de öpsün," diyerek kuşu bana uzattı. Küçük gaga, Lotte'nin dudaklarından benimkilere çevrildi. Kuşun gagalamaları tatlı bir nefes, sonsuz bir zevkin müjdecisi gibiydi. "Kuşun öpücüğü pek de boşuna değil," dedim; "Kendine yiyecek aradığı için kuru okşamalardan memnun olmuyor." "Yiyeceğini benim ağzımdan da alıyor," dedi. Dudaklarının arasına aldığı birkaç ekmek kırıntısını kuşa uzattı. Bu dudaklarda masum bir sevginin bütün sevinci sonsuz bir tatlılık içinde gülümsüyordu.

Başımı çevirdim. O, benim karşımda bunu yapmamalıydı. Tanrısal bir masumiyetin ve mutluluğun bu türlü ifadeleriyle hayal gücümü ateşlememeli, hayata karşı duyduğum kaygısızlığın sürüklediği uykudan kalbimi uyandırmamalıydı. Ama neden olmasın? O bana çok güvenir. Onu ne kadar sevdiğimi de bilir.

15 Eylül

Şu dünyada henüz değerini kaybetmeyen birkaç şeye karşı anlayışsız, duyarsız ve duygusuz olan insanların bulunması beni neredeyse çıldırtacak. Lotte ile ... papazını ziyarete gittiğimiz zaman, altında oturduğumuz ceviz ağaçlarını anlatmıştım hatırlarsan. Tanrı bilir ya, bu güzel ağaçlar gönlüme her zaman en büyük huzuru vermiştir. Kilise meydanını ne kadar da güzelleştiriyor ve serin tutuyorlardı. Dalları da ne kadar büyüktü! Yıllarca önce onları diken iyi kalpli din adamlarını hatırlatıyorlardı. Okulun öğretmeni bize dedesinden duyduğu bir adamın adını söylemişti. Çok cesur ve iyi bir insanmış bu adamcağız. Bu ağaçların altında hep onu anarlardı. Şimdiki hâline bak, dün bu ağaçların kesildiğini anlatırken öğretmenin gözleri yaşardı. Evet, ağaçları kesmişler. Deli olacağım. Onlara ilk baltayı vuran iti elime geçirsem geberteceğim. Bahçemde böyle birkaç ağaç olsaydı bunlardan biri ihtiyarlayıp göçseydi kederden kendi kendimi yerdim, ama şimdi durup seyretmekten başka bir şey yapmak elimden gelmiyor. Yalnız, sevgili dostum, mesele duygulu olmakta. Köylülerin hepsi buna kızıyor. Sanıyorum, papazın karısı köye nasıl bir yara açtığını; yağında, yumurtasında ve buna benzer her şeyde teker teker duyacak. Bizim ihtiyar öldü, bu yeni

papazın karısı zayıf, hastalıklı bir yaratık. İnsan içine karışmamak için türlü bahaneler uydurur. Zaten kimse de dönüp ona bakmıyor ya! Bilgiç olmaya kapılmış bir kaçık. Din kitaplarının içine gömülmüş, Hristiyanlığın yeni ve ahlaki bir devrimi konusunda çalışıyor, Lavater'ın söylediklerine omuz silkiyor. Sağlığı perişan olduğu için, ona bu dünyada rahatlık yok. Benim ceviz ağaçlarımı işte böyle bir yaratık kesmiş. Görüyorsun, kendimde değilim. Düşün bir kere! Gereğe bak sen, ağaçların yaprakları dökülünce yeri kirletir ve nemli yaparmış, ağaçlar güneş ışığına engel oluyormuş, cevizler olunca çocuklar taş atıyormuş da bu da onun sinirine dokunuyormuş. Kennikot, Semler ve Michaelis'i karşılaştırırken derin düşüncelere dalınca gürültü patırtıdan rahatsız oluyormuş. Köyde herkesin, başta ihtiyarların üzüntülü olduğunu görünce, "Neden buna ses çıkarmadınız?" dedim. "Burada muhtarın sözüne kim karşı gelebilir?" diye cevap verdiler. Arada güzel bir şey de oldu. Karısının zevzekliği yüzünden bu kadarla yetinmeyen papazla muhtar, ağaçları aralarında paylaşmayı kararlaştırmışlar. Bunu duyan yönetim kurulu, onları sorguya çekmiş. Çünkü ağaçların bulunduğu kilise meydanında, kurulun da eskiden beri süregelen hak talepleri varmış. Böylece kurul ağaçları artırma ile sattı. Şimdi ağaçlar yerde yatıyor. Ah, ben prens olsaydım! Papazın karısını da, muhtarı da, kurulu da... Prens mi? Prens olsaydım, memleketin ağaçları beni ne ilgilendirirdi!

10 Ekim

Yalnız onun kara gözlerini görsem bana yeter. Canımı sıkın bir şey var; Albert umduğu kadar mutlu görünmüyor. Ben de

onu daha mutlu sanırdım. Ben... Onun yerinde... Böyle kesik kesik konuşmayı sevmem ama başka türlü anlatamıyorum işte. Bence bunlar yeteri kadar anlaşılıyor.

12 Ekim

Ossian, gönlümde Homer'in yerini aldı. Beni öyle bir dünyaya sürüklüyor ki! Ayın pırıltıları arasından atalarımızın ruhlarını sisler içinde hatırlatan bir fırtınanın estiği kırlarda dolaşıyorum. Dağlardan, ormandaki rüzgârın uğultusu içinde, ruhların zayıf iniltilerini, sevgilisinin yosun kaplı, sonra etrafını otlar bürümüş mezarı başında inim inim inleyen kızın feryatlarını işitiyorum. Oralarda ağır ağır yürüyen yaşlı şairi buluyorum sonra. Geniş kırlarda atalarının ayak izlerini arıyor hissediyorum. Ama sadece onların mezarını buluyor ve fırtınanın çalkaladığı denizde kaybolan sevimli akşam yıldızına doğru inleyerek bakıyor. O sevimli pırıltı, yiğitlerin yollarını aydınlattığı, ay ışığının zaferden dönen, çelenklerle süslü gemilerine ışık saçtığı geçmiş zamanlar yiğitlerinin ruhlarında yeniden canlanıyor. Alnındaki derin kederi okuyorum. Yalnız kalan bu son kahramanın bitkin hâlde mezara doğru eğilişini görüyorum. Ölülerinin kaybolmaya yüz tutmuş gölgesinde yeni yeni ve yakıcı sevinçlerle kendine gelmeye çalışıyor. Soğuk toprağa, rüzgârın dalgalandırdığı uzun çimenlere doğru eğiliyor ve haykırıyor: “Beni en iyi zamanlarımdan tanıyan o yolcu gelecek ve şair nerede, Fingal'in büyük oğlu nerede?” diye soracak. “Şimdi mezarının üstünde dolaşıyor ve beni dünyada boşuna arıyor.” Ah dostum! Asil bir savaşçının kılıcını alıp ağır ağır ölüme götüren yakıcı

acılarından yiğidimi kurtarmak, kurtuluşa kavuşan o yarı tanrıya kendi ruhumu yollamak istiyorum.

19 Ekim

Ah, nedir bu boşluk! Göğsümde şiddetle duyduğum bu korkunç boşluk! Durup durup kendi kendime, onu bir kere, yalnız bir kere bağırma basabilsem; bütün bu boşluk dolacak diyorum.

26 Ekim

Evet, dostum, insanın hayatta bir varlıktan çok az, ama pek az nasibi olduğunu giderek daha iyi anlıyorum. Lotte'ye bir arkadaşı gelmişti. Ben de bitişik odaya girip elime bir kitap aldım. Fakat bir türlü okuyamadım. Kalem alıp yazmaya başladım. İçerde alçak sesle konuştuklarını duydum. Birbirlerine manasız şeyler, şehirden haberler anlatıyorlardı. Falanca evlenmiş, öteki hasta, diğeri de çok hastaymış. Bir tanesi: "Kuru bir öksürüğe tutulmuş, yüzü bir deri bir kemik olmuş, iki de bir fenalık geçiriyor; yaşadığı hayat değil," diyordu. Lotte de, "N. N.'nin durumu da iyi değil," dedi. Öteki, "Her tarafı şişmiş," diye ekledi. Onlar konuşurken ben de hayalimde bu zavallıların yatakları yanında bulunuyordum. Onların nasıl istemeyerek hayata sırt çevirdiklerini görüyordum. Hâlbuki Wilhelm, bizim hanımlar tanımadıkları biri ölüyormuş gibi kayıtsızca bundan söz ediyorlardı. Etrafıma bakıp odaya göz gezdirince Lotte'nin elbiselerini,

Albert'in kâğıtlarını, artık iyice alışık olduğum şu mobil yağı, hatta bir de mürekkep şişesini görüyorum ve şöyle düşünüyorum: Senin bu evdeki yerin nedir? Herkes için her şeysin. Dostların sana değer veriyor. Onlara neşe ve sevinç getiriyorsun. Sanıyorum ki, onlar sensiz olamazlar. Ama sen bir gitsen, bu çevreden uzaklaşsan, senin yokluğunu, bıraktığın boşluğu hissedecekler mi? Bu boşluğu duyacaklarsa, bu ne kadar sürecek? İnsan hayatta geçici bir yolcudur. Kendi varlığına en çok inandığı, dostlarının hatıralarında ve gönüllerinde en çok izler bıraktığını sandığı yerde bile kalplerden silinir ve izleri kaybolur. Hem de ne çabuk!

27 Ekim

Çok zaman göğsümü parçalamak, beynimi dağıtmak istiyorum; biz insanlar birbirimiz için ne kadar az şey yapabiliyoruz! İçimde sevgi, sevinç, sıcaklık ve coşkunluk yoksa bunu bana kimse veremiyor. Kalbim mutluluk içinde bile olsa, karşımda soğuk ve cansız duran bir kimseyi mutlu edemiyorum.

27 Ekim

Çok şeye sahibim. Ama onu düşünmek her şeyimi silip süpürüyor. Nelerim var! Fakat onsuz her şey bana hiç oluyor.

30 Ekim

Belki yüz kere onun boynuna atılmamak için kendimi nasıl tuttum bilemezsin. Ulu Tanrı bilir, karşınızda bu kadar çok güzellikler görüp de onlara dokunamayışınız ne kadar da zordur! Oysa dokunmak, doğanın insana verdiği bir içgüdüdür. Çocuklar her gördüğü şeyi tutmak istemezler mi? Ya ben?

3 Kasım

Tanrı bilir ya, kaç defa yatağa yatarken bir daha hiç uyanmamayı istemiş ve hatta bazen bunu umut etmişimdir bile. Sabahleyin gözlerimi açıp Güneşi tekrar görünce yine kederlenirim. Ne olur, bir kaçık olaydım, havaya, başka bir kişiye, yolunda gitmeyen bir işe suçu yükleyseydim. Belki o zaman bu çekilmez derdi üstümden atabilirdim. Ne talihsizmişim! Bütün kabahatin yalnız bende olduğunu iyice anlıyorum. Ama neden suç olsun? Bir zamanlar tüm sevinçlerin kaynağı gibi, şimdi de bütün kederlerin kaynağının bende olması yetmez mi sanki? Vaktiyle duygular içinde yüzen, her adımda kendime bir cennet yaratan, bütün dünyayı sevgiyle kucaklayacak bir kalbi olan ben değil miydim? Bu kalp şimdi ölü... Artık coşmuyor o. Gözyaşlarım kurudu. Ferahlatıcı gözyaşlarımın artık tazelemediği duygular alnımı bir korku ifadesiyle buruşturuyor. Çok acı çekiyorum, çünkü hayatımın tek sevincini, çevremde yeni dünyalar yaratan, yüce ve canlandırıcı yaşam gücümü kaybettim. Yok artık o, yok artık. Pencereden, uzaktaki tepelere bakınca sabah güneşinin sisleri deldiğini, henüz uyanmış yeşil çimenlerin üstüne ışık saçtığını, sevimli ırmağın yaprak dökmüş söğütlerin arasından

kıvrıla döküle bana doğru geldiğini görüyorum. Ama bu güzel tabiat cansız bir tablo gibi karşımda duruyor. Tüm bu güzellikler kalbimde bir damlacık mutluluk uyandırıp beynime gönderemiyor. Tanrının huzurunda kurumuş bir çeşme, delik, eskimiş bir kova gibi duruyorum. Kaç defa kendimi yerlere atıp, başının üstündeki göğün tunç gibi kaskatı durduğu ve toprağın susuzluktan çatladığı zamanlarda yağmur isteyen bir çiftçi gibi Tanrıya bana gözyaşı vermesi için yalvardım. Ama biliyorum ki, Tanrı yağmurunu ve güneşini bizim bu öfkeli yakarışlarımızla vermez. Ama şimdi hatırlıyorum da içimi kemiren o eski günler neden öyle tatlıydı? Tanrının rahmetini sabırla beklediğim, bana verdiği sevinci içten ve minnet dolu bir kalple duyduğum için mi?

8 Kasım

Her işte aşırıya gittiğim için bana darıldı. Ama ne sevimli bir darılıştır bu! Bazen bir bardaktan başlayıp şarap şişesini dibine kadar içmek gibi bir aşırılık yüzünden, "Böyle yapmayın!" diyordu, "Beni, Lotte'yi düşünün!" "Sizi düşünmek mi?" dedim; "Bunu bana söylemek ihtiyacını mı duyuyorsunuz? İstesem de istemesem de, siz daima benim içimdesiniz. Mesela bugün, geçenlerde arabadan indiğiniz yerde oturuyordum..." Ortaya attığı konunun derinlerine dalmayayım diye başka şeylerden söz etmeye başladı. Ben artık kendimde değildim, dostum! Onun elinde oyuncağım.

15 Kasım

Teşekkür ederim. Wilhelm! Bana acıyorsun, samimi öğütler veriyorsun. Ama yalvarırım, biraz sakın ol! Bırak şu fırtınayı böyle geçireyim! Bütün yorgunluğuma rağmen, daha dayanacak gücüm var. Dinî inancımın sağlam olduğunu bilirsin. İnancın, güçsüz kalanlara destek, susuzluktan cayır cayır yanan sevgilinin yüreğine su serpecek bir kaynak olduğunu anlıyorum. Ama acaba bu herkese nasip olmuş mudur, olacak mıdır? Şu koca dünyaya bir göz at! Binlerce insanın bundan nasibini almadığını göreceksin. Yine daha binlerce insan bundan yoksun kalacaktır. Peki, acaba bu bana nasip olacak mı? Tanrının elçisi bile, onun kendisine bağışladıklarının her zaman yanında olacağını söylemiyor mu? Acaba ben Tanrının bağışladıklarından mıyım? Ya, kalbimin bana sezdirdiği gibi, Tanrı beni kendine alıkoymuşsa? Yalvarırım beni yanlış anlama! Bu masum sözlerimde bir alay kokusu arama! Senin önüne ruhumu olduğu gibi seriyorum gizlim saklım yok. Yoksa hiç konuşmazdım. Benim gibi başkalarının da pek az bildiği konular üzerinde ağzımı bile açmak istemem. İnsanın kaderi, nasibini aldıktan sonra göçüp gitmekten başka nedir ki? Bu kadehten içenler peygamberin bile acıdan yüzünü buruşturmuşken, ben niçin büyüklük satıp bundan tat aldığımı göstermeye kalkışayım? Söylemekten niçin çekineyim? Öyle korkunç anlar geçiriyorum ki, bütün varlığım olmak veya olmamak arasında titriyor, geçmiş günler bir şimşek gibi geleceğin karanlık uçurumları üstünde parıldıyor; çevremde her şey batıyor, sanki dünya benimle birlikte altüst oluyor. İyice çökmüş, gücü kesilmiş ve durmadan uçuruma yuvarlanan bir kimsenin çaresizlik içinde çabalarken derin inilti hâlinde gelen sesi değil mi bu? "Tanrım! Tanrım! Bu kulunu niçin yüzüstü bıraktın?" Gökyüzünü bir bez gibi perde perde açan elin sahibi bile bunu

söylemekten kurtulamamışken, ben niçin bundan utanayım,
niçin çekineyim?

21 Kasım

Beni de, kendini de yok edecek zehri hazırladığını görmüyor,
anlamıyor. Bana uzattığı ölüm zehrini büyük bir minnetle bir
bardakta yuvarlıyorum. Sık sık, hayır sık sık değil, ara sıra
bana yönelttiği tatlı bakışlar, elinde olmadan duygularımı
benimsediğini gösterirken yüzünde okunan memnuniyet,
çektığım acılardan dolayı alnında izler yapan acınmalar, nedir
bütün bunlar?

Dün ayrılırken bana elini uzatarak, "Güle güle, sevgili
Werther!" dedi. Sevgili Werther! İlk defa olarak bana böyle
diyordu. Bu söz iliklerime kadar işledi. Dönüp dolaşp belki
yüz defa kendi kendime bunu tekrar ettim. İçimden bunu
söyleyerek yatacağım sırada birden, "İyi geceler sevgili
Werther!" dedim. Sonra da kendime güldüm.

22 Kasım

"Onu bana ver!" diye Tanrıya yalvarıyorum. Ama çok zaman
da onu benim sanıyorum. "O benim olsun!" diyemiyorum,
çünkü o başkasının. Acılarımınla alay ediyorum. Gönlümü kendi
hâlime bıraksam, birbirine en aykırı duygular bir araya gelecek
ve biliyorum içinden çıkamayacağım.

24 Kasım

Neler çektiğimi o da anlıyor. Bugün bana öyle bir baktı ki, bakışı kalbimin en derinine işledi. Onu odasında yalnız buldum. Hiçbir şey söylemedim. O da yalnızca bana bakıyordu. Ondaki çekici güzelliği, yüzünde parlayan ruh yüceliğini görmüyordum artık. Bütün bunlar gözümün önünden silinmişti. Çok daha etkili bir bakışla beni büyülemişti. Bu bakış, samimi bir acıma, tatlı bir ürperme ile doluydu. Niçin ayaklarına kapanmıyordum? Neden boynuna atılıp bu bakışa binlerce öpücükle cevap vermiyordum? Çareyi piyanoya kaçmakta buldu. Hem çaldı, hem de hafif ve tatlı sesiyle güzel güzel söyledi. Dudakları bana hiç böyle güzel görünmemişti. Sanki bu dudaklar piyanodan çıkan tatlı sesleri emmek için iştahla aralanmıştı. Yalnız bu seslerin gizli yankısı sadece o güzel ağızdan duyuluyor gibiydi. Ah, ne olur, sana bunları duyduğum gibi anlatabilseydim! Daha fazla dayanamadım. Başımı öne eğdim ve yemin ettim: Ey, üstünde meleklerin uçtuğu güzel dudaklar, size bir öpücük kondurmaya hiçbir zaman cesaret etmeyeceğim. Ama bunu istiyorum da... Fakat görüyor musun? Onu lekelemek kaygısı bir duvar gibi karşıma dikiliyor. Sonra bunun günahını çekmek de var. Günah mı?

26 Kasım

Bazen kendi kendime şöyle diyorum: Bu kader yalnız sana özel. Senden başka herkes mutlu. Hiç kimse böylesine acı çekmemiştir diyorum. Sonra eski bir şairi okuyorum ve kendi

kalbimin içini görüyormuş gibi oluyorum. Derdim çok büyük. Benden önce bu kadar çok acı çeken olmuş mudur acaba?

30 Kasım

Anlıyorum, ben artık kendime gelemeyeceğim. Nereye gitsem, beni zıvanadan çıkaracak bir olayla karşılaşıyorum. Bugün yine öyle oldu. Ah kaderim! Ah şu insanlık! Öğle üzeri dere kenarında geziyordum. Canım yaşamak istemiyordu. Her taraf ıssızdı. Dağdan soğuk ve rutubetli akşam rüzgârı esiyordu. Vadinin üstüne koyu yağmur bulutları toplanıyordu. Uzaktan yeşil renkte ceketli birisini gördüm. Kayaların arasında dolaşüyor, yerden ot topluyordu. Yanına yaklaştım. Ayak seslerini duyunca bana doğru döndü. Pek ilgi çekici bir yüz ifadesi vardı. Asıl dikkati çeken de bu ifadedeki sessiz keder hâliydi. Ama bu, onun yüzüne bir tatlılık veriyordu. Siyah saçları ikiye ayrılıp iğnelerle tutturulmuş geri kalan kısmı da kalın bir örgü hâlinde omuzlarından aşağı sarkmıştı. Kıyafetinden fakir bir kimse olduğunu anladığım için, yaptığı işle ilgilenmemi hoş göreceğini düşünerek ne aradığımı sordum. Derin bir ah çekerek, "Çiçek arıyorum ama," diye cevap verdi, "Bir tane bile bulamıyorum." Gülümseyerek, "Şimdi çiçek mevsimi değil ki," dedim. Bana doğru yürüyerek, "Şimdi çiçekten bol bir şey yok," dedi. "Bizim bahçede güller ve iki çeşit hanım eli var. Birini bana babam verdi. Ayrık otu gibi çoğalıyorlar. İki gündür çiçek arıyorum, ama bulamıyorum. Aramadığınız zaman ayağınıza dolaşırlar. Sarısı ayrı, mavisi, kırmızısı ayrı. Kantar otunun güzel çiçeği olur mesela. Ama şimdi hiçbirini bulamıyorum." Hâlinde bir tuhafılık sezdim ve bir yolunu bulup sordum: "Ne yapacaksınız

bu çiçekleri?" Acayip ve titrek bir gülümseme yüz çizgilerini değiştirdi. Parmağını dudaklarının üstüne koyup: "Kimse duymasın ama," dedi, "Sevgilime bunlardan bir buket vereceğimi söyledim." "Bak bu güzel," dedim. "Oo," diye devam etti, "Onun başka hiçbir şeye ihtiyacı yok, çok zengin." "Öyleyse bukete sevinecek," dedim. "Onun mücevherleri ve bir de tacı var. Hükümet bana alacaklarımı ödeseydi, başka türlü bir insan olurdu. Zamanında benim de hâlim vaktim iyiydi. Şimdi ne elde kaldı, ne avuçta. Ben artık..." Gökyüzüne çevirdiği ıslak gözleriyle her şeyi anlatıyordu. "O zamanlar mutluydunuz demek öyle mi?" diye sordum. "Ah, o günleri çok arıyorum," dedi. "Öyle mutlu, öyle kaygısız, sudaki balık gibi tasasızdım." Biz böyle konuşurken yolda yaşlı bir kadın görüldü. "Heinrich!" diye bağırdı, "Neredesin, Heinrich? Seni aramadığımız yer kalmadı. Yemek yiyeceğiz haydi gel!" Kadına yaklaşarak: "Sizin oğlunuz mu?" diye sordum. "Evet efendim, o benim zavallı oğlum," diye cevap verdi. "Tanrı onu bana dert diye vermiş." Sordum: "Ne zamandan beri böyle?" "Altı aydan beri böyle, sessiz bir hâli var," dedi. "Tanrıya şükür, şimdi biraz daha iyice. Önceleri bir yıl kadar iyice deliydi. Tımarhanede onu zincire bile vurdular. Şimdi kimseye zararı dokunmuyor. Krallarla, imparatorlarla aklını bozmuş. Eskiden kendi hâlinde iyi bir insandı. Bana bakıyordu. Eli kalem tutuyordu. Günün birinde bilmem ne oldu, bir kara sevdaya tutuldu. Üstüne şiddetli bir nöbet geldi; sonra da delirdi. Şimdi de gördüğünüz gibi işte. Ah, hepsini size anlatacak olsam..." Kadının sözünü kestim ve sordum: "Vaktiyle pek mutlu, pek iyi olduğunu söylüyor. Ne zamandı bu?" Acıyan bir gülümseyişle "Zavallı!" dedi, "Bununla, kendini bilmediği günleri kastediyor. O günler hiç ağzından düşmez. Bu sırada tımarhanedeydi, aklını iyice kaybetmişti."

Kadıncağz bu sözleri söylerken üstüme şimşek çakmış gibi oldu. Eline biraz para sıkıştırdım ve aceleyle uzaklaştım. Hızla yürüyerek şehre doğru giderken içimden şöyle diyordum: Bak, suda balık gibi kendinden habersiz yaşarken ne kadar mutluymuşsun! Ey ulu Tanrım! Önce akıl sahibi olup sonra onu kaybetmedikçe mutlu olmamak insanların kaderi mi? Zavallı deli, senin kederine de, içinde bulunduğın akıl perişanlığına da ne kadar imrendim bir bilsen! Ümitle dolu olarak sevgiline çiçek toplamaya gidiyorsun. Hem de kışın. Bulamadığına üzülüyorsun. Neden bulamadığını anlayamıyorsun. Bense ümitsiz ve amaçsız avare avare dolaşıyorum ve geldiğim gibi geri dönüyorum. Hükûmetten parayı alsaydım, neler yapardım diye düşünüyorsun. Zavallı yaratık, mutlu olamayışının suçunu başkalarına yüklüyorsun! Kederinin, yıkılan kalbinde, bozulan beyninde olduğunu bir türlü anlamıyorsun. Dünyanın bütün kralları bir araya gelseler seni bu durumundan kurtaramazlar.

Derdinde derman bulmak için çok uzaklara giden bir hastanın bu sebeple hastalığı daha çok depreşirse, ölüm ağrıları çoğalırsa onun hâline gülmeli mi? Ona gülen, belasını bulsun! Daralıp da ümidini kesince, derdini unutmak ve acılarından kurtulmak için peygamberin mezarına kadar gidenler var. Onlar sarp yollarda her adım attıkça topukları yarılrken, içindeki yaraya birer damla merhem bulur, bir gün daha fazla yürürse sıkıntıları daha azalır. Yumuşak yastıklar üzerinde oturan sizin gibi laf ebeleri de buna saçmalık der. Ulu Tanrım! Gözyaşlarımı görüyorsun. İnsanı bu kadar aciz yarattığın hâlde, onun elinde olanı alan, sana karşı beslediği birazcık inançtan bile yoksun bırakan kardeşler vermesen olmaz mıydı? Bir ot kökünden, bir asmadan şifa beklemek Sana inanmak değil midir? Her saat muhtaç olduğumuz şifayı ve avuntuyu çevremizde bulunan her şeye veren sen değil misin? Varlığının

derinliğine bir türlü ulaşamadığım, yüce Tanrım! Ruhum seninle dolu iken şimdi benden neden yüz çevirdin? Beni yanına çağır! Daha fazla bekletme! Bu dayanılmaz bir ateşle yanan ruhumun artık zerre gücü kalmadı. Bir baba, hiç beklemediği zamanda oğlu gelip de boynuna sarılsa ve: "Babacığım ben geldim! İsteğin üzere hayat yoluna daha fazla katlanmam gerekirken dayanamayıp yolu yarıda bıraktığım için bana kızma! Dünyanın durumu her yerde bir. Bir yanda zahmet ve çalışma, öbür yanda ödül ve sevinç. Ama bunlardan bana ne? Ben ancak senin yanında rahat ederim. Acımı da, sevincimi de senin yanında bulmak isterim," dese ona kızabilir mi? Sen, sevgili ve Ulu Tanrım, bu kulunu kapından kovar mısın?

1 Aralık

Wilhelm! Sana geçen mektubumda yazdığım mutlu deli, daha önce Lotte'nin babasının kâtibiymiş. O da Lotte'ye gönül vermiş. Önceleri bu sevdayı içinde saklamış, fakat sonra dayanamayıp açığa vurmuş. Bu sebeple de işinden çıkarılmış. Aklını kaçırmasının nedeni de buymuş. Bu hikâyenin beni ne kadar sarstığını şu kuru sözlerle bilmem sana anlatabiliyor muyum? Albert bana bunu tam bir soğukkanlılıkla anlattı. Sen de okurken onun gibi olacaksın belki.

4 Aralık

Yalvarırım sana, Wilhelm! Görüyorsun, işim bitik benim; daha fazla dayanamayacağım. Bugün yine onun yanındaydım. Piyanoda değişik melodiler çalıyordu, ben de oracıkta oturuyordum. Ama ne çalıyor, her şeyi nasıl bu melodilerde dile getiriyordu anlayamıyorum. Küçük kız kardeşi dizimin üstünde bebeğini giydirdiyordu. Gözlerim yaşardı. Öne doğru eğildim. Alyansı gözüme ilişti. Gözyaşlarım boşaldı artık. Sonra birden o eski tatlı melodiye geçti. İçimde bir ferahlık duydum. Geçmiş günleri, bu şarkıyı dinlediğim zamanları, araya giren acı ayrılık günlerini, boşa çıkan ümitleri hatırladım. Odada bir aşağı bir yukarı dolaşıyordum. Sıkıntıdan bunalır gibi oluyordum, duramıyordum işte yerimde. Kendimi tutamayıp ona doğru ilerleyerek, "Allah aşkına," dedim, "Bırakınız, yeter artık!" Durdu, dikkatle yüzüme baktı. İçimi sarsan bir gülümseyişle, "Werther," dedi, "Siz bugünlerde çok hastasınız. En sevdiğiniz yemekler bile sizi iğrendiriyor. Gidiniz! Yalvarırım biraz dinlenin!" Sürüklenircesine yanından ayrıldım, Tanrım! Neler çektiğimi görüyorsun: Bu acının da bir sonu var elbet.

6 Aralık

Bu hayal nasıl peşimi bırakmıyor bilemezsiniz! Uyanıkken, uykudayken içimde hep o var, hep o... Şimdi şurada gözlerimi kapasam, hayal gücüm sade onun kara gözlerini çarpıveriyor. Bunu nasıl anlatmalı, anlatamıyorum işte. O kara gözler uçsuz bucaksız bir deniz olmuş beni içine sarmış savuruyor, ya da bir uçurum oluvermiş beni içine çeken; duramıyorum artık, o gözler, o gözler tüm benliğimi sarıyor.

İnsan ne anlaşılabilir bir varlık! En gerekli olduğu yerde bütün gücünden yoksun değil mi? Sevinçten başı dönmüş olsa da, yine küçücük bir yerde kapalı değil midir? Sonsuzluklar içinde kaybolup gitmek isterken de dönüp dolaşır yine o kör ve soğuk akıl duvarına çarpamaz mı?

MEKTUPLARI DERLEYENDEN OKUYUCUYA

Dostumuzun ilgi çekici ve acılı son günlerine dair kendi eliyle yazdığı mektuplar elimizde olsaydı ne iyi olurdu! Onun bıraktığı mektuplar zincirini kendi açıklamalarımla kapamak zorunda kalmazdım böylece.

Onun hikâyesini bilen kimselerin ağzından gerekli bilgileri toplamakta kusur etmedim ben de. Bu iş pek kolay oldu. Anlatılanların hepsi en ufak noktaya kadar birbirini tutuyor. Yalnız, olaya adı karışan kimselerin karakterleri üzerindeki görüşler değişik, yargılsa birbirine hiç uymuyor. Bunun dışında, binbir güçlkle öğrendiğimiz bilgileri titizlikle anlattık, ondan kalan mektupları dikkatle okuduk, en küçük bir kâğıt parçasını bile gözden kaçırmamaya çalıştık. Ama olağanüstü kimselerle ilgili tek bir olayın bile bambaşka özellikte olan gerçek sebeplerini bulup çıkarmak epeyce zor bir iş.

Anlaşıldığına göre, Werther gün geçtikçe daha derin bir ümitsizliğe ve sıkıntıya düşmüştü. Gün oldu, acının derinliği içinde boğuldu; bütün varlığı yavaş yavaş eridi. Ruhunun ahengi iyice bozulmuştu. İçinde kaynayan bir ateş bütün varlığını altüst ediyor, birbirine oldukça zıt etkiler meydana getiriyordu. En sonunda bitkin bir hâle düştü. Bundan

kurtulmak için durmadan çırpınıyor, çırpındıkça bulduğu yeni çareler de bu yükün altında biraz daha batmasına sebep oluyordu. İçindeki sıkıntı, ruhunun geri kalan bütün gücünü, canlılığını, zekâsını yiyip bitirmesine sebep olmuştu. Artık dertlinin biri olmuştu. Mutsuzluğu durmadan artıyordu. Mutsuzluğu artıkça da yolunu şaşırıyordu. Albert'in dostları, uzun zaman beklendikten sonra mutluluğa kavuşmuş olan temiz ve kendi hâlinde bir adamın bu mutluluğunu devam ettirmek konusundaki davranışını, Werther'i iyi yargılamadığını dile getiriyorlar. Werther'in ise akşamları acılarıyla baş başa kalmak ve bütün zevklerden uzaklaşmak için kendini her gün biraz daha yiyip bitirdiğini ileri sürüyorlar. Bu kısa zaman içinde Albert hiç değişmemiş. Werther'i hep aynı şekilde sevmiş ve saymış. Çünkü o yine hep eski Albert'miş. Lotte'yi her şeyden çok seviyormuş. Onunla gurur duyuyormuş. Herkesin onu en güzel kadın olarak kabul etmesinden hoşnutmuş. O güzel varlığı masumca da olsa hiç kimse ile paylaşmak istemediği hâlde, ona karşı en ufak bir şüpheyi de iğrenç bulan Albert'e kötü insan denebilir miydi? Arkadaşları Werther gelince Albert'in çok zaman karısının odasını terk ettiğini söylüyorlar. Buna sebep, dostuna karşı bir kin ve nefret duyması değil, aksine onun sıkılacağını anlamasıydı.

Bir gün Lotte'nin babası hastalanmış yatıyordu. Arabasını göndermiş, kızını istemişti. Güzel bir kış günüydü; ilk kar her yanı kalın bir örtü gibi kaplamıştı. Werther ertesi sabah Lotte'nin ardından oraya gitti. Eğer Albert Lotte'yi almaya gelmezse, onunla birlikte geri dönecekti. Temiz kış havası onun kederini bir damla bile dindiremiyordu. Kalbi görünmeyen bir yükün altında eziliyordu. Bütün üzüntüler içine mihlanıp kalmıştı. Ruhunda bir acıdan öteki acıya geçişten başka hiçbir kıpırtı yoktu.

Durmadan böyle kendi kendisiyle boğuşurken, etrafındakilerin hâli de ona üzüntülü ve anlaşılmaz gibi geliyordu. Albert'le karısının bozduğunu sanıyor, bu yüzden kendine kızıyor ve Albert'e karşı gizli bir öfke duyuyordu.

Yolda giderken aklı hep bu konuya takılıyordu. Yavaşça, dişlerini gıcırdatarak, "Evet, evet," diyordu kendi kendine, "Nerede o sıkı, dostça, sevgi dolu, karşılıklı iyi ilişkiler, sağlam ve sarsılmaz bağlılık nerede şimdi! Bıkkınlık ve ilgisizlikten başka ne kaldı! Albert'i birtakım can sıkıcı işler, eşsiz ve bulunmaz karısından daha çok ilgilendirmiyor mu? Mutluluğun değerini anlayabiliyor muydu? Lotte'nin üstünlüğünü bilmiyor mu? Biliyorsa, onu neden çıldırması sevmiyor? Hem Lotte nasılsa onun değil mi? Doğru, onu çok iyi biliyorum. Bu düşünce kafama artık iyice yerleşti. Bu beni çıldırtacak, bir gün mezara yollayacak. Peki, Albert'in bana olan dostluğuna ne demeli? Lotte'ye olan düşkünlüğümü kendi haklarının zedelenmesi olarak görmüyor mu? Biliyorum, anlıyorum, beni görmek istemiyor; buradan uzaklaşmamı istiyor, varlığım ona sıkıntı veriyor."

Hızlı, hızlı yürürken bazen yavaşlıyor, duruyor, geri dönecek gibi oluyordu. Ama yine de durmadan ileri doğru yürüyordu. Bu türlü düşünceler içinde, kendi kendine konuşurken istemeyerek sonunda av köşkünün önüne vardı.

İçeri girdi. İhtiyara Lotte'nin orada olup olmadığını sordu. Evde bazı kıpırtılar vardı. Çocukların en büyüğü, Wahlheim'da bir cinayet işlendiğini, köylülerden birini öldürdüklerini söyledi. Bu onu pek fazla ilgilendirmedi. Odaya girdi. Lotte ihtiyaçla konuşuyordu. İhtiyar yargıç, hastalığına bakmadan cinayet yerine gidip olayı incelemek istiyordu. Cinayeti kimin işlediği henüz anlayamamıştı. Adamın ölüsünü sabahleyin evinin önünde bulmuşlardı. Dediklerine göre öldürülen adam,

dul bir kadının uşağıymış. Kadın daha önce yanında başka birisini çalıştırmış; geçimsizlik yüzünden de kovmuş. Werther bu sözleri işitince hızla yerinden fırladı. "Bu nasıl iş böyle!" diye haykırdı; "Hemen oraya gitmeliyim. Bir dakika bile durmamalıyım." Wahlheim'a koştu. İçinde bazı anılar canlandı. Birkaç defa konuştuğu, pek değer verdiği o adamın cinayeti işlediğinden hiç şüphe etmiyordu.

Ölüyü köyün lokantasına koymuşlardı. Oraya giderken ıhlamur ağaçlarının arasından geçince titredi. Vaktiyle burasını ne kadar çok severdi. Üstünde komşu çocuklarının oynadığı eşik kan lekeleri içindeydi. Sevgi ve bağlılık gibi en güzel iki duygu, oç almaya ve kan dökmeye çevrilmişti. Yapraksız büyük ağaçlar karla örtülüydü. Alçak kilise duvarını kaplayan çitler yapraklarını dökmüştü. Çitlerin arasından karla örtülmüş mezar taşları görülüyordu.

Önünde bütün köylünün toplandığı lokantaya yaklaştığı sırada bir gürültü koptu. Uzaktan birkaç silahlı adamın geldiği görülüyordu. Herkes katilin yakalandığını söylüyordu. Werther dikkatle baktı. Yanılmamıştı. Katil, o dul kadını çok seven uşaktı. Bir süre önce gizli bir öfkeyle bir ümitsizlik içinde dolaşırken ona rastlamıştı.

Werther ona doğru yürüyerek, "Ne yaptın sen, zavallı çocuk!" diye haykırdı. Suçlu hiçbir şey söylemeden ona baktı.

Susuyordu. En sonunda soğukkanlılıkla şöyle cevap verdi: "Ne o başkasının, ne de başkası onun olmayacak." Suçluyu lokantaya götürdüler. Werther de aceleyle oradan uzaklaştı. Bu olay ona çok dokunmuş, bütün benliğini alt üst etmişti. Bir an için kendi derdini, sıkıntısını unutmuştu. Şimdi yalnızca onu düşünüyordu. Onu kurtarmak isteği bütün düşüncelerini bastırıyordu. Onun çok mutsuz olduğunu derin bir kavrayışla anlıyordu. Evet, katildi ama masumdu. Kendini onun yerine koyuyor, herkesi de onun masumiyetine ikna edeceğine

inanıyordu. Onu savunmak istiyordu. Söyleyebileceği en ateşli sözler dudaklarının ucuna geliyordu. Av köşküne doğru koştu. Yolda giderken, yargıca söyleyeceklerini yavaşça mırıldanıyordu.

Evden içeri girince Albert'le karşılaştı. Buna biraz canı sıkıldı. Ama çabucak kendini topladı ve ateşli sözlerle yargıca düşüncelerini anlattı. Yargıç birkaç defa başını salladı. Werther bütün gücüyle, heyecanla ve tam bir zarafetle suçlu bir insanı temize çıkarmak için ne söylenmesi gerekiyorsa hepsini sayıp döktüyse de, kolayca anlaşılacağı üzere, yargıç kılını bile kıpırdatmadı. Onaylamanın aksine dostumuzun sözünü kesti, söylediklerini şiddetle reddetti, alçakça cinayet işleyen bir katili savunduğu için de ona çıkıştı. Böyle bir düşünce sistemiyle kanunların hükümsüz kalacağını, devletin güvenliğinin bozulacağını, bu türlü işlerde hatır gönül bilip sorumluluktan kaçınılamayacağını ve hiçbir zaman doğru yoldan ayrılmamak gerektiğini söyledi.

Werther bunları hiç dinlememiş gibi, hiç olmazsa adamın kaçmasına göz yumması için yargıca yalvardı. Yargıç bunu da kabul etmedi. Bu arada söze karışan Albert, ihtiyarın tarafını tuttu. Werther, artık ümit kalmadığını anlayınca, derin bir acı içinde evden çıktı gitti. Yargıç birkaç defa arkasından: "Hayır, suçlu kurtarılamaz!" diye tekrarlamıştı.

Bu sözlerin onu ne kadar etkilediğini, kâğıtları arasında çıkan ve o gün yazıldığı anlaşılan şöyle bir pusuladan anlıyoruz: "Seni kurtarmak imkânsız, zavallı suçlu! İyi anlıyorum, ikimizi de kimse kurtaramaz."

Werther'e en çok dokunansa, suçlunun durumuna dair son olarak Albert'in yargıcın yanında söylediği sözler olmuştur. Çünkü Albert, Werther konuşurken kendisine de dokundurulduğunu sezer gibi olmuştur. Zaten iyice düşünürse

bu iki kişinin de haklı olduğunu fısıldıyordu içinden gelen bir ses.

Bununla ilgili olarak, kâğıtları arasında bulduğumuz şu birkaç satır, Albert'le olan ilişkilerini açıklamaya yeter:

"Albert temizmiş, iyi kalpliymiş; bunları durmadan tekrarlamanın ne faydası var! Benim içim kan ağlıyor. Bu yüzden yargılarım da insafli olamaz."

Akşama doğru hava güzelleştiği ve buzlar erimeye başladığı için Lotte ile Albert eve yaya olarak dönüyorlardı. Yolda giderken Lotte ikide bir dönüp arkasına bakıyor, Werther'in yokluğunu duyduğu anlaşılıyordu. Albert, Werther'den söz açtı, adalete karşı gelmesinden hoşlanmadığını söyledi.

Derken, sözü onun ümitsiz aşkına getirdi ve Werther'in oradan uzaklaştırılmasının doğru olacağını anlattı. "Bu bizim için de iyi olacak," dedi. "Senden rica ediyorum, sana olan tavrını başka bir yöne çevirmeye, sık sık yaptığı ziyaretleri azaltmaya çalış. Böylesine sık gidip gelmesi dedikoduya sebep oluyor. Bunlar kulağıma kadar geliyor." Lotte tüm bunlara karşın susuyordu. Albert bundan alındı. Bir daha onun yanında Werther'in sözünü etmedi. Lotte ondan söz açsa bile Albert duymazlıktan gelir, sözü başka bir yöne çevirirdi.

Werther'in suçluyu kurtarmak için gösterdiği nafil gayret, sönmekte olan bir mumun son pırıltısıydı. Bu yüzden giderek acılar içine gömüldü, hiçbir iş yapamaz oldu. Adamın suçunu inkâr etmesi üzerine aleyhinde tanıklık yapmak için mahkemeye çağırılacağını işitince de büsbütün aklı başından gitti.

Şimdiye kadar geçen hareketli günlerde rastladığı bütün terslikler, elçinin yanında çektiği sıkıntı, uğradığı başarısızlıklar, onu üzen olaylar kafasında durmadan yeniden canlanıyordu. Bütün bunlar onu herhangi bir şey yapmaktan alıkoyuyordu. Artık ümitlerinin hepsi sönmüştü. Kendisini,

günlük hayattaki ufak tefek işleri bile yapamayacak kadar güçsüz buluyordu. Garip duygu ve düşüncelere, sonsuz bir kara sevdaya kendini kaptırmıştı. Rahatını bozan o güzel ve sevgili yaratıkla olan keder verici ilişkisinin yeknesaklığı içinde, hiçbir amacı olmadan kendi kendini yiyip bitiriyordu. Böylece, hazin bir sona doğru gittikçe yaklaştı. Aşağıya aldığımız birkaç mektubu, onun şaşkınlığını, üzüntüsünü, geçirdiği fırtınalı günleri, duyduğu bezginliği en iyi şekilde anlatıyor.

12 Aralık

Sevgili Wilhelm! Biliyor musun, şimdi ne hâldeyim? Kötü ruhların kovaladığı sanılan o zavallı, mutsuz insanların durumuna düştüm. Bazen deli gibi oluyorum. Bu bir korku değil. Göğsümü parçalayacak gibi olan, boğazımı sıkan anlaşılmaz bir iç fırtınası bu. Ah! İşte böylesi zamanlarda, kara kışın azgınlığına aldırmaııp geceleyn korkunç tipiler içine dalıyorum.

Dün gece yine böylesi bir ruh hâlindeydim ve dışarı çıkmak zorunda kaldım. Birden karlar erimeye başlamıştı. Irmağın taşıdığı, bütün derelerin kabardığını, Wahlheim'dan aşağıya doğru sevgili vadimin sular altında kaldığını söylediler. Gece yarısına doğru oraya koşturdum. Korkunç bir manzara ile karşılaştım. Bir kayanın üstünde durup ay ışığında bu hazin manzarayı gördüm, coşkun ırmağın suları tarlaları, çayırları ve çitleri çiğnemiş, rüzgârın uğultusu içinde fırtınalı bir deniz geniş vadiyi boydan boya kaplamış. Ara sıra ortalığa hafif bir karanlık çöküp de ay tekrar bulutların ardından sıyrılinca eşsiz güzellikteki pırıltılar içindeki dalgaların üst üste yığıldığını

seyrediyordum. İçimde bir titreyiş ve sonra çılgın bir istek duydum. Kollarımı açmış, uçurumun kenarında duruyor, kendimi aşağıya atmak istiyordum. Bütün dertlerimi ve acılarımı sulara gömmek isteği içinde ırpınıyordum. Dalgaların içinde kaybolup gittiğimi düşünmek bana sevinç veriyordu. Ah! Bütün acılardan kurtulmak için ayağımı yerden kesecek cesareti gösteremiyorum. Ama anlıyorum, saatim henüz dolmamış. Ah Wilhelm! Bir kasırğa gibi bulutları dağıtmak, dalgalara gem vurmak için varlığını feda etmeyi ne kadar istiyorum bir bilsen! Bu mahpusa böyle bir şey nasip olmayacak mı acaba?

Sıcak bir günde yaptığımız gezintiden sonra Lotte ile gölgesinde dinlendiğimiz söğüt ağacının bulunduğu yere hüznle baktım. Orasını da sular basmış, söğüt ağacı görünmüyor bile. “Ya o ayırklar, av köşkünün çevresi kim bilir nasıl olmuştur; fırtına kameriyemizi nasıl yıkmıştır!” diye düşündüm. Wilhelm! Bir tutsağın rüyasında sürülen ayırklar ve şerefli günleri görmesi gibi, çimde geçmiş zamanın pırlıtısı belirdi. Yerimden kıpırdamıyordum. Kendime kızmadım, çünkü ölüme koşmak cesaretini daima kendimde buluyorum. Keşke bunu yapsaydım. Şimdi burada, sonuna yaklaşmakta olan dertli günlerini birazcık daha uzatmak için kırlarda ırpı toplayan, kapı kapı ekmek dilenen yaşlı bir kadına benziyorum.

14 Aralık

Nedir bu, dostum? Kendi kendimden korkuyorum. Ona olan sevgim en yüce, en temiz ve kardeşçe bir sevgi değil mi? İçimde ona karşı kötü bir sevgi mi duydum yoksa? Yemin

etmek istemiyorum. Ama nedir bu rüyalar! Böyle birbirine zıt duyguları yabancı etkilere yoranlar ne kadar da haklıymış! Bu gece rüyamda... Bunu söylemek bile beni titretiyor... Onu kollarımın arasına aldım, bağırma sımsıkı bastım; aşkı fısıldayan güzel dudaklarını tükenmez öpücüklere boğdum. Gözlerim, onun gözlerinin verdiği sarhoşluk içinde eridi gitti. Ey Tanrım! Bu yakıcı zevkleri kalbimin tüm gücüyle şimdi de hatırlasam suç mu olur? Lotte! Lotte! Benim işim bitti artık. Duygularım karmakarışık oldu. Sekiz gündür hiçbir şey düşünemiyorum. Gözlerim yaşlarla dolu. Hiçbir yerde rahat değilim, her yer aynı benim için. Hiçbir arzum, isteğim kalmadı. En iyisi göçüp gitmeliyim.

Bu sırada ve bu şartlar altında yaşamamak kararı Werther'in kalbinde giderek kuvvetlendi. Lotte'nin yanına döndüğünden beri onun için son çare, son ümit bu olmuştu. Ama ölümün kucağına birden ve acele atılmayı düşünmüyordu. Bu son adımı da tam bir inançla, son derece soğukkanlılıkla karar verdikten sonra atmak istiyordu.

Kâğıtlarının arasında tarih taşımayan bir pusula bulundu. Belki de Wilhelm'e yazdığı yarım kalmış bir mektuptu. Kararsızlığı, kendi kendisiyle olan didişmesi bu mektuptan da rahatça anlaşılır.

"Onun varlığı, kaderi, benim kaderimle olan ortaklığı, kuruyan beynimin son damlalarını da süzüyor. Bütün mesele, perdeyi kaldırıp öbür tarafa geçmek. Peki, neden titremeli, neden tereddüt etmeli? Perdenin arkasında ne olduğu bilinmediği için mi? Bir daha geri dönülemediği için mi? Yoksa bilmediklerimizi korkunç ve karanlık görmenin ruhumuzun bir özelliği olmasından mı?"

Werther bu üzüntülü düşüncelere gün geçtikçe kendini verdi. Kararı gittikçe kuvvetlendi ve sonunda bozulmaz hâle geldi. Dostuna yazdığı şu imalı mektup bunu açıkça gösteriyor:

20 Aralık

Amacımı bu kadar çabuk anladığın için teşekkür ederim, Wilhelm. Evet, haklısın, benim için en iyisi buradan gitmek. Oraya dönmem konusunda yaptığın teklif pek hoşuma gitmedi doğrusu. Yerler don, yollar da iyi olduğu için uzunca bir gezinti yapmayı çok istiyorum. Beni almak üzere buraya gelmek istemene çok sevindim. Yalnız bana on dört gün daha izin ver! Son durum üzerine yazacağım mektubumu bekle! Hiçbir meyveyi henüz olgunlaşmadan koparmamak gerek. On dört gün de epeyce zaman sayılır. Anneme söyle, oğlundan duasını esirgemesin, onu üzdüğüm için beni affetsin. Sevinç borçlu olduğum kimseleri dertlendirmek de benim kaderim. Hoşça kal sevgili dostum! Tanrıya emanet ol! Hoşça kal!

Bu sırada Lotte'nin gönlünden neler geçtiğini, gerek kocasına, gerekse talihsiz dostuna karşı neler düşündüğünü araştırarak değiliz elbette. Onun karakterini tanıdığımız için bu konuda bir fikir edinebiliriz. Ruhu temiz olan her kadın onun düşüncelerini anlayabilir ve onun duyduklarını hissedebilir. Gerçek olan bir şey varsa, o da Lotte'nin her ne pahasına olursa olsun Werther'i uzaklaştırmaya kararlı olmasıydı. Bu işte biraz ağır davranması ona acımasından ileri geliyordu. Bunun Werther'e ne kadar zor geleceğini belki de bunu hiç yapamayacağını biliyordu... Ama artık işi ciddi ciddi düşünmek gerekiyordu. Bu sorun üzerinde Lotte'nin şimdiye

kadar daima sustuğu gibi, kocası da hiç ağzını açmıyordu. İŖte bu yüzden Lotte de, kendi dűşüncelerini kocasının dűşünceleriyle aynı olduğunu fiilen ispat etmek istedi. Werther arkadaŖına son mektubunu Noel'den önceki pazar günü yazmıŖtı. O günün akŖamı Lotte'yi görmeye gidince onu yalnız buldu. Küçük kardeŖleri için yılbaŖı hediyesi olarak aldığı oyuncakları hazırlıyordu. Werther çocukların bu hediyelere ne kadar sevineceğini söyledi, hiç umulmayan yerden bir kapının açılmasının ve mumlar, Ŗekerlemeler ve elmalarla süslü bir ağacın görünmesinin bizleri sonsuz sevinçlere götürdüğu zamanlardan söz etti. Lotte, "Uslu durursanız, size de hediyeler var." dedi. "Bir küçük mum, buna benzer başka Ŗeyler de alırsınız." Bunları söylerken duyduğu sıkıntıyı tatlı bir gülümseme ile saklamaya çalıŖıyordu. Werther, "Uslulukla ne anlatmaya çalıŖıyorsunuz" diye sordu. "Nasıl olmalıyım? Nasıl olabilirim? Sevgili Lotte!" Lotte "PerŖembe akŖamı Noel akŖamıdır," dedi, "O gece çocuklarla babam gelecekler. Gelince herkes hediyesini alacak. Siz de gelin lütfen! Ama Noel akŖamından önce gelmeyin!" Werther ŖaŖırmıŖtı. Lotte, "Rica ediyorum," diye devam etti, "Dediđim gibi olsun. Rahat etmem için bunu sizden rica ediyorum. Bu böyle olamaz, böyle sürüp gidemez." Werther gözlerini ondan ayırdı, odanın içinde aŖađı yukarı gezinmeye baŖladı. Bir yandan da diŖlerinin arasından, "Bu böyle sürüp gidemez," Ŗeklinde mırıltılar çıkarıyordu. Bu sözlerin onu ne kadar korkunç bir duruma soktuğunu anlayan Lotte, bir takım sorularla dűşüncelerini başka bir yöne sürüklemek istediye de fayda etmedi. "Hayır, Lotte!" diye haykırdı, "Sizi bir daha görmeyeceğim." Lotte, "Niçin böyle söylüyorsunuz?" dedi; "Siz bizi göreceksiniz ve görmelisiniz de, Werther. Yalnız bu kadar coŖkun olmayın! Ah, neden bu kadar ateŖlisiniz sanki? Neden böyle yaratılmıŖsınız? Bağlandığınız en ufacak Ŗeylere

bile böyle karşı durulmaz bir düşkünlük gösteriyorsunuz." Werther'in elini tutarak, "Size yalvarıyorum," diye devam etti, "Bu coşkunu bırakın! Zekânız, bilginiz, yetenekleriniz size türlü sevinçler verebilir. Kendinize sahip olun, size acımdan başka bir şey yapamayan şu kadına olan uğursuz bağlılığınızı söküp atın." Werther dişlerini gıcırdatarak karanlık düşüncelerle içinde ona baktı. Lotte tuttuğu elini henüz bırakmamıştı. "Bir an için olsun rahatlayın, Werther!" dedi. "Kendinizi aldattığınızı, bile isteye yok oluşa doğru koştuğunuzu anlamıyor musunuz? Neden beni böylesine arzuluyorsunuz, Werther? Ben başkasına aidim biliyorsunuz. Ama neden yine de beni? Korkarım, bana sahip olmak arzusunun sizi bu kadar sarsması, bunun imkânsız oluşundan ileri geliyor." Werther, sert ve kızgın bir bakışla Lotte'ye gözlerini dikerek elini onun elinden çekti. "İyi," dedi, "Çok iyi! Herhâlde Albert'in sözü bu. Pek ustalıkla düşünülmüş bir laf." Lotte, "Bunu herkes düşünebilir," diye cevap verdi. "Bu koca dünyada sizin gönlünüzü hoşnut edecek başka kız yok mu? Bunu bir deneyin, hele bir aramaya kalkışın, size yemin ederim aradığımız kıızı hemen bulacaksınız. Çoktandır böyle kendi içinize kapanıp kalışınızdaki dolayısı hem sizin için, hem de kendimiz için üzülmüyorum. Kendinizi toplayın, bir yolculuğa çıkın, üzüntüleriniz iyice dağılacak göreceksiniz. Arayın, gönlünüze göre bir sevgili bulun, sonra yine buraya dönün. O zaman bize gerçek bir dostluğun mutluluğunu tattıracağız." Werther acı bir gülümsemeyle, "Bu sözleri kitaplara basmalı, bütün terbiyecilere dağıtmalı," dedi. "Sevgili Lotte! Bana birazcık daha süre verin, o zaman her şey düzelecek." Lotte, "Peki ama Werther, Noel akşamından önce gelmeyeceksiniz." Werther cevap vermek istediği sırada Albert içeri girdi. Ona soğuk bir selam verdi. İki erkek yan yana ve sıkıntı içinde odanın içinde gezinmeye başladılar. Werther yakışık olmayan

bir konu ortaya attı, ama arkası gelmedi. Albert de aynı şeyi yaptı. Sonra bazı işler için karısından bilgi istedi. Bunların henüz çözülmemiş olduğunu duyunca biraz söylendi. Bu sözlerdeki soğukluk ve sertlik Werther'in dikkatinden kaçmadı. Gitmek istiyordu, fakat gidemiyordu. Bu kararsızlık içinde saat sekize kadar döndü durdu. Durdukça sıkıntısı daha da artmıştı. Artık sofraya hazırlanıyordu. Şapkasını ve bastonunu aldı. Albert yemeğe kalmasını teklif etti. Ama bunun yapmacık bir nezaketten başka bir şey olmadığını bildiği için soğuk bir tavırla teşekkür edip oradan ayrıldı.

Evine geldiği zaman, kendisine ışık tutmak isteyen uşağının elinden lambayı aldı ve yalnız başına odasına girdi. İçerde hıçkırığa hıçkırığa ağladı, kendi kendine yüksek sesle konuştu; bir aşağı bir yukarı hızlı hızlı dolaştıktan sonra elbiselerini çıkarmadan kendini yatağın üstüne attı. Gece yarısına doğru, efendisinin çizmelerini çıkarmak üzere içeri giren hizmetçi onu bu şekilde buldu. Werther, çizmelerini çıkarttı ve ertesi sabah kendisi çağırınca kadar içeri girmemesini uşağa sıkı sıkı tembihledi.

27 Aralık Pazartesi sabah erkenden Lotte'ye aşağıdaki mektubu yazmaya başladı. Bu mektup ölümünden sonra yazı masasının üstünde mühürlü olarak bulunmuş ve Lotte'ye teslim edilmiştir. Kısım kısım yazdığı anlaşılan bu mektubu okurken ben de ağlıyorum.

"Artık karar verildi, Lotte, ben öleceğim. Sana bunu romantik bir heyecandan uzak bir soğukkanlılıkla, seni son defa olarak göreceğim günün sabahında yazıyorum. Sen bu satırları okurken, hayatının son anlarında bile seni görmekten üstün bir zevk tanımayan bu huzursuz ve talihsiz adamın katılmış vücutunu mezarın soğuk toprağı çoktan örtmüş olacak. Ama bu bir bakıma iyi de oldu. Kararım kesinleşti: Artık öleceğim. Dün akşam senden ayrılırken bir sinir krizi içindeydim.

Kalbim sıkıntı içinde çırpınıyor, ümitsiz ve mutsuz varlığım senin yanında yanıp kül oluyor gibiydi. Odamdan içeri girer girmez kendimden geçmişim. Ulu Tanrım! O zaman acı gözyaşlarımda bana son teselliği yine sen verdin. Beynimde binbir düşünce çarpıştıktan sonra sadece bir tanesi sağlam ve sarsılmaz şekilde duruyordu. Artık öleceğim. Yatıp uyudum. Sabahleyin dinlenmiş uyanınca da bu kararı daha sağlam ve daha kuvvetli bir şekilde yerinde buldum. Artık öleceğim. Bu bir ümitsizlik değil. İşimin bittiğini, kendimi sen için kurban edeceğimi gösteren bir delil bu. Evet, Lotte! Bunu neden gizleyeyim? Üçümüzden birinin ortadan kalkması gerek. Bu üçüncü ben olmak istiyorum. Ah, bir tanem! Bazen seni de, kocanı da, kendimi de öldürmek isteği bu parçalanmış kalbimin içine ok gibi saplandı. Şimdi görüyorum ki böylesi daha iyi. Güzel bir yaz akşamı tepeye çıkarsan, beni hatırla! O vadiden her geçtiğimde aklımın, hayallerimin hep seninle meşgul olduğunu düşün! Sonra mezarlığa doğru dön, batmakta olan güneşin son pırıltıları içinde mezarımın üstündeki otları rüzgârın nasıl salladığını seyret! Bu mektuba başladığım sırada sakindim. Şimdiyse gözümün önünde her şey canlanınca bir çocuk gibi ağlamaya başladım."

Saat ona doğru Werther uşağı çağırdı. Bir taraftan giyinirken ona, birkaç gün için bir yolculuğa çıkacağımı, elbiselerini temizlemesini ve her şeyi hazırlamasını söyledi. Ayrıca, alışveriş ettiği yerlerden hesaplarını istemesini, ödünç aldığı birkaç kitabı götürmesini, her hafta bağışta bulunduğu birkaç yoksula iki aylık sadakaların dağıtılmasını tembihledi. Yemeğini odasına getirtti. Yemekten sonra yargıca gitti ama onu evde bulamadı. Dalgın bir hâlde bahçede dolaştı. Hep verdiği kararı güçlendirecek düşünceleri toparlamaya çalıştığı anlaşılıyordu. Çocuklar onu rahat bırakmadılar. Arkasından koşuyorlar, ona doğru zıplıyorlar, yarın olunca ve ondan sonra

bir gün daha geçince Lotte'ye gidip Noel hediyelerini alacaklarını anlattılar. Kendi hayal güçleri içinde ona birçok şeyler sayıp döktüler. Werther, "Yarın, öbür gün, bir gün daha," diyerek onları kucaklayıp öptü. Yanlarından ayrılmak istediği sırada en küçükleri kulağına eğilip, büyük kardeşlerinin yeni yılı kutlamak için güzel şeyler yazdıklarını söyledi. Bunlardan biri babalarına, biri Albert'le Lotte'ye ve biri de Bay Werther'e yılbaşı günü sabahı bu yazıları vereceklerdi. Bu onun için parçaladı. Çocukların hepsine bir şeyler hediye etti. Sonra atına bindi, ihtiyara selam bırakıp nemli gözlerle uzaklaştı.

Saat beşe doğru eve geldi. Hizmetçi kıza, ateşe iyi bakmasını, gece de sönmemesine çalışmasını söyledi. Uşağına da, kitapları ve çamaşırları bavula yerleştirmesini söyledi. Son mektubundaki şu satırları o zaman yazmış olacak.

"Şu durumda beni beklemiyorsun öyle mi. Sözünü dinleyip, Noel arifesinden önce seni görmeyeceğimi sanıyorsun. Ah Lotte! Ya bugün, ya hiçbir zaman. Noel akşamı bu mektubu elinde tutacak, titreyerek sevimli gözyaşlarıyla ıslatacaksın. Böyle istiyorum, böyle yapmam gerek. Kesin kararımı verdiğime ne kadar seviniyorum bir bilsen."

Lotte bu sırada zor bir duruma düştü. Werther'le son görüşmesinden sonra, ondan ayrılmanın ne kadar zor olacağını, onun kendisinden uzaklaşmasının Werther'e ne kadar acı geleceğini anlamıştı.

Bir ara Albert'in yanında, Werther'in Noel akşamından önce gelmeyeceğini söylemişti. Albert de bazı işleri için şehirde bir memuru görmeye gitmişti. Geceyi orada geçirecekti. Lotte yapayalnızdı. Yanında kardeşlerinden kimse de yoktu. Çevresindeki insanlarla olan ilişkilerini gözden geçirmeye başladı. Kocasına içten bağlıydı. Onun sevgisinden ve bağlılığından da şüphesi yoktu. Kendisi de onu bütün kalbiyle

seviyordu. Albert namuslu bir kadını hayatı boyunca mutlu etmek için, ağırbaşlılığı ve doğruluğu sanki ilahî bir kudret tarafından almış gibiydi. Lotte hem kendisi hem de çocukları için onun daima nasıl bir destek olacağını anlıyordu. Beri yandan Werther de ona çok bağlanmış, tanıştıkları andan itibaren onunla çok iyi anlaşmışlardı. Uzun zamandan beri devam eden dostlukları, birlikte yaşadıkları birçok olaylar kalbinde silinmez izler bırakmıştı. Olağanüstü saydığı her şeyi ve özellikle duygularını onunla paylaşmaya alışmıştı. Ondan uzaklaşması, kalbinde doldurulması imkânsız bir boşluk meydana getirecekti. Ah, onu bir kardeş sayabilmek mümkün olsaydı, ne kadar mutlu olacaktı. Kız arkadaşlarından biriyle onu evlendirebilseydi hiç değilse! Hiç olmazsa Albert'le aralarını düzeltmek mümkün olsaydı!

Kız arkadaşlarını birer birer aklından geçirdi. Hepsinde bir eksiklik buldu. İçlerinde Werther'e uygun birini bulamadı. Bütün bu düşüncelerden sonra, kendine bile açıkça itiraf etmediği bir şeyi derinden sezdi; Werther'i kendinden başkasına vermemek fikri, kalbinde gizli duran bir istekti. Ama içinden gelen bir ses, Werther'in onun olmayacağını, olmaması gerektiğini söylüyordu. Her zaman temiz, güzel ve şen olan ruhuna, derin bir sızının ağırlığı çöktü, içindeki mutluluk ümitlerini birden söndürdü. Kalbini sıkıntı bastı, önünde koyu bir bulut belirdi.

Böylece saat altı buçuğa gelmişti. Merdivenden Werther'in ayak seslerinin geldiğini işitti. Onun yürüyüşünü, kendisini sorarken duyduğu sesini hemen tanıdı. Kalbi nasıl da çarpıyordu şimdi. Werther'in gelişinin onda ilk defa bu kadar yürek çarpıntısı hissettirdiğini söyleyebiliriz. Elinden gelseydi, kendisinin evde olmadığını birisiyle söyletecekti. Werther içeri girince, sitemle karışık bir telaş içinde, "Sözünüzde durmadınız," dedi. Werther, "Söz vermemiştim ki!" diye cevap

verdi. Lotte, "Hiç olmazsa ricalarımı kabul etmeliydiniz," dedi; "İki tarafın huzuru için size yalvarmıştım."

Lotte ne dediğini, ne yapacağını bilmiyordu. Werther'le yalnız kalmamak için iki arkadaşını çağırttı. Werther getirdiği birkaç kitabı bıraktı. Onların yerine başkalarını istedi. Lotte çağırttığı arkadaşlarının kâh gelmesini, kâh gelmemesini istiyordu. O sırada hizmetçi geldi ve her ikisinin de gelemeyecekleri için özür dilediklerini ilettiler.

Hizmetçiyi elindeki işle birlikte bitişik odada oturtmayı düşündüyse de sonra bundan vazgeçti. Werther odanın içinde geziniyordu. Lotte piyanonun başına geçti. Bir dans havası çalmaya başladı. Ama bir türlü beceremiyordu. Kendini iyice toparlayarak, kanepede her zamanki yerini almış olan Werther'in yanına yavaşça oturdu.

"Okuyacak bir şeyiniz yok mu?" dedi. Yoktu. Tekrar söze başlayarak, "Şurada çekmecenin içinde Ossian'dan yaptığınız birkaç şarkının çevirisi var," dedi. "Şimdiye kadar bunları okumadım; çünkü onları sizden dinlemek ümidindeydim. Ama bu da bir türlü mümkün olmadı." Werther gülümsedi ve çeviriyi alıp geldi. Onlara elini dokundurduğu zaman birden titredi. Kâğıtlara bakınca gözleri yaşla doldu. Yerine oturdu ve okumaya başladı.

"Kararan gecenin yıldızı, batıdan güzel güzel pırıldıyorsun artık. Işıklı başını bulutların ardından kaldırıp tepenin üstünde yükseliyorsun. Burada nereye bakıyorsun? Fırtınalar dindi artık. Uzaktan sellerin homurtusu duyuluyor. Coşkun dalgalar kayadan kayaya atılıyor. Gece sineklerin vızıltısı tarlaların üstüne çöküyor. Nereye bakıyorsun, tatlı ışık? Sen gülümseyip giderken, dalgalar etrafını sevinçle sarıyor, güzel saçların onlarda yıkanıyor. Hoşça kal, sakın ışık! Ossian'ın ruhundan gelen yüce ışık, sonsuza kadar parla!

Bu ışık onun gücüyle parlıyor. Benden ayrılan dostlarımı görüyorum. Geçmiş günlerdeki gibi Lora'da toplanmışlar. Sisten bir sütun gibi Fingal çık geliyor. Etrafını yiğitleri çevirmiş. Bakın! İşte şarkıyı söyleyenler; kır saçlı Ullin, koca Rino, sevimli şarkıcı Alpin. Ya sen tatlı tatlı mırıldanan Minona! Selma'daki eğlenceli günlerden beri ne kadar da değişmişsiniz, dostlarım! Orada, ilkbahar rüzgârıyla, yavaşça fısıldaşan otların tepelerde birbirine eğilişi gibi, şarkının yüceliğini duymaya çalışmıştık.

O sırada Minona bütün güzelliğiyle ortaya çıktı. Bakışları yere çevrilmiş, gözleri yaşla doluydu. Tepeden esen hafif rüzgârda saçları ağır ağır dalgalanıyordu. Sevimli sesini yükseltince, yiğitlerin yüreğini keder kapladı. Çünkü onlar da Salgar'ın mezarını, beyaz saçlı Colma'nın karanlık evini çok görmüşlerdi. Dağın tepesinde kalan Colma güzel sesiyle söylüyordu. Salgar geleceğine söz verdi. Ama artık gece her yana çöküyordu. Orada, tepenin üstünde tek başına duran Colma'nın sesini dinleyin.

COLMA

'Artık geceye döndü zaman. Yalnızım, bu fırtınalı tepede kendimi kaybettim. Rüzgâr içimi üşüterek dağların arasında uğulduyor. İrmak kayalardan aşağıya ulur gibi dökülüyor. Beni yağmurdan koruyacak bir kulübecik bile yok. Bu fırtınalı tepede terkedilmişim.

Ey ay, çık bulutların ardından yüzünü göster! Parlayın, gecenin yıldızları! Beni sevgilimin bulunduğu yere götürecek bir ışık verin! Avdan aldığı yaralar içinde orada yatıyor şimdi. Oku boşalmış, yanı başında duruyor. Köpekleri çevrelerinde koklaşıyor. Bense kuduran ırmağın ortasındaki kayada

yapayalnızım. Fırtına ile ırmak uğulduyor, ben sevgilimin sesini istiyorum.

Benim Salgar'ım neden hâlâ bekliyor? Verdiği sözü unuttu mu yoksa? Şurada kaya ile ağaç, şu çağıldayan ırmak! Ortalık kararırken burada olacağına söz vermiştin. Ah, Salgar'ım yolunu şaşırıp da nerelere gitti? Kibirli babamla kardeşimi terk edip ben de seninle birlikte kaçmak istiyordum oysa.

Soylarımız çoktandır birbirine düşman. Ama biz birbirimizin düşmanı değiliz, Salgar!

Birazcık sus rüzgâr! Birazcık dur, ırmak! Sesim vadide yankılsın, yolcum işitsin onu. Salgar! Benim! Bu ses benim.

İşte ağaçla kaya! Salgar! Sevgilim! Buradayım! Neden hâlâ gelmedin? Bak, ay parlıyor, vadideki sular ışık saçıyor, karanlık kayalar tepeye doğru yükseliyor. Ama ben onu yükseklerde görmüyorum. Köpekleri gelişini haber vermiyor.

Ama ben burada yalnızım, sensizim, sensizlik yazılmış bana. Kim şu aşağıda duranlar? Sevgilim mi? Kardeşim mi?

Konuşun dostlarım! Cevap vermiyorlar. Nasıl korkular içindeyim! Ah, ölmüş onlar. Kılıçları kavgadan kan olmuş. Ah kardeşim, Salgar'ımı neden öldürdün? Ah Salgar'ım kardeşimi neden öldürdün. İkinizi de ne kadar severdim! Sen o tepede, binlerce kişinin içinde parlıyordun, gözlerim kamaşıyordu güzelliğinden. Savaş korkunçtu. Cevap verin bana! Sesimi dinleyin, sevgililerim! Ama ah, onlar da sustu artık, bir daha hiç konuşamayacaklar. Sineleri toprak gibi soğuk, sensiz ben gibi soğuk.

Ölülerin ruhları! Kayalardan, fırtınalı tepelerden bana seslenin!

Konuşun! Konuşun da, korkmayayım, insansızlıktan ürperiyorum. Şimdi nereye çekildiniz? Hangi dağın mağarasında sizi bulayım? Rüzgâr bana bir fısıltı bile getirmiyor, cevaplar yok fırtınada, yok bulamıyorum işte.

Acılar içinde burada duruyorum, gözyaşları dökerek sabahı bekliyorum. Mezarı kazın ölülerin dostları! Ama ben gelinceye kadar örtmeyin onu! Canım bir rüya gibi çekiliyor. Daha nasıl kalabilirim ki? Dostlarımla birlikte burada, uğultulu kayaların arasından akan ırmağın kenarında kalmak istiyorum. Gece tepenin üstüne çöküp, rüzgâr ovaya inince, ruhum rüzgârın içinde kaybolsun, dostlarımla ölümüne ağlamasın! Avcı kulübesinde beni dinliyor, sesimden korkuyor ve onu seviyor. Benim sesim dostlarım için güzel olmalı. Çünkü her ikisini de ne kadar çok seviyordum!

Bu senin çarkındı Minona! Torman'ın utangaç kızı!
Gözyaşlarımız Colma için akıyor, kalplerimiz hüznle doldu.'
Ullin harpı ile oraya çıktı, bize Alpin'in şarkısını çaldı.
Alpin'in sesi sevimliydi, Ryno'nun ruhu kıvılcım saçıyordu.
Ama onlar artık o daracık yerdeler. Sesleri Selma'da çınlıyordu. Bir gün Ullin avdan dönüyordu. Yiğitler henüz ölmemişti. Tepede onların savaş şarkısını duydu. Şarkı hoştu ama acılıydı. Yiğitlerin başı Morar'ın başından geçenlere yanıp yakılıyorlardı. Ruhu Fingal'in ruhu, kılıcı Oskar'ın kılıcı gibiydi. Ama öldü. Babası derdine yanıyordu. Kız kardeşinin, yaman Morar'ın kız kardeşi Minona'nın gözleri yaşla doluydu. Ullin'in şarkısını duyunca, batıda fırtına çıkacağını sezen ve güzel başını bulutların içine saklayan ay gibi geriledi. Ben de Ullin ile birlikte harpta ıstırap şarkısını çaldım.

RYNO

'Rüzgâr ile yağmur dindi. Öğle sıcağı bastırdı. Bulutlar dağılıyor. Güneş ara sıra tepeyi aydınlatıyor. Dağdan inen ırmak vadide kırmızı renklerle akıp gidiyor. Senin fisiltin çok hoş, ırmak! Ama duyduğum ses daha hoş. Bu Alpin'in sesi. Ölüler için türkü yakıyor o. Başı ihtiyarlıktan bükük, gözleri

ağlamaktan kızarmış. Alpin, üstün şarkıcı, o ıssız tepede neden yalnızsın? Uzak sahillerdeki dalgalar gibi, ormandaki rüzgâr gibi neden inliyorsun?’

ALPİN

‘Gözyaşlarım ölenler için türküm mezarda yatanlar için, Ryno! Tepede endamlı bir hâlin var, kırların çocuklarının en güzelisin. Ama sen de Morar gibi öleceksin. Senin de mezarının başında ağlayacaklar. Dağlar seni unutacak. Okun meydana atılacak.

Dağdaki geyik gibi çevik, gökteki yıldızlar gibi ateşliydin, Morar! Öfken fırtınaya benzerdi. Savaşta kılıcın şimşekler gibi parlardı. Sesin, yağmurdan sonra ormanda uğuldayan seller, uzak tepelerden gelen gök gürültüsü gibiydi. Öfkesinin alevleri, önünden kaçanları yakıp kül ederdi. Savaştan dönerken de yüzü ne kadar da yumuşaktı! Fırtınadan sonra açan güneşe, sessiz gecede parlayan aya benzerdi. Göğsün, rüzgâr dindikten sonra yatışan deniz gibi sakindi.

Şimdi oturduğun yer daracık, yuvan kapkaranlık. Mezarını ölçtüm, tam üç adım. Oysa sen ne büyüktün! Senden tek hatıra, başları yosunlu dört taş. Yaprakları dökülmüş bir ağaç, rüzgârda hışırdayan uzun otlar, avcıya koca Morar'ın mezarını gösteriyor. Sana ağlayacak bir ana, aşkının gözyaşlarını dökecek bir sevgili yok. Seni doğuran göçüp gitmiş, Morgan'ın kızı ölmüş.

Kim bu bastonlu adam? Saçları ak pak olmuş, gözleri ağlamaktan kızarmış bu ihtiyar kim? O senin baban, Morar! Bu babanın senden başka oğlu yok. O senin savaştaki kahramanlığını duymuş. Düşmanları darmadağın ettiğini işitmiş. Morar'ın şanını şöhretini biliyor. Ah, onun yaralarından bile hiçbir iz yok mu? Ağla, Morar'ın babası,

ağla! Ama oğlun senin sesini duyamıyor artık. Ölülerin uykusu derin. Onların topraktan yastıkları çok alçaklarda. Senin sesine aldırıyor o. Senin haykırışın onu uyandırmıyor. Ah, ne zaman mezarda sabah olacak? Bu uyuyan kişiye ne zaman ‘Uyan artık!’ denebilecek?

Hoşça kal, insanların en yücesi, kırların fatihi! Bu kırlar seni bir daha hiç göremeyecek, ıssız ormanlar zırhının parıltısı ile aydınlanmayacak. Geriye bir tek oğul bırakmadın ama bu şarkı senin adını yaşatacak. Gelecek günler adını işitecek, ölen Morar’ı daima duyacak.’

Yiğitlerin derdi de büyüktür. O zalim gün en iç paralayıcı, Armin’in iniltileriydi. Bu ona oğlunun ölümünü hatırlattı. Akli gençlik günlerine gitti. Türlü seslerle çınlayan Galmal’ın komutanı Garmor yiğidin yanında duruyordu. ‘Armin niçin inleyerek ağlıyor?’ dedi. ‘Ağlanacak ne var? Gönülleri ezen ve coşturan bir şarkı duyulmuyor mu ortalıkta? Sesler gölden vadiye doğru yayılan tatlı bir sis gibi. Gonca çiçekler dolduruyor bu ıslaklığı. Güneş yine alabildiğine parlıyor. Sis dağıldı. Göllere çevrili Gorma’nın hâkimi Armin, neden bu kadar dertlisin?’

‘Evet, dertliyim ben. Acılarım sebepsiz değil. Carmor, sen oğlunu, genç kızımı kaybetmedin. Yiğit Colgar, kızların en güzeli Anhira yaşıyor. Yuvanın filizleri büyüyor, Carmor! Ama Armin ... soyunun en sonuncusu. Döşeğin kapkaranlık, Daura! Mezarda boğucu bir uyku içindesin. Ne zaman uyanıp şarkılarını söyleyecek, tatlı sesini duyuracaksın bize? Es, hazan rüzgârı! Es bu karanlığın üzerine! Gürleyin ormandaki dereler! Uluyun meşelik tepede, fırtınalar! Gezin, dağınık bulutlar arasında, ay! Göster ara sıra soluk yüzünü! Çocuklarımın, yaman Arindal’ın sevgili Daura’nın öldüğü korkunç geceyi hatırlatın bana!

Daura, kızım benim, sen güzelim. Fura tepelerindeki ay gibi güzel, yağın kar gibi beyaz, ılık ılık esen rüzgâr gibi tatlıydın. Arındal! Okun kuvvetli, savaş meydanında mızrağın yamandı. Bakışların dalgalar üstündeki ses, kalkanın fırtına anındaki ateş bulutu gibiydi.’

Savaşta şöhret kazanan Armar geldi. Daura'nın aşkını istedi. Daura ona uzun zaman karşı koymadı. Dostları onlar için iyi şeyler umuyordu.

Odgâl'in oğlu Erath öfkeleni. Çünkü kardeşini Armar öldürmüştü. Bir geminin kaptanı olarak geldi. Teknesi dalgaların üstünde ne de güzeldi! Artık şakakları ağarmıştı. Yüzüne düşünce bulutları yerleşmişti. ‘Kızların en güzeli, Armin'in sevgili kızı,’ dedi, ‘Şurada denizin ortasındaki kayalıkta duruyor. Kırmızı yemişli ağaçların bulunduğu yerde Armar Daura'yı bekliyor. Onun sevgisini bildirmek için dalgalı denizi aştım geldim.’

Daura onun peşinden gitti ve Armar'ı çağırdı. Sesine kayalardan başka cevap veren olmadı. ‘Armar! Sevgilim! Neden bana acı çektiriyorsun? Dinle, Arnath'ın oğlu! Dinle! Seni çağıran Daura'dır.’

Hain Erath gülerek ovalara kaçtı. Daura bağırmağa başladı, babasını, kardeşini çağırdı: ‘Arındal! Armin! Daura'yı kurtarmayacak mısınız?’

Sesi denizin üstüne yayıldı. Oğlum Arındal tepeden aşağı indi. Avdan eli boş dönüyordu. Okları kemerinde sallanıyordu. Yayı elindeydi. Etrafında beş kara köpek vardı. Cesur Erath'ı sahilde gördü. Onu yakalayıp bir meşeye bağladı. Tutsağın iniltileri duyuluyordu.

Arındal Daura'yı alıp götürmek için kayığıyla dalgaları aştı. Armar öfkeden köpürerek geldi. Gri yelekli okunu batırdı. Ok çınladı ve senin kalbine gömüldü. Arındal! Sevgili oğlum! Hain Erath'ın yerine sen öldün. Kayık kayalara erişti orada

battı. O da öldü. Ayaklarının ucuna kardeşinin kanı döküldü, Daura! Senin acın ne yamandı!
Dalgalar kayığı parçaladı. Armar Daura'yı kurtarmak ve ölmek için sulara atıldı. Dalgaların üstüne dağdan bir rüzgâr esti. Armar atıldı, bir daha çıkmadı.
Dalgaların yıkadığı kayalarda sadece kızımın inleyişlerini duydum. Haykırışları pek acıydı. Ama babası onu kurtaramadı. Bütün gece sahilde bekledim. Ayın zayıf pırlıtsı içinde onu seyrettim. Bütün gece haykırışını dinledim. Rüzgâr sertti. Rüzgâr dağın yamacını durmadan dövüyordu. Sabah olmadan sesi kısıldı. Kayalardaki otlar arasında akşam rüzgârının fısıldayışı gibi söndü. Acılarla dolu öldü. Armin'i yalnız bıraktı. Savaş gücüm kayboldu. Kızlara karşı gururum yıkıldı. Dağlarda fırtına başlayıp, batıda dalgalar yükselince suların uğuldadığı kıyıda oturuyorum, korkunç kayaları seyrediyorum. Batmakta olan ayda bazen çocuklarımın ruhlarını görüyorum. Kederli bir hâlde belli belirsiz birlikte dolaşıyorlar.”
Lotte'nin gözlerinden sel gibi yaşlar boşandı. Bu yaşlar, sıkıntılı kalbine biraz ferahlık verdi. Werther okumaya devam edemedi. Kâğıdı bir tarafa fırlatıp Lotte'nin elini tuttu. Bu eli acı gözyaşlarıyla ıslattı. Lotte öbür eline dayanmış, mendiliyle de gözlerini kapatmıştı. İki de sonsuz bir coşkuluk içindeydi. Bu kahramanların kaderinde kendi acılarını hissediyorlardı. Gözyaşları birbirine karışıyordu. Werther'in dudakları ve gözleri Lotte'nin kolundan ayrılmıyordu. Onu ateşler içinde bırakıyordu. Lotte titriyordu. Uzaklaşmak istedi. Fakat duyduğu acılar bütün vücudunu uyuşturmuştu. Üstünde kurşun gibi bir ağırlık vardı. Kendine gelmek için derin derin soluyordu. Okumaya devam etmesi için hıçkırarak ve acıklı bir sesle ona yalvarıyordu. Werther titriyordu. Göğsü parçalanacak gibiydi. Kâğıdı yerden aldı, kesik kesik okumaya başladı.

“Neden beni uyandırıyor, ilkbahar rüzgârı? Yüzümü okşayarak sana inci gibi çiy taneleri taşıdığımı söylüyorsun. Ama benim solmak zamanım yakın artık. Yapraklarımı dökecek fırtına neredeyse çıkacak. Yarın o yolcu gelecek. O beni güzelliğin içinde görmüştü. Gelecek, her yerde beni arayacak, fakat bulamayacak.”

Bu sözler Werther'i bütün gücüyle sarstı. Ümitsizlik içinde Lotte'nin dizlerine kapandı. Ellerini tuttu, yüzüne sürdü. Niyetlendiği korkunç şeyi Lotte sanki sezer gibi olmuştu. Aklı yerinden oynadı. Werther'in ellerini sımsıkı tuttu, göğsüne bastırdı. Şefkatle ona doğru eğildi. Ateşli yanaklar birbirine değdi. Önlerinden yer gök silindi. Werther kolunu onun vücuduna doladı, onu göğsüne sımsıkı bastırdı. Lotte'nin titreyen ve bir şeyler söylemek ister gibi kıpırdayan dudaklarını çılgın öpücüklerle boğdu. Lotte kendini Werther'den ayırarak boğuk bir sesle "Werther!" diye inledi. "Werther!" Kuvvetten kesilmiş eliyle göğsünü onun göğsünden ayırmaya çalışıyordu. Tertemiz duygularla sesini yükselterek tekrar, "Werther!" diye haykırdı. Werther bu sese karşı koymadı. Onu bırakıp, kendini çılgınca ayaklarının önüne attı. Lotte onun kolları arasından kurtulduktan sonra, perişanlık içinde ve sevgiyle karışık bir öfkeyle titreyerek, "Bu artık sonuncu, Werther! Beni bir daha görmeyeceksiniz." dedi. Onu şefkat dolu bir bakışla süzdükten sonra bitişik odaya koştu, kapıyı kapattı. Werther, onu tutmak istemiş gibi arkasından kollarını uzattı. Fakat tutmaya cesaret edemedi. Başını kanepeye dayayıp yere uzandı. Yarım saat kadar böyle kaldı. Sonra bir gürültü ile kendine geldi. Bu, sofrayı hazırlamak üzere gelen hizmetçi kızın gürültüsüydü. Werther odada gezinmeye başladı. İçeride yalnız kalınca bitişik odanın kapısına yaklaştı. Hafif bir sesle: "Lotte! Lotte! Tek bir sözüm daha var. Sadece 'hoşça kal' diyeceğim." Lotte cevap vermedi.

Werther bekledi, yalvardı, yine bekledi. Sonra, "Elveda Lotte! Sonsuza kadar elveda!" diyerek oradan ayrıldı.

Şehrin kapısına vardı. Onun böyle geç gelmesine alışık olan bekçiler ses çıkarmadan onu bıraktılar. Sulu bir kar yayıyordu. Saat on bire doğru eve geldi.

İçeri girince hizmetçi, efendisinin şapkasız olduğunu fark etti. Bunu sormaya cesaret edemedi. Üstünü soyarken, sırlıklam olduğunu gördü. Çok sonra, şapkasını dağın yamacında vadiye bakan kayanın üstünde buldular. Karanlık ve yağmurlu bir gecede Werther'in düşmeden buraya kadar nasıl tırmandığı anlaşılamadı.

Yatağına yattı, uzun süre uyudu. Ertesi sabah uşağı kahvesini getirdiği zaman onu yazı yazarken buldu. Lotte için başladığı mektuba şu satırları yazıyordu:

"İşte son defa olarak gözlerimi açıyorum. Bu gözler güneşi bir daha görmeyecek. Şimdi sis ve bulut onları kapattı. Evet, yas tut, ey tabiat! Oğlun, dostun, sevgilin artık ölüyor. Lotte! Bu, eşi olmayan bir duygudur. Ondan sonrası karanlık bir rüyadır. Demek istiyorum ki, bu benim son sabahımdır. Evet, zordur. Bunu yerine söyleyecek başka bir laf bulamıyorum, Lotte! Şimdi bütün gücümle ayakta değil miyim? Hâlbuki yarın toprağın içine uzanmış bir ceset olacağım. Ölmek! Bunun anlamı ne? Görüyor musun, ölümü konuşurken rüya görüyoruz. Birçok kimsenin ölürken yanında buldum. Ama insanların anlayış gücü pek dar. Hayatın başlangıcı ile sonunu sezemiyorlar. Şimdi hem bana, hem sana! Evet, sana sevgilim! Biraz sonra ayrılık, sonsuz bir ayrılık mı? Hayır, Lotte, hayır! Ben nasıl yok olabilirim? Sen nasıl yok olabilirsin? Biz varız ya! Yok olmak! Bu ne demek? Bu da boş bir laf. Benim için anlamsız. Ölüm, Lotte! Soğuk toprağa, daracık ve karanlık bir yere girmek! Zamanında bir kadın arkadaşım vardı. Yokluk içinde geçen gençliğimin tek avuntusuydu. Öldü. Cenazesinin

ardından gittim. Mezarın yanında durdum. Tabutu aşıya indirirken ipler gıcırdıyordu. Sonra ilk toprağı kürekle atınca tabutun korkudan boğuk bir çığlık attığını duyar gibi oldum. Bu ses giderek kayboldu, sonunda topraklar tabutu örttü. Mezarın yanı başına yığıldım. İçim yanıp kavruluyor, parçalanıyordu. Bana ne olduğunu, ne olacağını bilmiyordum. Ölüm! Mezar! Bu sözlerden bir şey anlamıyorum. Ah, beni affet, yalvarırım, affet! Dün akşam... Ah, o benim hayatımın son anı olmalıydı. Ey, güzel melek! Ömrümde ilk, evet ilk olarak içimi sonsuz bir sevinç duygusu kaplamıştı. “O beni seviyor! O beni seviyor!” diyordum içimden. Dudaklarından akan o aşk ateşi dudaklarımı hâlâ yakıyor. O hiçbir şeye benzemeyen, ürpermeyi içimde hâlâ duyuyorum. Affet beni! Suçumu bağışla! Ah, beni sevdiğini biliyordum. Anlam dolu o ilk bakışlarından, ilk el sıkışlarından anlıyordum bunu. Ama senden uzaklaşınca, Albert'i yanında gördükçe yine içimi kemiren şüphelere düşerdim. O sıkıcı toplantıda bulunduğumuz zaman tek bir söz söylemiyor, hatta elini bile uzatamıyordun. O gün bana verdiğin çiçekleri hatırlıyor musun? Ah, gece yarısına kadar bu çiçeklerin önünde diz çöküp oturdum; onlar bana, senin aşkının birer damgası gibiydi. Ama ne yazık, dindar bir kimsenin göklerin bütün cömertliğiyle yüceliğin işareti olarak verilmiş ilahî duyguların onun ruhundan yavaş yavaş silinmesi gibi, bu izler de kaybolup gitti. Dünyada her şey geçicidir. Ama hiçbir sonsuzluk, dün akşam dudaklarından tattığım ve her an içimde duyduğum yakıcı zevki söndüremez. Beni seviyor! Bu kollar onu sardı. Bu dudaklar, o dudakların üstünde titredi. Bu ağız o ağza değdi. O benimdir. Sen benimsin. Evet, Lotte, sonsuza kadar benimsin!

Albert kocan olmuş, ne çıkar? Koca! O, yalnız bu dünya için. Ben de seni sevmekle, seni onun kollarından kendi kollarıma almak istemekle günah işledimse, o da bu dünya için. Günah mı? Varsın olsun. Ben de bunun için kendimi cezalandırıyorum. Ben günahın yüce tadını tattım. Bu ilacı ve hayat gücünü doya doya içime doldurdum. İşte o andan itibaren sen benim oldun. Benimsin, Lotte! Ben senden önce gidiyorum. Babama, senin olan o babaya gidiyorum. Ona gidip derdimi anlatacağım. Sen gelinceye kadar o beni avutacak. Sonra orada uçarak seni karşılayacağım. Seni kucaklayacağım. Tanrının huzurunda seninle kucaklaşıp sonsuzluğa dek öyle kalacağız.

Rüya görmüyorum, sayıklamıyorum. Şimdi mezarın kıyısında her şeyi daha iyi görüyorum. Birbirimize kavuşacağız. Tekrar buluşacağız. Anneni göreceğiz. Ben onu senden önce göreceğim, onu bulacağım. Ona bütün içimi dökeceğim. Annen! Senin benzerin o!"

Werther, saat on bire doğru uşağına Albert'in dönüp dönmediğini sordu. Uşak, Albert'in atını geçerken gördüğünü söyledi. Bunun üzerine uşağın eline bir pusula sıkıştırdı.

Pusulada şunlar yazılıydı:

"Yapacağım bir yolculuk için bana tabancalarınızı ödünç vermenizi rica ediyorum, hoşça kalın!"

Lotte o gece pek az uyuyabildi. Korktuğu başına gelmişti. Hem de hiç düşünmediği bir şekilde gelmişti. Damarlarında temiz temiz, usul usul dolaşan kanı şimdi bir ateştir almıştı. Türlü türlü duygular yüce kalbini parçalıyordu. Göğsünde duyduğu ateş, Werther'in kucaklamalarından mı ileri geliyordu? Yoksa onun yaramazlığına karşı duyulan bir öfke miydi? Acaba onun şimdiki hâliyle, daha önceki lekesiz masumiyet ve kendi kendine sonsuz bir güven içindeki yaşayışını karşılaştırdığı için mi böyle titizleniyordu. Şimdi kocasının karşısına nasıl

çıkacaktı, nasıl yüzüne rahatça bakacaktı? Werther'le arasında geçenleri nasıl anlatacaktı? Bunu söylemek hiç mesele olmadığı hâlde şimdi kendi kendine itiraf etmekten bile çekiniyordu. Çoktan beridir bu konuda kocasıyla konuşmuyorlardı. Şimdi ilk konuşan kendisi mi olacaktı? Yersiz bir zamanda kocasına beklenmeyen bir haber mi verecekti? Sadece Werther'in geldiğini söylemenin onun üzerinde hoş olmayan bir etki yapacağından korkarken, şimdi bir de konu böyle beklenmedik bir kötü sonuca varmıştı. Kocasının her şeyi olduğu gibi görerek işin bu kadarla kaldığına inanacağını umabilir miydi? Hem acaba, içindeki bütün duyguları kocasının olduğu gibi okumasını mı istiyor? Bunun yanında, şimdiye kadar pırıl pırıl bir cam gibi açık görüldüğü, hiçbir duygusunu saklamadığı kocasına karşı ikiyüzlülük edebilir miydi? Bütün bu düşünceler ona üzüntü veriyor ve onu içinden çıkılmaz bir duruma sokuyordu. Akli dönüp dolaşp Werther'e takılıyordu. Artık onu kaybetmişti. Ama ondan bir türlü vazgeçemiyordu. Ne yazık, onu terk etmek zorundaydı. Werther, onu kaybettikten sonra her şeyini kaybetmiş demektir.

Şimdi bu hâlinde pek açığa vuramıyorsa da, Albert'le Werther arasındaki anlaşmazlığın suçunu kendinde buluyordu. Bu anlayışlı ve iyi kalpli iki insan, yaratılışlarındaki ayrılık sebebiyle birbirlerine karşı yüreklerini kapamış, her biri kendisinin doğru, ötekini yanlış olduğunu düşünmeye başlamıştı. Birbirleriyle olan ilişkileri bozulmuş, aralarındaki soğukluk öylesine derinleşmişti ki, her şeyin iyice karıştığı bu nazik anda düğümü çözmek imkânsız hâle gelmişti. Aralarında bir dostluk meydana gelse de onları birbirine yaklaştırsa, birbirlerine karşı sevgi duyguları uyansa da yürekleri birbirine açılırdı, o zaman belki dostumuzu kurtarmak mümkün olurdu.

Bütün bunlara başka bir güçlük daha eklenmişti. Mektuplarından anladığımız gibi, Werther, bu dünyayı terk etmek arzusunu hiçbir zaman gizlememişti. Bu yüzden Albert onunla sık sık çekişirdi. Bazen Lotte ile kocası arasında da bunun sözü edilirdi. Albert böyle şeylerden tiksindiği için, bunun lafı edildikçe, yaratılışında olmayan bir hırçınlık gösterirdi. Böyle bir niyetin ciddiyetinden şüphe etmek için sebepler olduğunu söylerdi. Hatta işi alaya bile dökerdi. Lotte'ye buna inanmadığını söylerdi. O korkunç manzara gözünün önünde canlanınca bu sözler Lotte'yi avuturdu. Ama öbür yandan, şimdi ona acı veren kaygılarını kocasına yine bu yüzden anlatamıyordu işte.

Albert geldiği zaman Lotte onu büyük bir telâşla karşıladı. Kocasının canı sıkındı. İşlerini yoluna koyamamıştı. Ziyaret ettiği memur mızımız ve anlayışsız bir adamdı. Yolların kötülüğü de sıkıntısını daha çok artırmıştı.

Albert yeni bir şey olup olmadığını sordu. Lotte aceleci bir tavırla, Werther'in dün akşam geldiğini söyledi. Bu defa Albert mektup yok mu diye sordu. Odasında bir mektupla paketler olduğu cevabını aldı. Odasına gitti. Lotte yalnız kaldı. Sevdığı ve saydığı adamın varlığı Lotte'nin yüreğine ferahlık vermişti. Onun temiz kalpliliğini, sevgisini ve yüceliğini düşünürken sinirleri biraz olsun yatışmıştı. Onun peşinden gitmek için gizli bir istek duydu. İşini eline alıp, her zaman yaptığı gibi onun odasına gitti. Albert paketleri açıyor ve mektupları okuyordu. Bazılarında hoşuna gitmeyen şeyler olduğu anlaşılıyordu. Lotte ona bir şeyler sordu ve kısa cevaplar aldı. Albert masasına geçip yazmaya başladı.

Hiçbir şey konuşmadan bir saat kadar birlikte oturdular. Lotte'nin sıkıntısı giderek artıyordu. İçindeki bu sıkıntıyı kocasına açmak istiyordu. Ama en neşeli hâlinde de olsa bunu ona anlatmanın ne kadar zor olduğunu biliyordu. İçindeki

gizlemeye, gözyaşlarını tutmaya çalıştıkça yüreğindeki sızı daha da derinleşiyordu.

Werther'in uşağı görününce Lotte'nin yüreği yerinden oynadı. Uşak Albert'e pusulayı verdi. Albert soğuk bir tavırla karısına dönerek, "Şuna tabancaları ver!" dedi. Sonra da uşağa, "Efendine iyi yolculuklar dilediğimi söyle!" dedi. Lotte'yi sanki yıldırım çarpmış gibi oldu. Titreyerek ayağa kalktı. Neye uğradığını bilmiyordu. Yavaşça duvara yaklaştı. Titreyen eliyle silahı aldı. Tozunu sildi. Verip vermemekte kararsızlık çekti. Albert soran bakışlarla onu zorlamasaydı kim bilir daha ne kadar duraklayacaktı. Bir tek söz söylemeden korkunç silahı uşağa uzattı. Uşak dışarı çıkınca işini alıp odasına gitti. Derin bir şaşkınlık içindeydi. Korkunç şeyler olacağını seziyordu. Kocasının ayaklarına kapanıp, ona her şeyi sayıp dökmek, dün akşam olup bitenleri, suçunu ve içine doğanları anlatmak istedi. Sonra bundan yine vazgeçti. Hiç olmazsa kocasını Werther'le konuşmaya yöllayabileceğini umuyordu. Sofra hazırlanmıştı. Bir şey istemek için gelmiş olan komşu kadın hemen gitmek istediği hâlde onu alıkoydu. Bu yüzden, yemekteki konuşmalar çekilmez derece soğuk olmadı. Zoraki bir şeyler konuşuldu ve mesele unutulur gibi oldu.

Uşak tabancaları Werther'e getirdi. Bunları ona Lotte'nin verdiği duyunca Werther heyecanla atıldı, tabancaları uşağın elinden aldı. Biraz ekmele şarap getirtti. Uşağına gidip yemeğini yemesini söyledi. Sonra oturdu, yazmaya başladı. "Bunlar bana senin elinden geldi. Tozlarını sen almışsın. Onları öpmeye doyamıyorum. Ellerin değmiş onlara. Sen, ey göklerin meleği, benim kararımı onaylıyorsun! Sen, Lotte, bu silahları bana elinle veriyorsun! Ölümü bana senin sunmanı isterdim. İşte, bu istediğim de oldu. Uşağımı sorguya çektim. Silahları verirken titremişsin, elveda dememişsin. Yazık! Ne yazık! Bir selam yollasaydın! Beni sana sonsuza kadar

bağlayan o dakikalardan sonra kalbini bana kapayacak mıydın?
Dudaklarımdaki iz yüzyıllar geçse silinemez, Lotte!
Biliyorum, senin için yanan bu kalbi ayaklarınla itemezsin."
Yemekten sonra uşağına her şeyi denk yapmasını söyledi.
Kâğıtlarını yırttıktan sonra dışarı çıktı, ufak tefek borçlarını
ödedi. Sonra eve döndü. Yağan yağmura bakmadan yine dışarı
çıkı. Kontun bahçelerine kadar uzandı. Oralarda biraz dolandı.
Akşam olurken eve geldi. O zaman şunları yazdı:
"Son defa ormanı, tarlaları, gökyüzünü seyrettim, Wilhelm!
Sana da elveda! Beni affet, sevgili anneciğim! Onu teselli et,
Wilhelm! Tanrı sizi korusun! İşlerimin hepsi yolunda. Hoşça
kal! Yine görüşeceğiz, hem de daha mutlu olarak!"
"Sana karşı nankörlük ettim, Albert. Beni affet! Evinin
huzurunu bozdum. Aranıza ayrılık soktum, hoşça kal! Bunların
hepsine son veriyorum. Ben öldükten sonra mutlu olmanızı
diliyorum. Albert! Albert! O meleği mutlu et! Tanrı hiçbir
lütfunu sizden esirgemesin!"
O gece uzun müddet kâğıtlarını karıştırdı. Birçoğunu yırttı,
ateşe attı. Bazılarını paketledi ve üstlerine Wilhelm'in adresini
yazdı. Bunların birçoğunu gördüm; kısa sözlerden, parça parça
dağınık düşüncelerden ibaretti. Saat onda ateşe odun attıktan
sonra bir şişe şarap getirtti. Daha sonra uşağını yatmaya
yolladı. Uşağın odası, her evin hizmetçisinin yatak odası gibi,
evin arkasında ve epeyce de uzaktaydı. Uşak ertesi sabah
erkenden hazır olabilmek için soyunmadan yattı.
Çünkü efendisi, posta beygirlerinin saat altıdan önce kapının
önünde olacağını söylemişti.
Saat on birden sonra...
"Etrafım derin bir sessizlik içinde. İçim durgun. Bana şu son
dakikalarımda bu ateşi, bu gücü verdiğin için sana
şükrediyorum Tanrım!

Pencereye yaklaşıyorum, sevgilim, fırtınalı ve dağınık bulutların arasında birkaç yıldız görüyorum. Hayır, siz hiçbir zaman düşmeyeceksiniz. Sonsuzluk sizi ve beni göğsünde taşıyor. Büyükayı ve Küçükayı denilen yıldız kümelerini, yıldızların bu en güzellerini görüyorum. Geceleyin senden ayrıldığım ve evinin kapısından çıktığım zaman bu yıldızlar yine karşımdaydı. Birçok defalar onları kendimden geçerek seyrettim, kollarımı havaya kaldırarak içimi dolduran mutluluğun şahidi ve abidesi saydım. Ah Lotte, seni bana hatırlatmayan bir şey var mı ki! Çevrem seninle çevrilmiş değil mi? Bir çocuk gibi, kutsal ellerinin değdiği birçok değersiz şeyi bile açgözlülükle yakalamaz mıydım?

O değerli resmini yine sana bırakıyorum, Lotte! Rica ediyorum, onu özenle sakla! O resmi binlerce defa öptüm. Eve her girişimde ve çıkışımda onu binlerce defa selamladım. Babana bir kâğıt yazıp cesedime sahip çıkmasını istedim. Mezarlığın arka tarafında, kıra bakan köşesinde, iki ıhlamur ağacı var; oraya gömülmek istiyorum. O benim için bunu yapar. Bunu ancak o yapabilir lütfen. Sen de bunu ondan rica et! Sofu Hristiyanların, benim gibi bir zavallının yanında gömülü olmalarını istemiyorum. Beni bir yol kenarına veya ıssız bir vadiye gömmenizi, bir rahip veya hahamın oradan geçerken istavroz çıkararak geçip gitmesini, bir Samarit'in bir damla gözyaşı dökmesini isterdim.

Bak, Lotte! Bana ölümün sarhoşluğunu tattırarak olan o soğuk ve korkunç kadehi elim titremeden alıyorum. Onu bana sen uzatıyorsun, ben de alırken hiç bırakmıyorum. Hayatımın bütün istekleri ve ümitleri böylece yerine geldi. Ölümün çelikten kapısını vurmak öylesine titretici ve çetin ki! Senin için ölmek, senin yolunda kurban olmak benim için ne mutluluk, Lotte! Ben ölünce huzurunu ve yaşama sevincini yeniden kazanacağımı bilsem ölüme daha cesaretle, daha çok

sevinçle koşardım. Ama ne yazık, sevdikleri için kanını akıtmak, ölümü ile dostlarına daha mutlu bir hayat sağlamak pek az kimseye nasip olmuştur.

Sevgili Lotte, bu elbiselerle gömülmek istiyorum. Çünkü onlara senin elin değdi; sanki senden bir parça oldular. Kutsallaştı artık onlar. Bunu babandan da rica ettim. Ruhun hep üzerimde olacak.

Elbiselerimden veya ceplerimden bir şey almasınlar. Seni kardeşlerinin arasında ilk gördüğüm vakit göğsünde taşıdığın o soluk kırmızı fiyonk da benimle olsun kutsal bir nişan olarak... Kardeşlerini benim için öp, talihsiz dostlarının başına gelenleri onlara anlat! Ah, sevgili çocuklar! Hepsi gözümün önünde, etrafımda dolaşıyorlar sanki.

Seni ilk gördüğüm andan beri sana bağlandığımı, senden ayrılamayacağımı anlamıştım. Ama o yolun beni buralara kadar getireceği hiç aklıma gelmemişti.

Silahlar dolu. Saat on ikiyi vuruyor. Sakin ol, Lotte!

Yalvarırım sakin ol! Kader bu, önüne geçilmez. Lotte! Elveda, Lotte! Elveda!”

Yakınlardaki komşulardan biri tabancanın sesini işitmişti. Ama arkadan başka bir ses çıkmadığı için gerisini araştırmamıştı. Ertesi gün sabahleyin saat altıda uşak elinde fenerle içeri girdi. Genç Werther yerde yatıyordu. Tabanca yanındaydı ve başı kanlar içindeydi. Bağırды, onu sarstı, hiçbir cevap alamadı. Werther'in boğazından hafif hırıltılar geliyordu. Uşak vakit kaybetmeden hemen doktora, sonra da Albert'e koştı. Lotte kapının çingırağını duyunca bir şeyler hissetmişti sanki; bütün vücudu titremeye başladı. Kocasını uyandırdı. Uşak hıçkırıklar içinde olup bitenleri anlattı. Daha fazla dayanamayan Lotte düşüp bayıldı.

Doktor geldiği zaman zavallı Werther'i ümitsiz bir hâlde buldu. Nabzı atıyordu ama bütün organları felce uğramıştı.

Kurşun sağ gözünün üstünden girmişti; beyni dışarı akmıştı. Hâlâ soluyordu.

Yazı masasının önünde otururken kendini vurduğu anlaşılıyordu. Koltuğun arkasındaki kan lekeleri vardı. Ateş ettikten sonra yere düşmüş, can havliyle çabalarken koltuğun çevresinde yuvarlanmıştı. Gücü tükenince de sırtüstü yatıp kalmıştı. Giyinikti; üstünde mavi bir frak, sarı bir yecek vardı. Çizmeleri de ayağındaydı.

Olay duyulunca önce komşular, sonra bütün şehir ayaklandı. Albert koştu geldi. Werther'i yatağa yatırmışlar, yarasına bir sargı bağlamışlardı. Çok kan kaybetmişti; yüzü sapsarıydı. Kıpırdamadan yatıyordu. Sadece bazen zayıf bir şekilde hırıyordu. Son nefesleriydi bunlar...

Lotte'nin kederini ve Albert'in şaşkınlığını anlatmak imkânsızdı. Haberi duyunca yargıç koşarak gelmişti. Can çekişen Werther'i gözyaşları içersinde öptü. Daha sonra da büyük oğulları geldiler, acılar içinde yatağın yanında yere kapandılar. Onu en çok sevmiş olan en büyük oğul gözlerini onun yüzünden ayırmıyordu. Sonunda delikanlıyı ondan zorla ayırdılar.

Genç Werther öğleyin saat on ikide son nefesini verdi. Geceleyin saat on bire doğru vasiyet ettiği yere, kıra bakan iki ihlamur ağacının yanına gömdüler. İhtiyar yargıçla oğulları cenazenin arkasından gittiler. Albert bunu yapamadı, sakinleştirmek için evde, Lotte'nin yanında kaldı. Hamalların taşıdığı cenazeye hiçbir din adamı da eşlik etmedi.

SON